

СТАТИСТИКА, ЕСЕП ЖӘНЕ АУДИТ

СТАТИСТИКА, УЧЕТ И АУДИТ

STATISTICS, ACCOUNT AND AUDIT

ISSN: 1563-2415 (Print)
ISSN: 2959-0469 (Online)
DOI: 10.51579/1563-2415

Ежеквартальный научно-
практический журнал
издается с 1999 года.

№ 1(92)2024

Алматинский гуманитарно-экономический университет

Главный редактор - *Досаева Сажиды Калмухамбетовна*

Корвяков Валерий Анатольевич - д.п.н., проф., ректор,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Сейтхамзина Гаухар Жумабековна - к.э.н., проф.,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Бекенова Лидия Молдабаевна - к.э.н., проф.,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Дырка Стефан - д.э.н., проф., Верхнесилезский
экономический Университет им. Войцеха Корфанти в
Катовицах, Польша

Lo Sing Kai - доктор философии США Беркли,
Педагогический университет Гонконга. Ассоциированный
вице-президент (интернационализация). Гонконг

Ешпанова Динара Дауренбековна - к.э.н., Алматинский
гуманитарно-экономический университет, Алматы,
Казахстан

Мезенцева Татьяна Мартемьяновна - д.э.н., проф.,
Финансовый Университет при правительстве РФ, Москва,
Россия

Назарова Вера Леонидовна - д.э.н., проф., Алматинский
гуманитарно-экономический университет, Алматы,
Казахстан

Рахметова Рахилия Умирзаковна - д.э.н., проф.,
Университет Туран, Астана

Сейдахметова Фавзия Сихимбаевна - д.э.н., проф.,
Алматинский гуманитарно-экономический университет,
Алматы, Казахстан

Таипов Тимур Алчинович - к.э.н., проф., Алматинский
гуманитарно-экономический университет, Алматы,
Казахстан

Тургель Ирина Дмитриевна - д.э.н., проф., Уральский
федеральный университет, Школа экономики и
менеджмента, гл. редактор журнала «R-economy»,
Екатеринбург, Россия

Регистрационное свидетельство
№ 9099-Ж от 25.03.2008 г.
выдано Министерством культуры и
информации Республики Казахстан,
Комитетом информации и архивов

Журнал включен в Российский
индекс научного цитирования
(РИНЦ) и размещается в научной
электронной библиотеке
(WWW.ELIBRARY.RU)
(Лицензионный договор с ООО
«НЭБ» № 133-03/2016
г.Москва 11 марта 2016 г.).

Подписной индекс:
для физических лиц - 74113
для юридических лиц - 24113

Издательский центр
Алматинского гуманитарно-
экономического университета,
050035, г.Алматы, ул.Жандосова, 59,
тел: +7 727 309 58 20,
+ 7 727 309 58 15
факс: + 7 727 309 30 00

e-mail: zhurnal.aesa.99@mail.ru
<https://sua.aesa.kz/>, <https://aesa.kz/>

Подписано в печать: 30.03.2024
Формат 70x108 1/16.
Бумага офсетная.
Объем 7.37п.л.
Тираж 300 экз.

ИП «Тойходжаев Н.О.», г.Алматы,
Алмалинский район,
ул. Нурмакова, 26/195 кв. 49;
e-mail: iparuna@yandex.ru

МАЗМҰНЫ

*Есеп, аудит және статистика***Ю.К. Шоқаманов, А.Ә. Демесинова**ЕАЭО ЭКОНОМИКАСЫНДАҒЫ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ АЙҒЫСТАРДЫ ЖЕКЕ
КӨРСЕТКІШТЕРДІ ПАЙДАЛАНУ..... 5**Д.О. Исахова, Ә.Қ. Жұмасейітова**ӘЛЕМ ЕЛДЕРІНІҢ ЭКОНОМИКАЛАРЫНДАҒЫ КРЕАТИВТІ
ИНДУСТРИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫН ИНДИКАЦИЯЛАЙТЫН
БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІН ТАЛДАУ..... 25*Пәнаралық зерттеу***А.Т. Орынбаева, Д. Рзабаева, А.К. Калимолдаева,****Г.К. Касимова, Ж. Джамбулова**СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУ ЖАҒДАЙЫНДА ШЕТ ТІЛДЕРІН
ҮЙРЕНУГЕ ҮНТАСЫ..... 40*Экономика және менеджмент***Л.Л. Божко, Г.Ж. Сейтхамзина, С.С. Джунусова**ЕАЭО ЕЛДЕРІНДЕГІ ТҰРАҚТЫ ДАМУ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ: ҰЛТТЫҚ
ДЕНГЕЙ ЖӘНЕ ӨҢІРЛІК ПРОЕКЦИЯ..... 51**Э.Г. Ванхемпинг, Т.М. Жарлыгасинов**ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАРДЫ РЕТРОСПЕКТИВТІ
ТАЛДАУ..... 68**А.Ж. Панзабекова, И.Д. Тургель, И.Е. Дигель**

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚТЫҢ ТАБЫС ТЕҢСІЗДІГІНЕ ӘСЕРІН БАҒАЛАУ 78

М. М. Халитова, Т. Ю. ЯковецҚАЗАҚСТАННЫҢ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ
ТӘУЕКЕЛДЕРІ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ..... 89*Қаржы***Н.Н. Кадерова, М.С. Досманбетова**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚАРЖЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН
ДАМЫТУ («НОМАД Иншуранс «СК» АҚ мысалында)..... 101

СОДЕРЖАНИЕ

Учет, аудит и статистика

Ю.К. Шокаманов, А.А. Демесинова

АНАЛИЗ СТРУКТУРНЫХ СДВИГОВ В ЭКОНОМИКЕ ЕАЭС
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ
СТРУКТУРНЫХ СДВИГОВ..... 5

Д.О. Исахова, А.К. Джумасейтова

АНАЛИЗ ОЦЕНОЧНЫХ КРИТЕРИЕВ, ИНДИЦИРУЮЩИХ ЗНАЧИМОСТЬ
КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ЭКОНОМИКЕ СТРАН МИРА..... 25

Междисциплинарные исследования

А.Т. Орынбаева, Д. Рзабаева, А.К. Калимолдаева,

Г.К. Касымова, Ж. Джамбулова

МОТИВАЦИЯ СТУДЕНТОВ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ
В УСЛОВИЯХ САМООПРЕДЕЛЕНИЯ..... 40

Экономика и менеджмент

Л.Л. Божко, Г.Ж. Сейтхамзина, С.С. Джунусова

ЦИФРОВИЗАЦИЯ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В СТРАНАХ ЕАЭС:
НАЦИОНАЛЬНЫЙ УРОВЕНЬ И РЕГИОНАЛЬНАЯ ПРОЕКЦИЯ..... 51

Э.Г. Ванхемпинг, Т.М. Жарлыгасинов

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В
СИСТЕМЕ КАЗАХСТАНСКОГО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ..... 68

А.Ж.Панзабекова, И.Д.Тургель, И.Е.Дигель

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ КОРРУПЦИИ НА НЕРАВЕНСТВО ДОХОДОВ..... 78

М.М. Халитова, Т.Ю. Яковец

РИСКИ И ВОЗМОЖНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ
ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА..... 89

Финансы

Н.Н. Кадерова, М.С.Досманбетова

РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН
(на примере АО «СК «НОМАД Иншуранс»)..... 101

CONTENT

Accounting, auditing and statistics

Yu. Shokamanov, A. Demesinova

ANALYSIS OF STRUCTURAL SHIFTS IN THE EAEU ECONOMY
USING INDIVIDUAL INDICATORS OF STRUCTURAL SHIFTS..... 5

D. Issakhova, A. Jumasseitova

ANALYSIS OF EVALUATION CRITERIA INDICATING THE
IMPORTANCE OF CREATIVE INDUSTRIES IN THE WORLD ECONOMY 25

Interdisciplinary research

A. Orynbayeva, D. Rzabayeva, A. Kalimoldayeva,

G. Kassymova, Zh. Dzhambulova

STUDENTS' MOTIVATION FOR LEARNING LANGUAGES IN
SELF-DETERMINATION..... 40

Economics and management

L.I. Bozhko, G.Zh. Seitkhamzina, S.S. Dzhunusova

DIGITALIZATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EAEU
COUNTRIES: NATIONAL LEVEL AND REGIONAL PROJECTION..... 51

E. Vanhemping, T. Zharlygassinov

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF STRATEGIC TRANSFORMATIONS IN
THE KAZAKHSTANI HEALTHCARE SYSTEM..... 68

A. Panzabekova, I. Turgel, I. Digel

ASSESSING THE IMPACT OF CORRUPTION ON INCOME INEQUALITY 78

M. Khalitova, T. Yakovets

RISKS AND OPPORTUNITIES FOR THE IMPLEMENTATION OF
KAZAKHSTAN'S DEMOGRAPHIC POLICY..... 89

Finance

N. Kaderova, M. Dosmanbetova

DEVELOPMENT OF FINANCIAL TECHNOLOGIES IN THE REPUBLIC
OF KAZAKHSTAN (on the example OF JSC IC NOMAD Insurance)..... 101

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 5-24
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.01>
Статистика, учет и аудит

МРНТИ 06.35.35, 83.35.29
УДК 311.14, 330.341.4

АНАЛИЗ СТРУКТУРНЫХ СДВИГОВ В ЭКОНОМИКЕ ЕАЭС С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СТРУКТУРНЫХ СДВИГОВ

*Ю.К. Шокаманов**, *А.А. Демесинова*

Алматинский гуманитарно-экономический университет, г. Алматы,

**Corresponding author e-mail: shokamanov53@mail.ru*

Аннотация. В статье проанализированы структурные сдвиги в экономике Евразийского экономического союза (ЕАЭС). При этом стоимостные показатели стран ЕАЭС представлены в единой счетной единице, методологию расчета и использование которой авторы уже приводили в других публикациях. Анализ проведен с использованием данных Евразийской экономической комиссии по ВВП стран ЕАЭС в разрезе видов экономической деятельности в текущих ценах за 2011-2022 годы, которые переведены в единую счетную единицу. Вначале рассмотрены структуры экономик ЕАЭС и отдельных стран за 2011 и 2022 годы и проведено их сравнение. Затем с использованием индивидуальных показателей структурных сдвигов, рассчитанных цепным и базисным методами, проведен анализ структурных сдвигов в экономике ЕАЭС и стран, входящих в региональное объединение. Выделены резкие изменения структуры экономики, а также «скачки», когда изменения составляют 50 процентных пунктов и более. Результаты научных исследований на основе предложенных методов анализа позволяют планировать и прогнозировать развитие экономики, а также определять экономическую, инвестиционную, инновационную государственную политику с целью поддержания и развития отрасли и в конечном итоге увеличения его удельного веса в ВВП страны.

Ключевые слова: Евразийский экономический союз, единая счетная единица, структурные сдвиги в экономике, индивидуальные показатели структурных сдвигов, структурные скачки.

Основные положения. Функционирование Единого экономического пространства (ЕЭП) и Евразийского экономического союза на территории входящих в региональное объединение стран предполагает проведение странами и Евразийской экономической комиссией согласованной политики в экономической сфере. Эта политика оказывает свое влияние на структурные изменения в экономике стран и регионального союза в целом.

Результаты этих изменений можно оценить с помощью показателей структурных сдвигов, произошедших в отдельных элементах или группах совокупности (отраслях экономики) либо во всех элементах совокупности. Показатели характеризуют интенсивность различий между двумя структурами в целом. В данной статье мы сосредоточили свое внимание на анализе структурных сдвигов в отдельных отраслях экономики ЕАЭС и стран, входящих в региональное объединение.

Cite this article as: Shokamanov Yu.K., Demesinova A.A. Analysis of structural shifts in the EAEU economy using individual indicators of structural shifts. *Statistics, accounting and audit*. 2024, 1(92),5-24. (In Russ.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.01>

Введение. С января 2012 года на территории Беларуси и Казахстана было сформировано Единое экономическое пространство (ЕЭП), содержание которого заключалось в обеспечении на территории ЕЭП свободного движения товаров, капитала, услуг и рабочей силы. А с 1 января 2015 года начал свое функционирование Евразийский экономический союз (ЕАЭС), к которому присоединилась Армения, а затем и Кыргызстан. В этой связи представляет интерес анализ происходящих в экономике регионального объединения и в экономике отдельных стран структурных изменений.

Несмотря на имеющийся в различных публикациях анализ экономического развития ЕАЭС структурные изменения в экономике ЕАЭС до сих пор не анализировались. Это связано с тем, что статистические данные по региональному объединению не представлены в единой валюте в связи с ее отсутствием. В этой связи в статистике ЕАЭС отсутствуют сводные показатели за исключением статистики внешней и взаимной торговли, данные по которым представляются в долларах США, а также индексов физического объема валового внутреннего продукта и некоторых отраслей реального сектора экономики.

Отсутствие данных об экономическом развитии регионального объединения в единой валюте приводит к тому, что нет и данных об изменении структуры экономики ЕАЭС в целом и влиянии их на экономики отдельных стран. Соответственно нет и данных об использовании известных методов структурных изменений в экономике регионального объединения, в то время как на национальном уровне они достаточно широко используются.

С учетом этих двух моментов в статье поставлена цель провести анализ структурных сдвигов в экономике ЕАЭС на основе данных, представленных в единой счетной единице, с использованием индивидуальных показателей структурных сдвигов, позволяющих выявить структурные изменения, произошедшие в отдельных отраслях экономики ЕАЭС.

Материалы и методы. Источником данных для проведения анализа структурных изменений в экономике ЕАЭС является сайт Евразийской экономической комиссии [1], на котором в разделе «Динамические ряды по разделам статистики» приведены данные по ВВП по видам экономической деятельности в текущих ценах. При этом стоимостные показатели стран ЕАЭС, представленные в национальных валютах, необходимо представить в единой счетной единице. В качестве таковой использована ЭССЕ (экономико-статистическая счетная единица), описание методологии определения которой приведено в ряде наших публикаций [2-4].

В литературе существует множество подходов к определению понятия «структура». Мы будем использовать его с позиций статистического подхода как состав изучаемого целого, выраженного в относительных величинах [5, с.134]. При этом можно сравнивать удельные веса групп и элементов в структуре экономики либо в динамике (*структурные сдвиги*), либо в пространстве (*структурные различия*). Мы будем проводить свой анализ в динамике.

Показатель структуры рассчитывается по формуле:

$$d_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum x_{ij}},$$

где x_{ij} – абсолютное значение признака по i -му элементу в j -м периоде (в совокупности);

$\sum x_{ij}$ – сумма абсолютных значений признака всех i -ых элементов совокупности в j -м периоде;

d_{ij} – доля или удельный вес i -го элемента в совокупности;

i – элемент совокупности ($i = \overline{1, n}$);

j – временной период ($j = \overline{0, t}$).

Методология анализа структуры экономики, особенности расчета и области применения соответствующих индексов подробно изложены в работе Сухарева О.С. [6]. Индексы структурных сдвигов в российской научной литературе используются прежде всего для сопоставления экономических структур различных регионов между собой и относительно структуры экономики страны в целом, анализа изменения структуры экономики во времени, сопоставления различных компонентов экономической структуры, выявления взаимосвязи между темпами экономического роста и структурными изменениями.

Развитие методологических и методических основ структурного анализа экономики было сделано в рамках решения одной из задач также в монографии Демченко С.К. [7]. В ней рассматриваются структурные сдвиги во взаимосвязи с развитием национальной экономики, влиянием их на экономический рост, а также государственное регулирование структурных сдвигов с целью формирования оптимальной структуры экономики.

В качестве методов анализа структурных сдвигов используются частные либо обобщающие показатели структурных сдвигов [8-11]. В первом случае рассматриваются структурные сдвиги по отдельным элементам (группам) совокупности, во втором – структурные сдвиги всех элементов совокупности. В свою очередь в этих группах показателей выделяются абсолютные и относительные показатели. Абсолютные показатели представляют собой абсолютные приросты удельного веса части совокупности:

$$\Delta d_i = d_{ij} - d_{ij-1}$$

а относительные – отношения одноименных частей совокупности:

$$T_{d_i} = \frac{d_{ij}}{d_{ij-1}}; T_{d_i} = \frac{d_{ij}}{d_{i0}}$$

$$\Delta T_{d_i} = \frac{d_{ij} - d_{ij-1}}{d_{ij-1}}; \Delta T_{d_i} = \frac{d_{ij} - d_{i0}}{d_{i0}},$$

где T_{d_i} – темп роста удельного веса i -го элемента в совокупности;

ΔT_{d_i} – темп прироста удельного веса i -го элемента в совокупности;

d_{ij-1} – доля или удельный вес i -го элемента в совокупности в $j-1$ -ом периоде;

d_{i0} – доля или удельный вес i -го элемента в совокупности в периоде, принятом за базу сравнения (2011 год).

Применение различных методов анализа структурных изменений весьма важно для анализа структурных преобразований в экономике. Так, Филимонова Н.Г. [12] считает, что в интересах результативности структурные преобразования должны находиться под контролем, а оценка изменений в отрасли проводится с использованием технологий экономического мониторинга, который позволяет четко определять направленность, глубину и результативность структурных перемен. Методическая конструкция мониторинга в отношении отрасли включает три блока: измерение структурных сдвигов; анализ состояния структуры отрасли; оценка эффективности функционирования отраслевой системы.

В настоящей статье мы ограничимся только первым этапом мониторинга структурных сдвигов в экономике, то есть анализом структурных сдвигов по отдельным элементам совокупности с использованием представленных выше относительных показателей (темпов роста и прироста удельных весов элементов совокупности, рассчитанных цепным и базисным методами).

Темпы роста и прироста удельных весов отдельных отраслей экономики (видов экономической деятельности) были рассчитаны за период с 2012 по 2022 годы по данным всех стран ЕАЭС и регионального объединения в целом, представленных в единой счетной единице ЭССЕ. Далее для каждой страны по всем отраслям были определены максимальные и минимальные значения изменения удельных весов в валовом внутреннем продукте (ВВП) в рассматриваемом периоде.

При анализе будет также оцениваться изменение удельного веса отраслей в ВВП с позиций показателя структурного «скачка», предложенного Смелик Н.Л. [13], который характеризует изменение цепного и базисного темпа удельного веса на 50 п.п. и более.

Для количественной характеристики изменений в структуре мы использовали специальные показатели, которые характеризуют отношение части к целому (относительная величина структуры), которые выражаются удельным весом в процентах. Также мы использовали разность удельных весов, характеризующих изменения (увеличение, уменьшение) доли отрасли в общем объеме ВВП страны. Этот показатель показывает скорость изменения доли структурных элементов экономики за длительный период. В нашей работе мы можем оценить, как изменялся удельный вес той или иной отрасли в течение рассматриваемого периода – 2011-2022 годы.

Факторы, влияющие на изменение удельных весов отраслей в ВВП, в данной статье рассматриваться не будут.

Результаты и обсуждение. Для целей анализа структурных изменений в экономике стран ЕАЭС и регионального объединения в целом нами были рассчитаны удельные веса отраслей экономики за 2011-2022 годы, абсолютные показатели изменения удельного веса и темпы роста и прироста удельных весов отраслей экономики.

Результаты расчётов удельных весов отраслей, рейтингов отраслей в экономике, а также абсолютных показателей изменений удельных весов показаны в таблице 1. Как видно из таблицы, рейтинги отраслей экономики всего ЕАЭС и в отдельности России совпадают, а также совпадает их динамика.

Таблица 1 – Изменение удельных весов первых пяти отраслей по рейтингу отдельных стран ЕАЭС и регионального объединения в целом (процентных пунктов)

Страна	Наименование отрасли	Рейтинг отрасли	Уд.вес в 2022 г., %	Изменение уд.веса к 2011 г., п.п.
ЕАЭС	обрабатывающая промышленность	1	13,25	↑ 1,18
	горнодобывающая промышленность и разработка карьеров	2	12,34	↑ 3,63
	оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	3	11,73	↓ -3,15
	операции с недвижимым имуществом	4	9,26	↑ 0,08
	государственное управление и оборона, обязательное социальное обеспечение	5	5,92	↑ 0,39
Армения	оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	1	11,59	↓ -1,03
	обрабатывающая промышленность	2	11,31	↑ 0,74
	сельское, лесное и рыбное хозяйство	3	10,37	↓ -9,96
	операции с недвижимым имуществом	4	7,91	↑ 5,23
	строительство	5	6,81	↓ -6,19
Беларусь	обрабатывающая промышленность	1	24,02	↓ -2,41
	оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	2	9,55	↓ -5,13
	сельское, лесное и рыбное хозяйство	3	7,71	↓ -0,29
	информация и связь	4	6,65	↑ 4,49
	операции с недвижимым имуществом	5	5,96	↑ 2,41
Казахстан	оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	1	16,56	↑ 3,04
	горнодобывающая промышленность и разработка карьеров	2	14,55	↓ -3,17
	обрабатывающая промышленность	3	13,42	↑ 2,33
	операции с недвижимым имуществом	4	6,45	↓ -2,02
	транспорт и складирование	5	6,16	↓ -0,70
Кыргызстан	оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	1	17,52	↑ 2,40
	обрабатывающая промышленность	2	12,40	↓ -5,87
	сельское, лесное и рыбное хозяйство	3	12,12	↓ -4,44
	строительство	4	7,41	↑ 2,48
	образование	5	6,86	↑ 1,52
Россия	обрабатывающая промышленность	1	12,84	↑ 1,37
	горнодобывающая промышленность и разработка карьеров	2	12,70	↑ 4,48
	оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	3	11,22	↓ -3,83
	операции с недвижимым имуществом	4	9,78	↑ 0,17
	государственное управление и оборона, обязательное социальное обеспечение	5	6,47	↑ 0,43

Так, в 2022 году на 1 месте в ЕАЭС оказалась обрабатывающая промышленность, удельный вес которой составил 13,25% (рост за рассматриваемые 2011-2022 годы на 1,18 п.п.), на 2 месте – горнодобывающая промышленность и разработка карьеров – 12,34% (рост на 3,63 п.п.), на 3 месте – оптовая и розничная

торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов – 11,73% (снижение удельного веса по сравнению с 2011 годом на 3,15 п.п.).

Аналогично в российской экономике: обрабатывающая промышленность – 12,84% (рост на 1,37 п.п.); горнодобывающая промышленность и разработка карьеров – 12,7% (рост на 4,48 п.п.); оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов – 11,22% (снижение удельного веса по сравнению с 2011 годом на 3,83 п.п.).

В Беларуси, также как и в России, на 1 месте находилась обрабатывающая промышленность – 22,32% (спад на 2,41 п.п.). На 2 и 3 местах – (2) оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов и (3) сельское, лесное и рыбное хозяйство – 11,17% (спад на 5,13 п.п.) и 7,16% (спад на 0,29 п.п.) соответственно.

В Армении, Казахстане и Кыргызстане на 1-м месте в экономике была оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов – 11,59% (спад на 1,03 п.п.), 16,56% (рост на 3,04 п.п.) и 17,52% (рост на 2,4 п.п.) соответственно.

На 2-м месте у Казахстана находилась горнодобывающая промышленность и разработка карьеров – 14,55% (спад на 3,17 п.п.), у Армении и Кыргызстана – обрабатывающая промышленность – 11,31% (рост на 0,74 п.п.) и 12,4% (спад на 5,87 п.п.) соответственно.

3-е место в Казахстане занимала обрабатывающая промышленность – 13,42% (рост на 2,33 п.п.), в Армении и Кыргызстане – сельское, лесное и рыбное хозяйство – 10,37% (спад на 9,96 п.п.) и 12,12% (спад на 4,44 п.п.) соответственно.

За сдвигами в отраслевой структуре стоят определенные экономические интересы и потребности субъектов структурных сдвигов, которые вызывают изменение количественных показателей в натуральном или стоимостном выражении на некотором промежутке времени.

Так, Россия и Беларусь в рассматриваемый период развивали в большей мере обрабатывающую промышленность. Сегодня одно из приоритетных направлений работы на рынках Союзного государства – обеспечение возросшего спроса на высокотехнологичное оборудование. В первую очередь для станкостроения. Это прямой путь к импортнезависимости и технологическому суверенитету. Без средств производства невозможно выпускать необходимую продукцию для машиностроения и других отраслей промышленности. Поэтому в Беларуси и России делается ставка на форсированную индустриализацию [14].

Во всех странах, кроме Кыргызстана, в пятерку основных отраслей с более высокими удельными весами входит также отрасль, специализирующаяся на операциях с недвижимым имуществом. Удельный вес данной отрасли в рассматриваемый период вырос в целом в ЕАЭС на 0,08 п.п., в Армении – на 5,23 п.п., в Беларуси – на 2,41 п.п., в России – на 0,17 п.п., а в Казахстане – напротив снизился на 2,02 п.п. В Кыргызстане данная отрасль занимает 11 место, рост составил 2,18 п.п.

Рассмотрим изменение удельных весов отраслей экономики в текущем периоде по сравнению с базисным периодом. В качестве базисного периода взят 2011 год (таблица 2).

В структуре совокупной экономики ЕАЭС были отрасли, чей удельный вес в течение рассматриваемого периода кумулятивно наращивался, одной из причин такого роста служила инфляция (рост цен в связи с ростом спроса на продукцию данных отраслей). Так:

Здравоохранение и социальные услуги – прирост удельного веса увеличился с 0,1 п.п. в 2013 году до 0,7 п.п. в 2020 году.

Обрабатывающая промышленность – прирост удельного веса увеличился с 0,5 п.п. в 2017 году до 2 п.п. в 2021 году.

Информация и связь – аналогичная ситуация, так как был прирост удельного веса с 0,1 п.п. в 2016 году до 0,5 п.п. в 2020 году.

Следствием роста удельных весов одних отраслей является спад удельных весов других отраслей, поэтому в структуре экономики ЕАЭС происходило кумулятивное снижение удельных весов следующих отраслей:

Строительство – спад удельного веса по сравнению с базисным 2011 годом был с -0,3 п.п. в 2013 году до -1,9 п.п. в 2021 году.

Оптовая и розничная торговля – спад удельного веса по сравнению с базисным годом с -0,4 п.п. в 2012 году до -3,1 п.п. в 2022 году. Снижение удельного веса данной отрасли происходило кумулятивно весь рассматриваемый период без резких скачков.

В связи с тем, что мы анализируем удельные веса текущих периодов и сравниваем их с базисным его значением, то применяем термины «Кумулятивное снижение» и «Кумулятивный рост», т.е. наращивание значений показателя как в положительную, так и в отрицательную стороны. При повторяющемся спаде или подъеме показателя делается вывод о тенденции его развития в рассматриваемом периоде и в последующих периодах.

В таблице 2 видно, что в экономике Армении удельный вес сельского, лесного и рыбного хозяйств в течение рассматриваемого периода кумулятивно снижался с -2,4 п.п. до -10 п.п. Строительство также претерпело постепенное снижение удельного веса – снижение с -1,3 п.п. до -6,2 п.п.

Постепенный рост удельного веса наблюдался у отрасли финансовой и страховой деятельности – рост с 0,3 п.п. до 4,9 п.п. (без учета 2021 года – период пандемии – 2,7 п.п.). Здравоохранение – рост с 0,2 п.п. до 1,8 п.п. (без учета 2021 года – пандемия – 3,1 п.п.).

В экономике Беларуси удельный вес отрасли информации и связи рос с 0,3 п.п. до 4,5 п.п. с небольшим подъемом в период пандемии: в 2020 году – 4,9 п.п., а в 2021 году – 5,1 п.п. Удельный вес здравоохранения и социальных услуг – рос 0,5 п.п. до 1,6 п.п. с небольшим подъемом в 2021 году – 1,7 п.п. Удельный вес оптовой и розничной торговли; ремонта моторных транспортных средств и мотоциклов снижался с -1 п.п. (2012 год) до -5,4 п.п. (2019 год).

В экономике Казахстана удельный вес обрабатывающей промышленности рос от 0,2 п.п. в 2016 году до 2,5 п.п. в 2021 году. По динамике развития данной отрасли можно составить прогноз о дальнейшем росте удельного веса, но рост будет осуществляться также циклично, как и в рассматриваемых 2011-2022 годах.

Резкий рост удельного веса в период пандемии (2020-2021 годы) был отраслей образования (до 0,5-0,7 п.п.) и здравоохранения и социальных услуг (до 0,8-1,2 п.п.). При этом по отрасли здравоохранения наблюдается тенденция роста.

В экономике Кыргызстана кумулятивная динамика прослеживается в отрасли информации и связи, удельный вес которого снижался с -0,4 п.п. до -1,4 п.п. в 2016-2022 годах.

В Кыргызстане удельный вес отрасли «Административная деятельность и дополнительные услуги в данной области», несмотря на резкие скачки в таблице 3, фактически менялся незначительно, так как в период 2013-2019 годы показатель составлял всего 0,1 п.п., а в оставшиеся годы – изменение было в пределах от -0,04 п.п. до 0,04 п.п.

Таблица 2 – Динамика удельных весов отраслей стран ЕАЭС в рассматриваемом периоде в сравнении с их удельными весами базисного 2011 года*

Отрасли	ЕАЭС					
	Всего	Армения	Беларусь	Казахстан	Кыргызстан	Россия
сельское, лесное и рыбное хозяйство						
горнодобывающая промышленность и разработка карьеров						
обрабатывающая промышленность						
электроснабжение, подача газа, пара и воздушное кондиционирование						
водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов						
строительство						
оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов						
транспорт и складирование						
услуги по проживанию и питанию						
информация и связь						
финансовая и страховая деятельность						
операции с недвижимым имуществом						
профессиональная, научная и техническая деятельность						
административная деятельность и дополнительные услуги в данной области						
государственное управление и оборона, обязательное социальное обеспечение						
образование						
здравоохранение и социальные услуги						
искусство, развлечения и отдых						
предоставление прочих видов услуг						

*Изменение в п.п.

В экономике России удельный вес отрасли строительства постепенно снижался весь период с -0,5 п.п до -2,1 п.п. Удельный вес услуг по проживанию и питанию, несмотря на резкие скачки в таблице 3, почти был неизменным – изменение находилось в пределах от -0,09 п.п. до 0,06 п.п. Удельный вес отрасли «Оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов» имел тенденцию к снижению, значение менялось в рассматриваемом периоде от -0,6 п.п. до -3,8 п.п.

Таким образом, сравнение удельных весов отраслей текущего года с его значением в базисном году и анализ показателя в динамике дает нам характеристику скорости изменения значения удельного веса, его кумулятивности (если есть) и тенденции развития отрасли.

Рассмотрим результаты расчета частных показателей относительных структурных сдвигов, рассчитанных цепным и базисным методами.

Наибольший интерес представляют изменения удельных весов отраслей на 50 п.п. и более, так называемые структурные «скачки». Результаты расчетов темпов роста

и прироста долей отраслей цепным методом, представлены в таблице 3. При этом «скачки» выделены жирным шрифтом.

Как видно из таблицы, в структуре ВВП стран ЕАЭС в отдельные годы происходили скачки доли отдельных отраслей экономики (кроме России).

Таблица 3 – Максимальные и минимальные значения структурных изменений в экономике стран ЕАЭС в 2012-2022 годах (процентных пунктов)

Отрасль	Макс./Мин.	Армения		Беларусь		Казахстан		Кыргыз-стан		Россия		ЕАЭС	
		Скачок	Год	Скачок	Год	Скачок	Год	Скачок	Год	Скачок	Год	Скачок	Год
сельское, лесное и рыбное хозяйство	Макс.	3	2013	15	2022	21	2020	16	2020	15	2015	13	2020
	Мин.	-17	2019	-16	2013	-14	2012	-12	2013	-7	2017	-7	2012
горнодобывающая промышленность и разработка карьеров	Макс.	46	2021	25	2021	16	2021	146	2021	37	2021	35	2021
	Мин.	-32	2022	-26	2014	-16	2015	-37	2020	-26	2020	-24	2020
обрабатывающая промышленность	Макс.	12	2016	8	2017	14	2020	31	2013	9	2015	7	2015
	Мин.	-11	2012	-11	2013	-4	2013	-34	2012	-7	2022	-6	2022
электроснабжение, подача газа, пара и воздушное кондиционирование	Макс.	18	2015	73	2012	10	2020	49,7	2020	7	2015	7	2015
	Мин.	-13	2018	-14	2017	-12	2019	-48	2021	-10	2012	-9	2018
водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов	Макс.	30	2015	9	2014	10	2021	49	2018	8	2020	7	2020
	Мин.	-19	2012	-4	2020	-14	2022	-43	2019	-9	2021	-9	2022
строительство	Макс.	9	2020	37	2013	11	2020	32	2012	6	2022	4	2022
	Мин.	-17	2016	-27	2016	-7	2017	-22	2021	-9	2021	-9	2021
оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	Макс.	12	2017	3	2020	10	2012	8	2014	1	2015	1	2015
	Мин.	-10	2016	-10	2016	-2	2021	-7	2020	-7	2016	-6	2016
транспорт и складирование	Макс.	28	2021	8	2013	9	2015	24	2021	11	2013	10	2015
	Мин.	-25	2020	-11	2014	-15	2020	-22	2020	-6	2018	-8	2020
услуги по проживанию и питанию	Макс.	36	2021	31	2021	11	2015	18	2021	7	2022	5,4	2022
	Мин.	-41	2020	-25	2020	-10,4	2022	-32	2020	-18	2020	-18	2020
информация и связь	Макс.	23	2022	30	2015	22	2020	24	2012	11	2020	12	2020
	Мин.	-6	2017	-9	2022	-21	2016	-19	2016	-7	2021	-6	2021
финансовая и страховая деятельность	Макс.	53	2022	17	2015	30	2013	318	2021	24	2016	21	2016
	Мин.	-10	2021	-21	2012	-14	2021	-95	2022	-18	2015	-14	2015
операции с недвижимым имуществом	Макс.	207	2012	48	2013	9	2015	17	2019	5	2020	5	2020
	Мин.	-11	2020	-10	2012	-10	2021	-15	2022	-6	2018	-6	2018
профессиональная, научная и техническая деятельность	Макс.	11	2021	27	2014	9	2016	17	2018	11	2013	9	2013
	Мин.	-17	2012	-11	2012	-10	2022	-26	2019	-9	2018	-8	2018
административная деятельность и дополнительные услуги в данной области	Макс.	14	2021	58	2013	9	2015	16	2021	19	2015	18	2015
	Мин.	-35	2020	-23	2014	-9	2021	-27	2020	-12	2018	-11	2018
государственное управление и оборона, обязательное социальное обеспечение	Макс.	25	2020	14	2013	12	2020	21	2020	11	2012	10	2020
	Мин.	-9	2021	-4	2020	-10	2018	-6	2021	-13	2021	-13	2021
образование	Макс.	12	2020	7	2019	36	2020	22	2020	6	2013	8	2020
	Мин.	-11	2017	-5	2021	-6	2013	-12	2021	-14	2021	-11	2021

Продолжение таблицы 3

здравоохранение и социальные услуги	Макс.	26	2021	20	2012	34	2020	17	2012	13	2020	14	2020
	Мин.	-19	2022	-3	2022	-4	2018	-10	2022	-5	2022	-5	2022
искусство, развлечения и отдых	Макс.	75	2015	20	2012	24	2020	21	2022	9	2015	10	2015
	Мин.	-37	2021	-24	2014	-6	2016	-18	2014	-7	2020	-5	2020
предоставление прочих видов услуг	Макс.	28	2017	32	2018	111	2013	21	2015	11	2015	18	2013
	Мин.	-24	2019	-14	2021	-14	2020	-26	2020	-20	2021	-18	2021

Так, в Армении наблюдались скачки по трем отраслям: финансовой и страховой деятельности в 2022 году (в 1,5 раза), операциям с недвижимым имуществом в 2012 году (в 3,1 раза), искусству, развлечениям и отдыху в 2015 году (в 1,7 раза).

В Беларуси скачки были в двух отраслях: в 2012 году в электроснабжении, подаче газа, пара и воздушном кондиционировании (в 1,7 раза) и в 2013 году в административной деятельности (в 1,6 раза).

В Казахстане скачок наблюдался в 2013 году в отрасли по предоставлению прочих видов услуг (в 2,1 раза).

В Кыргызстане наблюдались большие положительные скачки в двух отраслях: в горнодобывающей промышленности и разработке карьеров в 2021 году (в 2,5 раза) и финансовой и страховой деятельности в 2021 году (в 4,2 раза). Отрицательный скачок был в 2022 году в финансовой и страховой деятельности (в 2 раза).

В России скачков на 50 п.п. и более не наблюдалось. Наибольший положительный рост в 1,4 раза был в 2021 году в горнодобывающей промышленности, а наибольший отрицательный был также в этой отрасли в 1,3 раза в 2020 году.

Аналогично, как и в России, в ЕАЭС скачков на 50 п.п. и более не наблюдалось. Наиболее положительный и отрицательный скачок произошли в отрасли горнодобывающей промышленности: в 2021 году – рост в 1,4 раза, в 2020 году – спад в 1,2 раза.

Также значительные структурные изменения в экономике ЕАЭС были характерны для следующих отраслей:

финансовая и страховая деятельность (в 2016 году); административная деятельность и дополнительные услуги в данной области (в 2015 году); предоставление прочих видов услуг (в 2013 году) – *рост в 1,2 раза*;

услуги по проживанию и питанию (в 2020 году); предоставление прочих видов услуг (в 2021 году) – *снижение в 1,2 раза*.

Следует отметить, что рост удельного веса одной отрасли в ВВП означает спад удельных весов других отраслей. Так, в 2021 году резкий рост удельного веса горнодобывающей отрасли и разработки карьеров в целом по ЕАЭС на 35 п.п. сопровождался значительным снижением долей в ВВП отрасли государственного управления и обороны, обязательного социального обеспечения на 13 п.п., образования – на 11 п.п., предоставления прочих видов услуг – на 18 п.п.

Экономика каждой из стран ЕАЭС в отдельности в рассматриваемый период также претерпевала заметные структурные изменения, в том числе «скачки». Резкое увеличение удельного веса горнодобывающей отрасли в отраслевой структуре ЕАЭС в 2021 году на 35 п.п. было следствием роста удельного веса этой отрасли в странах ЕАЭС. Так, в Армении доля этой отрасли выросла в 2021 году в 1,5 раза, Беларуси – на 25 п.п., Казахстане – на 16 п.п., Кыргызстане – в 2,5 раза и России – в 1,4 раза.

Аналогично, резкое снижение в 2020 году доли в ВВП ЕАЭС услуг по проживанию и питанию на 18 п.п. было связано с аналогичным сокращением доли

отрасли всех стран ЕАЭС в 2020 году: Армении (-41 п.п.), Беларуси (-25 п.п.), Казахстана (-10,3 п.п.), Кыргызстана (-32 п.п.) и России (-18 п.п.).

Рост на 21 п.п. в 2016 году удельного веса в ВВП ЕАЭС финансовой и страховой деятельности был связан с ростом доли этой отрасли в экономиках четырех стран также в 2016 году: Армении (+16 п.п.), Беларуси (+9 п.п.), Казахстана (+2 п.п.) и Россия (+24 п.п.). Незначительное снижение удельного веса данной отрасли наблюдалось в 2016 году только в Кыргызстане (-0,5 п.п.).

Рассмотрение всех показателей за период с 2012 года по 2022 год показывает наличие циклических изменений удельных весов ряда отраслей в структуре ВВП как ЕАЭС в целом, так и стран регионального объединения.

Циклический подъем удельного веса в экономике ЕАЭС отрасли государственного управления и обороны, обязательного социального обеспечения на 10 п.п. в 2020 году чередовался циклическим кризисом в 2021 году – спад на 13 п.п. Такие же резкие структурные изменения данной отрасли произошли и в структуре Армении (2020 г. – +25 п.п., 2021 г. – -9 п.п.), Казахстане (2020 г. – +12 п.п., 2021 г. – -4 п.п.), Кыргызстане (2020 г. – +21 п.п., 2021 г. – -6 п.п.) и России (2020 г. – +11 п.п., 2021 г. – -13 п.п.). В Беларуси в 2019 году рост на 5 п.п., а затем в 2020-2021 годах ежегодно снижение по 4 п.п.

Циклические структурные изменения произошли и в отрасли услуг по проживанию и питанию, основной причиной которых являлась пандемия. Так, резкий спад удельного веса данной отрасли в ЕАЭС в целом и в России в частности произошел в 2020 году на 18 п.п. В 2021 году произошел циклический подъем данной отрасли: в ЕАЭС – удельный вес вырос на 4,7 п.п.; в России – вырос на 4,9 п.п. Такие же циклические изменения в отрасли произошли в 2020-2021 годах в Армении (-41 п.п. и +36 п.п. соответственно), Беларуси (-25 п.п. и +31 п.п. соответственно) и Кыргызстане (-32 п.п. и +18 п.п. соответственно). В Казахстане снижение удельного веса отрасли продолжалось три года, начиная с 2020 года.

Отрасль по предоставлению прочих видов услуг также претерпела структурные скачки в рассматриваемый период. Циклические структурные изменения в данной отрасли варьировали от -18 п.п. до +18 п.п. Резкие структурные изменения происходили во всех странах, при этом положительные скачки в странах происходили в разные годы, а отрицательные – в годы пандемии.

Частные показатели относительных структурных сдвигов, рассчитанные базисным методом. Результаты расчетов темпов роста и прироста удельных весов отдельных отраслей экономики (видов экономической деятельности), рассчитанные базисным методом, представлены в таблице 4.

Таблица 4 – Максимальные и минимальные значения структурных скачков при сравнении удельных весов текущего периода с базисным значением (процентных пунктов)

Отрасль	Макс./ Мин.	Армения		Беларусь		Казахстан		Кыргызстан		Россия		ЕАЭС	
		Ска- чок	Год	Ска- чок	Год	Ска- чок	Год	Ска- чок	Год	Ска- чок	Год	Ска- чок	Год
сельское, лесное и рыбное хозяйство	Макс.	-9	2013	2	2012	8	2020	1	2012	27	2020	19	2020
	Мин.	-49	2022	-21	2015	-14	2012	-30	2019	-7	2012	-7	2012
горнодобывающая промышленность и разработка карьеров	Макс.	103	2021	-7	2012	-4	2012	285	2021	54	2022	42	2022
	Мин.	-23	2014	-50	2020	-31	2020	-15	2016	-4	2014	-6	2014

Продолжение таблицы 4

обрабатывающая промышленность	Макс.	17	2020	-6	2012	23	2021	-14	2013	21	2021	17	2021
	Мин.	-13	2015	-24	2016	-7	2015	-34	2012	-4	2013	-5	2013
электроснабжение, подача газа, пара и воздушное кондиционирование	Макс.	32	2015	157	2016	0	2015	3	2020	-3	2016	1	2016
	Мин.	-17	2021	54	2013	-18	2022	-55	2022	-23	2022	-20	2022
водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов	Макс.	33	2018	19	2016	-4	2012	37	2018	16	2020	12	2020
	Мин.	-27	2013	1	2012	-33	2022	-27	2015	-3	2022	-6	2022
строительство	Макс.	-10	2012	59	2014	-4	2012	102	2020	1	2012	1	2012
	Мин.	-51	2019	-26	2022	-17	2018	28	2013	-32	2021	-29	2021
оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов	Макс.	-4	2012	-7	2012	27	2020	24	2015	-4	2012	-3	2012
	Мин.	-22	2016	-37	2019	10	2012	5	2012	-25	2022	-21	2022
транспорт и складирование	Макс.	21	2022	15	2013	26	2015	3	2012	29	2016	27	2016
	Мин.	-23	2020	-10	2022	-10	2022	-32	2020	0	2012	1	2012
услуги по проживанию и питанию	Макс.	171	2022	36	2022	40	2017	28	2015	8	2019	13	2019
	Мин.	18	2012	-6	2020	2	2013	-24	2020	-12	2020	-8	2020
информация и связь	Макс.	27	2022	236	2021	6	2013	24	2012	19	2020	23	2020
	Мин.	-10	2018	13	2012	-23	2018	-37	2022	-2	2014	1	2014
финансовая и страховая деятельность	Макс.	333	2022	-4	2016	90	2017	594	2021	50	2021	46	2021
	Мин.	22	2012	-39	2021	8	2012	-62	2022	-1	2015	3	2015
операции с недвижимым имуществом	Макс.	225	2015	72	2020	6	2015	32	2019	3	2012	3	2012
	Мин.	160	2020	-10	2012	-24	2022	0	2022	-12	2018	-10	2018
профессиональная, научная и техническая деятельность	Макс.	3	2016	38	2019	11	2016	5	2018	26	2020	22	2020
	Мин.	-17	2012	-11	2012	-26	2022	-30	2022	-1	2012	-1	2012
административная деятельность и дополнительные услуги в данной области	Макс.	-4	2012	103	2013	32	2019	36	2014	45	2016	42	2017
	Мин.	-39	2020	29	2012	2	2013	-12	2022	0	2012	1	2012
государственное управление и оборона, обязательное социальное обеспечение	Макс.	49	2020	31	2019	1	2015	40	2020	20	2020	19	2020
	Мин.	-1	2012	-2	2012	-23	2018	-1	2013	4	2021	4	2021
образование	Макс.	-5	2016	14	2019	31	2022	28	2022	17	2020	17	2020
	Мин.	-23	2022	2	2013	-15	2019	-8	2014	-2	2012	-1	2012

Продолжение таблицы 4

здравоохранение и социальные услуги	Макс.	84	2021	71	2021	72	2021	17	2012	36	2020	38	2020
	Мин.	-5	2012	19	2013	-6	2013	-16	2019	-3	2012	-2	2012
искусство, развлечения и отдых	Макс.	470	2018	23	2013	45	2020	-13	2013	39	2019	40	2019
	Мин.	32	2012	-10	2020	2	2012	-39	2021	3	2012	4	2012
предоставление прочих видов услуг	Макс.	50	2017	119	2019	196	2015	22	2015	21	2016	39	2016
	Мин.	1	2014	26	2012	18	2012	-27	2022	-26	2022	-8	2022

Сравнение удельных весов текущего периода с базисным показало, что в целом по ЕАЭС удельный вес строительства имел тенденцию к снижению, начиная с 2013 года (-5 п.п.) до 2022 года (-27 п.п.), минимальное значение было достигнуто в 2021 году (-29 п.п.). Также была отрицательной динамика отрасли «Оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов»: с -3 п.п. в 2012 году до -21 п.п. в 2022 году.

Вместе с тем, некоторые отрасли имели тенденцию развития:

здравоохранение и социальные услуги – устойчивый рост удельного веса с +5 п.п. в 2013 году до +28 п.п. в 2022 году. Пик достигался в годы пандемии (в 2020-2021 годах – +38 п.п. и +34 п.п. соответственно) (таблица 4).

обрабатывающая промышленность – устойчивый рост с +4 п.п. в 2017 году до +10 п.п. в 2022 году. Пик достигался в годы пандемии (в 2020-2021 годах – +13 п.п. и +17 п.п. соответственно).

информация и связь – весь рассматриваемый период доля отрасли росла. При этом рост был циклический, без отрицательных значений. Пик достигался в 2017 году до +7 п.п. и в 2020 году – +23 п.п.

По странам ЕАЭС наблюдались также значительные структурные сдвиги:

В *Армении* удельный вес отрасли «Искусство, развлечения и отдых» менялся разнонаправленно. Развитие данной отрасли прошло такие фазы экономического цикла как подъем, пик и спад (отрицательных значений не было), что подтверждает верность утверждения, что «экономические циклы представляют собой систему из нескольких структурных сдвигов разной направленности» [15]. Развитие данной отрасли прошло стремительно. Весь рассматриваемый период доля отрасли росла, начиная с +32 п.п. (рост в 1,3 раза) в 2012 году, повысившись до +470 п.п. (рост в 5,7 раза) в 2018 году и опустившись в 2022 году до +161 п.п. (рост в 2,6 раза по сравнению с базисным 2011 годом).

Отрасль «Водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов» в своем развитии также прошла циклические колебания с кризисом в 2013 году (-27 п.п.) и пиком в 2018 году (+33 п.п.).

Отрасль «Государственное управление и оборона, обязательное социальное обеспечение» за рассматриваемый период в своем развитии прошла два экономических цикла. Первый пик пришелся на 2016 год (+32 п.п.), второй – на 2020 год (+49 п.п.). Кризис наблюдался в 2012 году (-1 п.п. по сравнению с базисным 2011 годом). Следующая низшая точка цикла была в 2018 году (+17 п.п.).

В *Беларуси* отрасль «Образование» прошла два экономических цикла в своем развитии: высшие точки цикла в 2015 году (+14 п.п.) и в 2019 году (+14 п.п.), а низшие точки цикла в 2013 году (+2 п.п.), в 2017 году (+6 п.п.) и в 2021 году (+5 п.п.). Данная отрасль в своем развитии проходит краткосрочные циклы (4 года).

Доля отрасли, специализирующейся на финансовой и страховой деятельности, весь рассматриваемый период падала. В своем развитии она прошла 1 экономический цикл: высшая точка цикла наблюдалась в 2016 году (-4 п.п.), низшие точки в 2013 году (-31 п.п.) и в 2021 году (-39 п.п.).

Горнодобывающая промышленность прошла 1 полный цикл: низшие точки цикла были в 2015 году (-45 п.п.) и в 2020 году (-50 п.п.), а высшая точка пришлась на 2018 год (-27 п.п. по сравнению с базисным годом).

В *Казахстане* доля горнодобывающей промышленности весь рассматриваемый период падала. В своем развитии отрасль прошла 2 цикла: высшие точки пришлись на 2012 год (-4 п.п.), 2018 год (-16 п.п.) и 2022 год (-18 п.п.), а низшие точки были в 2015 году (-29 п.п.) и в 2020 году (-31 п.п.).

Отрасль услуг по проживанию и питанию прошла один краткосрочный цикл: низшие точки были в 2013 и 2022 годах (+1,7 п.п. и 2,1 п.п. соответственно), а высшая точка пришлась на 2017 год (+40 п.п.).

Отрасль «Электроснабжение, подача газа, пара и воздушное кондиционирование» характеризуется нестабильной динамикой развития. В своем развитии она прошла 3 краткосрочных резких колебания: высшие точки циклов были в 2015 году (+0,1 п.п.), в 2017 году (-2 п.п.) и в 2021 году (-8 п.п.).

В *Кыргызстане* отрасль «Водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов» характеризуется нестабильной динамикой развития. Высшие точки цикла были в 2018 и 2021 годах (+37 п.п. и +26 п.п. соответственно), низшие точки – в 2015 и 2019 годах (-27 п.п. и -21 п.п. соответственно).

Отрасль «Образование» характеризуется неравномерностью развития. В течение рассматриваемого периода наблюдались циклические колебания с высшими точками в 2016 году (+11 п.п.), в 2020 году (+27 п.п.) и в 2022 году (+28 п.п.).

Стоит уделить особое внимание изменениям удельного веса отрасли «Финансовая и страховая деятельность». Высшая точка цикла развития отрасли пришлась на 2021 год (рост в 7 раз по сравнению с базисным годом) с последующим кризисом в 2022 году (-62 п.п.).

В *России* сельское, лесное и рыбное хозяйство за рассматриваемый период прошло 2 цикла развития с высшими точками в 2015 году (+23 п.п.) и в 2020 году (+27 п.п.), низшие точки были в 2012 году (-7 п.п.) и в 2018 году (+8 п.п.).

Отрасль «Водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов» характеризуется нестабильностью развития. В период 2012-2021 годы отрасль имела положительную динамику развития, несмотря на скачки удельного веса. После окончания пандемии (в 2020 году – +16 п.п.) удельный вес резко начал падать и в 2022 году был ниже базисного уровня на 3 п.п.

Горнодобывающая промышленность с 2015 года имела положительную динамику развития. Начиная с 2016 года удельный вес отрасли начал расти большими темпами и значительно превышал базисный уровень в 1,2-1,5 раза, кроме 2020 года, когда удельный вес превысил базисный уровень только на 4 п.п. По динамике удельного веса горнодобывающей промышленности можно прогнозировать дальнейший его рост.

Рост удельного веса горнодобывающей промышленности означает снижение удельного веса другой отрасли. Так, отрицательная динамика была у отрасли «Оптовая и розничная торговля; ремонт моторных транспортных средств и мотоциклов».

Удельный вес данной отрасли весь рассматриваемый период стабильно снижался с -4 п.п. в 2012 году до -25 п.п. в 2022 году.

Заключение. В статье приведен анализ структурных сдвигов цепным и базисным методами для определения темпов структурных сдвигов, так как резкие изменения удельного веса отрасли при цепном методе могут быть сглажены и не видны при базисном методе и, наоборот, ежегодный незначительный рост или снижение удельного веса отрасли может при базисном методе с нарастающим итогом показать существенный структурный сдвиг.

Анализ структурных сдвигов показал, что структура экономик стран ЕАЭС и регионального объединения в целом характеризуется наличием диспропорций и неравномерным развитием. Вместе с тем, структурные сдвиги в экономике сопоставимы с такими динамическими процессами как циклы и колебания.

При рассмотрении динамики системообразующих отраслей экономики стран ЕАЭС особо выделяются следующие циклические колебания:

Оптовая и розничная торговля: данная отрасль заслуживает особое внимание в Армении – отрасль занимала в 2022 году I место в рейтинге отраслей (11,6%), несмотря на снижение доли по сравнению с базисным 2011 годом на 1 п.п. Изменение удельного веса отрасли происходило циклически с резкими снижениями в 2016 году (-22 п.п.) и в 2020 году (-4 п.п.).

Горнодобывающая промышленность: данная отрасль в Казахстане занимала в 2022 году II место -14,5% (в 2011 году занимала I место – 17,7%), несмотря на снижение доли на 3,2 п.п. по сравнению с 2011 годом. Изменение доли происходило с резкими циклическими спадами в 2015 году на 29 п.п. и в 2020 году на 31 п.п.

Обрабатывающая промышленность: резкие циклические колебания удельного веса отрасли происходили в Кыргызстане. В 2022 году отрасль занимала II место – 12,4% (в 2011 году занимала I место – 18,3%). По сравнению с 2011 годом доля снизилась на 5,9 п.п. Динамика развития отрасли все годы была отрицательной, все годы доля была ниже базисного 2011 года. Самые низшие точки цикла: 2012 год – -34 п.п., 2014 год – -25 п.п., 2022 год – -32 п.п.

Структурные сдвиги, происходившие в отраслях экономик стран ЕАЭС, также можно охарактеризовать как интенсивные (активные, быстрые), так и инерционные (пассивные). Если рассмотреть системообразующие отрасли, то особо интенсивные сдвиги при сравнении удельных весов текущих периодов с базисным 2011 годом наблюдались:

В Кыргызстане и России в отрасли «Водоснабжение; канализационная система, контроль над сбором и распределением отходов».

Во всех странах ЕАЭС в горнодобывающей отрасли.

В Армении, Казахстане, Кыргызстане в оптовой и розничной торговле.

Особо инерционные сдвиги наблюдались:

В Армении в отрасли сельского, лесного и рыбного хозяйства.

В Армении и России в строительстве.

В Беларуси и России в оптовой и розничной торговле.

Структурные сдвиги вызывают перераспределение экономических ресурсов между отраслями, производят модернизацию структуры экономики. Это наблюдается, когда снижение удельного веса одной отрасли влечет за собой повышение удельного веса другой. Одной из причин таких сдвигов выступает изменение потребительского спроса, следствием которого является снижение производства и даже закрытие

предприятий отрасли. Анализ показал, как менялся спрос до, во время и после пандемии и, соответственно, как менялись удельные веса отраслей.

Предложенные методы анализа позволяют проводить анализ структурных сдвигов не только на уровне одной страны или регионального объединения, но и на уровне отдельной взятой отрасли, региона отдельной страны и т.д. По полученным результатам анализа можно планировать и прогнозировать развитие экономики, а также определить экономическую, инвестиционную, инновационную государственную политику с целью поддержания и развития отрасли и в конечном итоге увеличения его удельного веса в ВВП страны.

Информация о финансировании: Данное исследование финансируется Комитетом науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (грант № AP19676692 «Структурные изменения в экономике ЕАЭС и их влияние на устойчивое развитие экономики Казахстана»).

Список литературы

1. Евразийская экономическая комиссия: Статистический ежегодник Евразийского экономического союза 2022 [Электронный ресурс] // Статистика ЕАЭС. – 2022. – Режим доступа: https://eec.eaeunion.org/comission/department/dep_stat/union_stat/publications/newsletters_collections_booklet/s/statistical_yearbook.php (дата обращения: 04.11.2023).
2. Шокаманов Ю.К., Демесинова А.А. Использование условной счетной единицы для анализа экономического развития региональных объединений стран, не имеющих общей валюты // Статистика, учет и аудит. - 2018. - №2. – С.191-196.
3. Шокаманов, Ю.К. Статистика ЕАЭС в единой счетной единице: методология расчета и использование в экономическом анализе / Ю.К.Шокаманов. – Алматы: АГЭУ, 2022. – 381 с. ISBN 978-601-08-2724-0.
4. Шокаманов Ю.К., Демесинова А.А. Анализ развития промышленности ЕАЭС с использованием единой счетной единицы // Статистика, учет и аудит. – 2023. - №3(90). – С. 6-18. <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-3.01>
5. Казинец Л.С. Темпы роста и структурные сдвиги в экономике (Показатели планирования и анализа) / Л.С. Казинец. - М.: Экономика, 1981. – 183 с.
6. Сухарев О.С. К разработке комплексной методики анализа структурных сдвигов в национальной экономике//Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2013. - №13. – С.56-64.
7. Структурные сдвиги и проблемы экономического роста национальной экономики: монография / С. К. Демченко и др. - Красноярск: СФУ, 2018. - 148 с.
8. Теория статистики: учебник /Р.А. Шмойлова, В.Г. Минашкин, Н.А. Садовникова, Е.Б. Шувалова; под ред. Р.А. Шмойловой. – 5-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2014. – 656 с.
9. Ковалева Т.Ю. Статистические показатели в анализе структуры социально-экономической системы // Инновационная наука. – 2015. - №4. – С. 63-71.
10. Спасская О.В. Развитие методов макроэкономического анализа структурных изменений в экономике России: дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.05 // О.В. Спасская. – М., 2006. – 133 с.
11. Шмидт Ю.И. Показатели оценки структурных сдвигов в аграрном секторе экономики //Альманах современной науки и образования. -2013. - № 6 (73). – С.190-193.
12. Филимонова Н.Г. Концепция структурных преобразований в сельском хозяйстве региона: дисс. ... докт. экон. наук: 08.00.05 // Н.Г. Филимонова. – М., 2011. – 374 с.
13. Смелик Н.Л. Трансформация экономической системы: механизм структурных изменений (аграрная экономика) // Журнал экономической теории. – 2008. – №3. – С. 69-83.
14. Дикун И.Э. Тенденции развития горнодобывающей промышленности в России // Бизнес-образование в экономике знаний. – 2021. – №2. – С.42-44.
15. Абузярова М.И. Методологические основы структурных сдвигов в экономике // Экономические науки. – 2011. - №4(77). – С.181-185.

References

1. Evrazijskaja jekonomicheskaja komissija: Statisticheskij ezhegodnik Evrazijskogo jekonomicheskogo sojuza 2022 [Eurasian Economic Commission: Statistical Yearbook of the Eurasian Economic Union 2022]. *Statistika EAJeS*. – 2022. – Rezhim dostupa: https://eec.eaeunion.org/comission/department/dep_stat/union_stat/publications/newsletters_collections_booklet/s/statistical_yearbook.php (data obrashhenija: 04.11.2023) (in Russian).
2. Shokamanov Ju.K., Demesinova A.A. Ispol'zovanie uslovnoj schetnoj edinicy dlja analiza jekonomicheskogo razvitija regional'nyh ob#edinenij stran, ne imejushhih obshhej valjuty [Use of a conventional account unit for the analysis of the economic development of regional unions of countries without a common currency]. *Statistika, uchet i audit*, 2018, 2, pp.191-196 (in Russian).
3. Shokamanov Ju.K. *Statistika EAJeS v edinoj schetnoj edinice: metodologija rascheta i ispol'zovanie v jekonomicheskom analize* [EAEU statistics in a single accounting unit: calculation methodology and use in economic analysis]. Almaty, 2022. 381 p. ISBN 978-601-08-2724-0 (in Russian).
4. Shokamanov Ju.K., Demesinova A.A. Analiz razvitija promyshlennosti EAJeS s ispol'zovaniem edinoj schetnoj edinicy [Analysis of the EAEU industry development with the use of a single accounting unit]. *Statistika, uchet i audit*, 2023, 3(90), pp. 6-18. <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2023-3.01> (in Russian).
5. Kazinec L.S. Tempy rosta i strukturnye sdvigi v jekonomike (Pokazateli planirovanija i analiza) [Growth rates and structural shifts in the economy (Planning and analysis indicators)]. Moscow, Jekonomika, 1981. 183 p. (in Russian).
6. Suharev O.S. K razrabotke kompleksnoj metodiki analiza strukturnyh sdvigoj v nacional'noj jekonomike [To develop a comprehensive methodology for analyzing structural shifts in the national economy]. *Nacional'nye interesy: priority i bezopasnost'*, 2013, 13, pp. 56-64 (in Russian).
7. Strukturnye sdvigi i problemy jekonomicheskogo rosta nacional'noj jekonomiki [Structural shifts and problems of economic growth of the national economy]. S.K. Demchenko i dr. Krasnojarsk: SFU, 2018. 148 p. (in Russian).
8. R.A. Shmojlova, V.G. Minashkin, N.A. Sadovnikova, E.B. Shuvalova. *Teorija statistiki* [Theory of statistics]. Moscow, 2014. – 656 s. (in Russian).
9. Kovaleva T.Ju. Statisticheskie pokazateli v analize struktury social'no-jekonomicheskoy sistemy [Statistical Indicators in the Analysis of the Structure of a Socio-Economic System]. *Innovacionnaja nauka*, 2015, 4, pp. 63-71 (in Russian).
10. Spasskaja O.V. *Razvitie metodov makrojekonomicheskogo analiza strukturnyh izmenenij v jekonomike Rossii* [Development of methods of macroeconomic analysis of structural changes in the Russian economy]. Moscow, 2006. 133 p. (in Russian).
11. Shmidt Ju.I. Pokazateli ocenki strukturnyh sdvigoj v agrarnom sektore jekonomiki [Indicators for assessing structural shifts in the agricultural sector of the economy]. *Al'manah sovremennoj nauki i obrazovanija*, 2013, 6 (73), pp.190-193 (in Russian).
12. Filimonova N.G. *Koncepcija strukturnyh preobrazovanij v sel'skom hozjajstve regiona* [The concept of structural transformations in the agriculture of the region]. Moscow, 2011. – 374 p. (in Russian).
13. Smelik N.L. Transformacija jekonomicheskoy sistemy: mehanizm strukturnyh izmenenij (agrarnaja jekonomika) [Transformation of the economic system: the mechanism of structural changes. (agricultural economy)]. *Zhurnal jekonomicheskoy teorii*, 2008, 3, pp. 69-83 (in Russian).
14. Dikunov I.Je. Tendencii razvitija gornodobyvajushhej promyshlennosti v Rossii [Trends in development of the mining industry in the Russian Federation]. *Biznes-obrazovanie v jekonomike znaniij*, 2021, 2, pp.42-44 (in Russian).
15. Abuzjarova M.I. Metodologicheskie osnovy strukturnyh sdvigoj v jekonomike [Methodological foundations of structural shifts in the economy]. *Jekonomicheskie nauki*, 2011, 4(77), pp.181-185 (in Russian).

ЕАЭО ЭКОНОМИКАСЫНДАҒЫ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ АЙҒЫСТАРДЫ ЖЕКЕ КӨРСЕТКІШТЕРДІ ПАЙДАЛАНУ

*Ю.К. Шоқаманов**, *А.Ә. Демесинова*

Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

Түйін. *Еуразиялық экономикалық одақтың өңірлік бірлестікке кіретін елдердің аумағында жұмыс істеуі елдер мен Еуразиялық экономикалық комиссияның экономикалық салада келісілген саясатты жүзеге асыруын болжайды. Бұл саясат елдердің және жалпы аймақтық одақтың экономикасындағы құрылымдық өзгерістерге әсер етеді. Бұл өзгерістердің нәтижелерін жиынтықтың жекелеген элементтерінде немесе топтарында (экономикалық салаларында) немесе жиынтықтың барлық элементтерінде орын алған құрылымдық өзгерістердің көрсеткіштері арқылы бағалауға болады. Көрсеткіштер тұтастай екі құрылым арасындағы айырмашылықтардың қарқындылығын сипаттайды. Бұл мақалада біз ЕАЭО экономикасының жекелеген салаларындағы және өңірлік бірлестікке кіретін елдердегі құрылымдық өзгерістерді талдауға назар аудардық. 2022 жылы ЕАЭО ЖІӨ-нің бес ірі секторына мыналар кірді: өңдеу өнеркәсібі (13,3%); 2) тау-кен өндіру және карьерлерді қазу (12,3%); 3) көтерме және бөлшек сауда; автокөліктер мен мотоциклдерді жөндеу (11,7%); 4) жылжымайтын мүлік операциялары (9,3%); 5) мемлекеттік басқару және қорғаныс, міндетті әлеуметтік қамтамасыз ету (5,9%). Бұл ретте 2011 жылмен салыстырғанда олардың ЖІӨ-дегі үлесінің өзгеруі әртүрлі бағытта болды – сауданың үлесі айтарлықтай төмендеді, ал қалған төрт салада, оның ішінде тау-кен өнеркәсібінде айтарлықтай өсті. Ресей экономикасының ірі секторларының тізімі, олардың елдің ЖІӨ-дегі орны, сондай-ақ олардың үлесінің өзгеру бағыты жалпы ЕАЭО экономикасымен сәйкес келеді. ЕАЭО-ның басқа елдерінде жағдай басқаша. Тізбекті әдіспен есептелген салыстырмалы құрылымдық өзгерістердің жеке көрсеткіштерінің есептеулері белгілі бір кезеңдердегі елеулі өзгерістерді көрсетті, оның ішінде ЖІӨ-дегі салалар үлесінің 50 және одан да көп пайыздық тармаққа өзгеруін білдіретін «секірулер» деп аталады. Атап айтқанда, Арменияда үш салада, Беларусьте - екі салада, Қазақстанда - бір салада, Қырғызстанда - екі салада, бір салада екі түрлі бағыттағы секірулер байқалды. Ресейде секірулер болған жоқ. Дегенмен, ЖІӨ-дегі тау-кен өнеркәсібінің, қаржы және сақтандыру қызметтерінің, басқа қызметтерді көрсетудің, осы саладағы әкімшілік қызметтер мен қосымша қызметтердің үлесінде айтарлықтай өзгерістер байқалды. Базалық әдіспен есептелген салыстырмалы құрылымдық өзгерістердің жеке көрсеткіштерінің есептеулері де олардың базистік кезеңге қатысты елеулі өзгерістерін көрсетті. Атап айтқанда, құрылыс және сауда ЕАЭО ЖІӨ үлесінің 2022 жылы тиісінше 27 және 21 пайыздық тармақты құрайтын төмендеуімен сипатталды. Бұл ретте бірқатар салалардың үлесі өсті: денсаулық сақтау және әлеуметтік қызмет көрсету (+28 пайыздық тармақ), өңдеу өнеркәсібі (+10 пайыздық тармақ). Кейбір елдерде айтарлықтай өзгерістер, соның ішінде секірулер байқалды.*

Түйін сөздер: *Еуразиялық экономикалық одақ, бірыңғай есеп бірлігі, экономикадағы құрылымдық өзгерістер, құрылымдық өзгерістердің жеке көрсеткіштері, құрылымдық секірулер.*

ANALYSIS OF STRUCTURAL SHIFTS IN THE EAEU ECONOMY USING INDIVIDUAL INDICATORS OF STRUCTURAL SHIFTS

*Yu. Shokamanov**, *A. Demesinova*

Almaty University of Humanities and Economics, Almaty, Kazakhstan

Summary. *The functioning of the Common Economic Space (CES) and the Eurasian Economic Union on the territory of the countries included in the regional association presupposes the implementation by countries and the Eurasian Economic Commission of a coordinated policy in the economic sphere. This policy has an impact on structural changes in the economies of countries and the regional union as a whole. The results of these changes can be assessed using indicators of structural changes, which assess structural changes in individual elements or groups of the population (sectors of the economy) or shifts in all elements of the population. The second indicators characterize the intensity of differences between the two structures as a whole. In this article, we focused our attention on the analysis of structural changes in individual sectors of the economy of the EAEU and the countries included in the regional association. The top five largest sectors of the EAEU GDP in 2022 included: 1) manufacturing industry (13.3%); 2) mining and quarrying (12.3%); 3) wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles (11.7); 4) transactions with real estate (9.3%); 5) public administration and defense, compulsory social security (5.9%). At the same time, the change in their share in GDP compared to 2011 was in different directions - the share of trade decreased significantly, while the other four industries increased, including significantly in the mining industry. The list of the largest sectors of the Russian economy, their place in the country's GDP, as well as the direction of change in their share coincides with the economy of the EAEU as a whole. In other EAEU countries the situation is different. Calculations of partial indicators of relative structural changes, calculated by the chain method, showed significant changes in certain periods, including so-called "jumps", representing a change in the shares of industries in GDP by 50 percentage points. and more. In particular, jumps were observed in Armenia in three industries, in Belarus - in two industries, in Kazakhstan - in one industry, in Kyrgyzstan - in two industries, with two different directions in one industry. There were no horse races in Russia. However, significant changes in the share of GDP were observed in the mining and quarrying industries, financial and insurance activities, the provision of other types of services, administrative activities and additional services in this area. Calculations of partial indicators of relative structural changes calculated using the base method also showed their noticeable changes in relation to the base period. In particular, construction and trade were characterized by a decrease in the share of the EAEU GDP in 2022, amounting to 27 and 21 percentage points. responsibly. At the same time, the share of a number of industries increased: healthcare and social services (+28 p.p.), manufacturing (+10 p.p.). Some countries saw more significant changes, including spikes.*

Key words: *Eurasian Economic Union, single accounting unit, structural changes in the economy, individual indicators of structural changes, structural leaps.*

Авторлар туралы ақпарат:

Ю.К.Шоқаманов* – э.ғ.д., профессор, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, Алматы, Қазақстан. Email: shokamanov53@mail.ru

А.А. Демесінова – э.ғ.к., аға ғылыми қызметкері, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, Алматы, Қазақстан. Email: d.aziza_1960@mail.ru

Информация об авторах:

Ю.К.Шокаманов* – д.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул. Жандосова, 59, Алматы, Казахстан. Email: shokamanov53@mail.ru

А.А. Демесинова – к.э.н., снс, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул. Жандосова, 59, Алматы, Казахстан. Email: d.aziza_1960@mail.ru

Information about authors:

Yu. Shokamanov* - Doctor of Economic Sciences, Professor, Almaty University of Humanities and Economics, st. Zhandosova, 59, Almaty, Kazakhstan. Email: shokamanov53@mail.ru

A. Demesinova – Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Almaty University of Humanities and Economics, st. Zhandosova, 59, Almaty, Kazakhstan. Email: d.aziza_1960@mail.ru

Получено: 20.01.2024

Принято к рассмотрению: 11.02.2024

Доступно онлайн: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024, стр. 25-39
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.02>
Экономика и менеджмент

МРНТИ 06.35.35
УДК 338.001.36

АНАЛИЗ ОЦЕНОЧНЫХ КРИТЕРИЕВ, ИНДИЦИРУЮЩИХ ЗНАЧИМОСТЬ КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ЭКОНОМИКЕ СТРАН МИРА

Д.О. Исахова, А.К. Джумасейтова*

Казахстанско-Британский технический университет

**Corresponding author e-mail: danaissakhova@gmail.com*

Аннотация. Вопросы изучения влияния креативных индустрий на национальном уровне и мировую экономику в целом набирают все большую популярность вследствие их активного позитивного воздействия на экономическое развитие стран. Влияние креативных индустрий на современную экономику стран стало активно обсуждаться в середине и конце 20-века и до сих пор остается актуальной. Примеры успешного развития экономик стран в которых не малый вклад был внесен креативными индустриями смотивировали исследователей всесторонне изучить данный вопрос. Целью данной статьи является выявление критериев, позволяющих провести анализ значимости креативных индустрий в развитии экономик стран. Методология исследования включает в себя применения универсальных общенаучных методов исследования. В исследовании преобладает мультидисциплинарный подход. Научная значимость работы состоит в выявлении, систематизации и представлении оценочных критериев, используемых с целью выявления значимости креативных индустрий в экономике стран, практическая - в возможности применения полученных выводов по результатам проведенного исследования для более глубокого последующего изучения креативных индустрий и их влияния на экономику стран мира. В данном исследовании был использован анализ текущего состояния креативных индустрий и управления их развитием, а также различные подходы к оценке эффективности креативного сектора в рамках городского и странового формата. Данное исследование является начальным этапом разработки концепции управления предпринимательским потенциалом субъектов креативной индустрии с целью формирования в будущем достойной конкурентной среды на рынке креативных индустрий и реализации запросов авторов и владельцев интеллектуальной собственности, созданной в рамках конкретной отраслевой принадлежности креативного сектора.

Ключевые слова: креативные индустрии, интеллектуальная деятельность, методики оценки.

Введение. Вследствие того, что на сегодняшний день однозначное определение тех составляющих, которые входят в состав креативной экономики, находится в стадии разработки, достаточно трудно обозначить четкие критерии оценки и результативности вклада креативного сектора в экономику стран. Понятие креативности и креативной экономики находится в постоянном изменении и эволюционирует. Отрасль культуры обеспечивает 3,1% мирового валового внутреннего продукта, в 2020 году креативные товары и услуги обеспечили 3,00 % от совокупного объема экспорта товаров и 21% от совокупного объема экспорта услуг. Данный сектор обеспечивает 6,2% рабочих мест в мировом масштабе, демонстрируя наиболее высокую концентрацию занятости молодого поколения [1].

Cite this article as: Issakhova D., Jumasseitova A. Analysis of evaluation criteria indicating the importance of creative industries in the world economy. *Statistics, accounting and audit*. 2024, 1(92), 25-39. (In Russ.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.02>

Развитие креативных индустрий имеет важное стратегическое значение для стран. Темпы их развития намного превышают рост иных секторов вследствие наличия высокой доли добавленной стоимости во всех отраслях креативного сектора. Помимо этого, создание интеллектуального продукта не связано с большим объемом материальных ресурсов, тогда как его потребление не ограничено во времени и пространстве. Современная предрасположенность к мультиэффектам ведет к появлению большого числа новых бизнесов, находящихся на стыке творчества и предпринимательства, что влечет за собой создание новых рабочих мест, рост удовлетворенности качеством жизни. Креативные индустрии модны и, тем самым, привлекательны для поколений миллениалов и зумеров. Таким образом, глобальный потенциал креативного сектора требует изучения, рассмотрения рисков и возможностей его функционирования в будущем на благо общества.

Учитывая факты увеличения значимости креативных отраслей с позиций экономики, политики, социума, государства активно изучают и внедряют в национальное стратегическое развитие различные подходы, связанные с оценкой текущего состояния и возможного потенциала влияния креативной индустрии на потенциал развития страны.

Основные положения. Креативная экономика, креативная индустрия, креативное предпринимательство, экономика знаний - данные понятия трактуются различными учеными мирового сообщества достаточно разнопланово, однако отрицать их общность с позиций фигурирования в качестве ядра этих терминов наличие интеллектуальной собственности было бы некорректно. Возможность дальнейшего использования в качестве актива созданного субъектом (субъектами) конкретного объекта интеллектуальной собственности (далее- ИС) трансформируется в определенные экономические выгоды индивидуального и коллективного свойства, общественную пользу, стимулируя рост качества жизни социума. Объектом исследования выступают креативные индустрии, которые признаются на сегодняшний день одним из драйверов экономического роста. Цель - осуществить анализ современного состояния анализа креативных индустрий и их влияния на современное мировое сообщество. Предмет - методики оценки национальных креативных индустрий. Задачи - изучить современное состояние креативных индустрий, рассмотреть возможности и ограничения развития данного сектора. Результат данного исследования заключается в изучении и систематизации методик, позволяющих оценить текущее состояние национальной креативной индустрии. Практическая значимость - возможность применения полученных в ходе исследования выводов для дальнейшего изучения вопросов креативного предпринимательства и формирования механизма управления развитием креативного предпринимательства на мировом и национальном уровнях.

Материалы и методы. Базовыми методами исследования являются анализ и синтез, задействованы также такие методы научного исследования, как сравнение обобщение. В работе, исходя из поставленной цели, были рассмотрены существующие подходы к трактовке креативности, креативного сектора, креативной индустрии и креативной экономики. В силу отсутствия единства в трактовке вышеуказанной терминологии, отсутствия единых шаблонов оценки креативного сектора, отсутствии единых подходов к формированию критериев значимости, успешности, возможностей, рисков, ограничений деятельности и результативности деятельности представителей креативных индустрий и всего сектора в целом, необходимо детально исследовать представленные на данный момент материалы и методу, на основе чего в дальнейших исследованиях вывести авторскую методику, позволяющую проводить оценку функционирования креативных индустрий и управления с целью выявления их значимости для национальной и мировой экономики.

Обзор литературы. Изучения креативной индустрии и ее синтез с предпринимательством, ознаменовалось трудом Джона Хокинса. Творчество, способное

к монетизации, формированию капитала, рассматривается автором, который анализирует 15 креативных индустрий, рассматривает ведущие принципы управления креативной компанией с целью объединения креативности с предпринимательством [2]. Также существенный вклад в разработку данной тематики был внесен американским экономистом Ричардом Флоридой, по его мнению, креативность есть один из главных источников развития экономики. Он же вывел теорию «креативного класса», призывая объединить творческие профессии в отдельный класс общества [3]. Американские авторы Пайн и Гилмор ввели новый тип экономической ценности, рожденной в креативном секторе (впечатления и опыт), послуживший началом формирования так называемой «экономики впечатлений», или «экономики опыта», впечатления и опыт – это новый тип экономической ценности, отличный от сырья, товаров и услуг [4]. Дэвид Хезмондалш осуществил длительный анализ изменений в культурных индустриях, выявив тесную взаимосвязь и взаимопроникновение вопросов творческого производства, политической экономии, социологии [5]. Джон Ньюбайджин систематизировал основные вопросы картирования творческих индустрий; изучил инфраструктуру креативной экономики [6].

Оценка уровня развития креативных индустрий и выявление возможного потенциала напрямую связана с инновационным ракурсом, поэтому оценочные критерии часто пересекаются с показателями, задействованными в формировании Глобального инновационного индекса стран, в который включены позиции развития внутреннего рынка, креативной деятельности, человеческого капитала и науки, инфраструктурный компонент и развития предпринимательства [7].

Также с позиций оценки изначально был актуален отраслевой подход, основанный на перечне видов экономической деятельности, трактуемых как «креативные». Эта методика имеет ряд искажений вследствие отсутствия четких критериев «креативности» индустрий; возможного несовпадения официально заявляемых и реальных видов деятельности; отсутствия полноты сведений о задействованных в секторе работниках [8].

Далее рассмотрим некоторые существующие оценочные позиции более детально. Рейтинг привлекательности стран мира для звезд креативных индустрий, сформированный Институтом статистических исследований и экономики знаний Национального исследовательского университета «Высшая школа экономики» (ИСИЭЗ НИУ ВШЭ РФ). Основой формирования данного рейтинга была избрана концепция экономики суперзвезд. Исследованию подлежало 102 страны, в которых была выявлена хотя бы одна звезда креативных индустрий. Была составлена база данных самых успешных творческих личностей, брендов и компаний. Данная база состояла из 23 показателей по девяти креативным индустриям: искусство и культура, мода, киноиндустрия, игровая индустрия, реклама, архитектура, промышленный дизайн, литература, звукозапись и исполнительские искусства. Рейтинг был рассчитан как среднее арифметическое значение индексов привлекательности страны для отдельных креативных индустрий. В 2022 году лидерами рейтинга были признаны США, Великобритания, Китай, Германия и Япония. Данное исследование выявило, что лидерами креативных индустрий в основной массе являются крупные национальные экономики, обладающие высокими уровнем дохода населения и величиной валового внутреннего продукта. Также следует отметить, что в каждой стране лидируют какие-то конкретные сферы креативной индустрии, допустим, в США - мода и современное искусство, в Германии - игровая индустрия и промышленный дизайн, в Китае - игровая индустрия, архитектура, дизайн, культура и искусство, в Японии - литература, кино, мода и архитектура [9].

К оценочным критериям, изучающим уровень развития национального креативного сектора, также относятся объем экспорта товаров креативных индустрий, торговый баланс в торговле креативными товарами и услугами, темпы роста государств

в секторе креативных индустрий, выручка от реализации продукции и услуг интеллектуальной собственности, доли государств на рынках креативных индустрий.

Применение оценки уровня развития креативных индустрий на основе глобального инновационного индекса, о котором было упомянуто выше оправдано, поскольку именно инновации являются одним из наиболее существенных драйверов развития национальных и мировой экономик. Применение в качестве ориентира для оценки национального уровня развития креативных индустрий инноваций также обусловлено наличием мультиэффекта от внедрения вследствие воздействия результата как на бизнес-сообщество, так и на общество в целом. Также следует отметить возможность широкоформатного охвата инновациями сферы продуктов, услуг, технологий, бизнес-процессов и моделей. Инновационный индекс охватывает оценку институтов, позиционирующих формирование и поддержание политических, нормативно-правовых и бизнес-условий в стране; оценивает уровень развития человеческого капитала, изучает возможности инфраструктурного развития и финансового обеспечения деятельности инновационного свойства, а также проводит оценку результативности в области знаний и технологий и результатов в креативной деятельности. Рассмотрим последнее направление более подробно. Оценка креативной индустрии страны включает в себя нематериальные активы (товарные знаки, оценку брендов, промышленных и информационно-коммуникационных технологий). Креативные товары и услуги включают в себя оценку доли экспорта культурных и творческих услуг, долю экспорта креативных товаров, охват общества национальными художественными фильмами, развитие рынка развлечений и медиа, долю печатных и иных медиа в производстве. Оценка креативности в онлайн сфокусирована на изучении степени охвата общества доменами верхнего уровня, редактировании Википедии и создании мобильных приложений.

Результаты и обсуждение. Рассмотрим конкретные позиции стран мира (будут рассмотрены 5 стран-лидеров в области оценки креативного сектора по годам, с 2020 по 2022 годы).

Таблица 1 - Рейтинг государств-лидеров инновационного развития в области креативных индустрий за 2020-2022 годы [10]

Ранг	2020 год	2021 год	2022 год
1	Гонконг, Китай	Гонконг, Китай	Швейцария
2	Швейцария	Швейцария	Мальта
3	Люксембург	Люксембург	Соединенное Королевство
4	Мальта	Соединенное Королевство	Республика Корея
5	Соединенное Королевство	Швеция	Гонконг, Китай

Рассмотрим опыт первых двух стран-лидеров в 2020 и 2021 годах. Гонконг, удерживающий главенствующие позиции на протяжении нескольких лет, в качестве поддерживающих креативную индустрию направлений, активно финансирует (путем софинансирования либо грантовой поддержки на государственном уровне) производство фильмов, что способствует привлечению новых талантов в отрасль и генерирует добавленную стоимость. Действующая в стране программа по поиску и развитию талантов позволяет получить лучшим режиссерам финансирование для производства первого фильма. Также на государственном уровне реализуется финансирование кинофорумов, выставок и конференций, что в итоге обеспечивает продвижение местного рынка за пределы государства. Государством обеспечено проведение творческих ярмарок с целью привлечения и развития молодых талантов, с последующим предоставлением им возможностей реализации данных талантов на практике. Реализуется деятельность ассоциаций в гастрономии, что обеспечивает взаимодействие

ее членов и обмен информацией. Развито премирование в архитектуре, являющееся инструментом профессионального становления и развития местных архитекторов, активно поддерживаются стартапы в архитектуре. Гонконгская федерация прессы выстроила концепцию национального павильона, что дает широкие возможности для продвижения национальных писателей на международных выставках. Действуют программы поддержки молодых специалистов, предоставляющие помощь в формировании собственного портфолио и возможности получения стажировки в интересующей партнерской организации.

Швейцария на муниципальном уровне применяет оказание безвозмездной финансовой поддержки для разработки кинопроектов, производства и продвижения фильмов. Также муниципальные организации осуществляют финансирование кинофестивалей, возмещая до половины понесенных организаторами затрат. Швейцарская ассоциация художественных ремесел организует сотрудничество дизайнеров и ремесленников посредством проведения ряда программ. Швейцарская долина продуктов питания осуществляет проведение информационных мероприятий в стране и за ее пределами, целью которых является доведение до общественности необходимости сотрудничества и инновационного развития в пищевой отрасли. В гастроиндустрии реализуются программы развития молодых специалистов, что увеличивает возможности их участников по трудоустройству. Швейцарская федерация киберспорта осуществляет организацию посредничества между всеми заинтересованными сторонами в индустрии киберспорта. Швейцарское общество инженеров и архитекторов реализует целевые проекты с целью формирования высокого имиджа отрасли и роста ее привлекательности с дальнейшим повышением спроса на национальные инженерные и архитектурные услуги. На государственном уровне предоставляется безвозмездная финансовая поддержка издательствам с целью развития образования и сохранения культурного наследия [11].

Обобщив опыт отдельно взятых стран, в основной массе базирующийся на продвижении и развитии деятельности подсекторов национального креативного сектора, можно выделить разного рода программы развития, реализуемые на государственном и муниципальном уровнях за счет государства. Укрупненно представлено несколько моделей развития креативного сектора в странах мира в зависимости от ролевого фактора и силы влияния государства на этот сегмент: американская, скандинавская и восточно-азиатская.

Американская модель характеризуется отсутствием на федеральном уровне одноформатной национальной стратегии для развития креативного сектора экономики, индустрий, однако это компенсируется наличием разноплановых подходов на уровне штатов и муниципалитетов [12]. Культурный фонд Филадельфия предоставляет возможности получения грантов на искусство и культуру, на развитие молодежи [13]. Нью-Йоркский фонд искусств предоставляет финансовое и фискальное спонсорство, создан ресурсный центр художников-иммигрантов. В рамках профессиональной поддержки и развития представлены возможности получения онлайн-обучения, реализация партнерских программ, карьерные и предпринимательские инициативы, программа иммигрантов-художников. Грантовая поддержка подразумевает следующие стипендии: Стипендия для художников NYSCA/NYFA - это неограниченный денежный грант в размере 8000 долларов США, две программы грантов для артистов, находящихся в чрезвычайных ситуациях: Rauschenberg Dancer Emergency Grants и Rauschenberg Medical Emergency Grants, Грант NYSCA/NYFA для художников с ограниченными возможностями, гранты женского фонда Нью-Йорка для средств массовой информации, музыки и театра с целью поощрения и поддержки создания цифрового, кино, музыкального, телевизионного, живого или онлайн-контента, отражающего позиции всех, кто идентифицирует себя в качестве женщин, Королевский фонд искусств

финансирует проекты, которые охватывают практически все творческие начинания, включая поэзию; игры; и общественные, танцевальные, кинематографические, инсталляционные, мультимедийные, музыкальные, текстильные и скульптурные работы, Гранты Anonymous Was A Woman в области экологического искусства (AWAW EAG) в сумме до 20 000 долларов США на один проект предназначены для поддержки проектов экологического искусства, возглавляемых художниками, идентифицирующими женщин, в Соединенных Штатах и на территориях США, Стипендии JGS для фотографов в размере 7000 долларов США, Премия в размере 7000 долларов США для художников, проживающих в Соединенных Штатах и на территориях США, которые работают в стиле нового сюрреализма [14].

На данный момент в США можно выделить наличие двух секторов:

- 1) некоммерческий, он ориентирован на климат политической конъюнктуры и частные финансы;
- 2) коммерческий, состоящий из корпорации, сфокусированных на международном уровне.

Поскольку США является крупным экспортером товаров креативных индустрий (дизайнерских, печатных и аудиовизуальных), стратегическое развитие экспортоориентированного сектора креативной индустрии предусматривает ориентир на разнообразные течения с целью удовлетворения запросов иностранных рынков и иностранных потребителей.

Скандинавская модель, продвигаемая Швецией, Данией и Финляндией сформирована с учетом шведской модели социального государства, включает в себя наличие развернутой системы профессионального образования, дающей возможности получить и продвигать далее практически креативные навыки в предпринимательстве. Данный базис стимулируется грантовой поддержкой творческих начинаний, также активно финансируются инновации и творчество.

Восточно-азиатская модель сформировалась с учетом яркой поступательной динамики социального и культурного развития общества; рассмотрения креативных индустрий в качестве привлекательного ресурса экспортного потенциала; геополитической роли Китая. Развитие креативных индустрий более характерно для крупных мегаполисов. Снижение государственного контроля и децентрализация власти стали благоприятной почвой для развития индивидуальных творческих инициатив. Креативные индустрии находятся под защитой государства, но с учетом задач частного бизнеса, ориентированного на покорение внутренних и внешних рынков [12].

В мировой практике можно отметить следующие базовые подходы, применяемые к измерению креативной экономики, в зависимости от фокуса:

1. Отраслевой подход – оценка генеральных экономических показателей посредством укрупненных группировок соответствующих видов экономической деятельности (фокус- креативные индустрии).
2. Профессиональный подход - оценка уровня занятости на основе группировок профессий, которые отнесены к креативным (фокус-креативные профессии).
3. Товарный подход - оценка внешней торговли креативными товарами и услугами с применением укрупненных группировок соответствующих товаров и услуг (фокус-креативные товары и услуги) [15].

Измерение вклада креативных индустрий в экономику страны возможно осуществить в рамках отраслевого анализа, применяя в качестве индикаторов показатели выручки от реализации товаров, работ и услуг в индустрии креативного сектора, добавленной стоимости, произведенных инвестиций и уровня оплаты труда. Измерения уровня занятости в креативных профессиях возможно путем изучения численности занятых в креативных профессиях, анализа неформальной занятости и социально-демографических показателей. Внешняя торговля креативными товарами и услугами

анализируется путем оценки доли экспорта и импорта в соответствующей направленности, сальдо экспорта-импорта и внешнеторгового оборота.

Рассмотрим возможности и ограничения креативных индустрий на текущее время. Основными преобразующими факторами и точками роста можно назвать:

- усиление на современном этапе экономического развития стран;
- ускорение процессов цифровизации во всех отраслях;
- преобразование знаний и информации в главный актив;
- широкомасштабное распространение разноформатных персональных устройств с возможностью постоянного выхода в сеть Интернет;
- трансформацию потребительских предпочтений и их персонализацию;
- активное продвижение на государственном уровне концепции устойчивого производства и потребления.

К ограничителям возможного поступательного роста и развития креативных индустрий следует отнести следующие позиции:

- несовершенство национальных и межнациональных аспектов правового регулирования;
- слабое внимание и поддержка государств, как в финансовом, так и в нефинансовом ракурсах;
- невысокая степень защищенности интеллектуальных прав и малое развитие рынков интеллектуальной собственности;
- недостаток финансовых ресурсов, выделяемых на цели развития креативных индустрий;
- непроработанность и размытость предпринимательских, цифровых и специальных компетенций и их развития;
- наличие множественности понятий и классификаторов в рамках отрасли креативного сектора и неоднозначности количественного измерения его результативности.

Возможности креативного сектора таковы:

- диверсификация национального экспорта;
- появление развитого инновационного микро- и малого бизнеса;
- вывод из теневой ниши перспективных сегментов экономики;
- появление инновационных экосистем, новых кластеров национального развития;
- появление новых рабочих мест;
- возрождение депрессивных местностей;
- приток иностранных инвестиций;
- поддержка становления талантов;
- развитие возможностей включения в полноценную жизнь общества людей с ограниченными возможностями здоровья;
- поддержка наиболее уязвимых слоев населения;
- появление новых конструктивных ценностей общества.

Возможные угрозы:

- намеренное искажение ценностей, появление деструктивных установок и их продвижение в массы посредством креативных индустрий;
- увеличение потребности в профессиональных кадрах в иных, бурно развивающихся, отраслях экономики;
- усиление неравенства в доходах различных слоев общества;
- усиление социальной напряженности в обществе;
- возможный рост стоимости жизни в местностях с креативными пространствами

[16].

Далее следует отметить, что изучив ряд показателей развития креативной индустрии, которые рассматриваются в качестве оценочных, или факторов, влияющих на

возможность ее развития, можно сделать вывод о неизбежности рассмотрения в качестве иллюстрации результативности креативного сегмента, сути креативного капитала, его роли и возможностей его оценки. Можно выделить понятие креативного капитала, представленное Робертом Кушингом, согласно которому креативный капитал является частью человеческого капитала, связанной с возможностью реализации субъектами творческих инициатив, приводящих к генерированию инноваций. Автор называет наличие креативного капитала в качестве фактора, способствующего возможностям отдельно взятых городов и стран, находится в лидерах инновационного развития [17]. Цифровизация и виртуализация предоставляет множество возможностей географического разнообразия, однако, наиболее успешные технологические компании мира расположены, как и ранее, в Сан-Франциско, Лондоне, Берлине, Тель-Авиве. Переход к экономике знаний не может быть реализован только лишь за счет внедрения новейших технологий и моделей. По словам нобелевского лауреата Роберта Лукаса, в настоящий момент на первый план выходят более тонкие и не всегда измеряемые факторы: пассионарность, гибкость, предпринимательская активность, стихийная кластеризация талантливых индивидов.

Индекс креативного капитала, созданный компанией PwC и фондом Calvert 22, впервые продемонстрированный в 2016 году, представляет собой ряд показателей, оценивающих как реализованный, так и скрытый потенциал городов в сфере новой экономики. Индекс оценивает специфику социальной атмосферы, культурного и образовательного поля, развитие институциональной инфраструктуры, информационный окрас и функционирование информационного пространства с позиций возможности привлечения представителей креативного сектора и раскрытия их потенциала, принимая во внимание факторы глобального и регионального свойства. Индекс креативного капитала разделен на пять позиций: люди, город, власть, бизнес, бренды. Раздел "Люди" включает в себя оценку таких критериев, как открытость, толерантность, активная социальная позиция, культурная активность, содержит анализ социально-демографических показателей креативного сообщества. Раздел "Город" оценивает состояние экономики, культуры, науки, образования, социальную и городскую инфраструктуру, изучая действующие на момент анализа условия для развития креативной составляющей. Раздел "Власть" оценивает уровень открытости местных властей и уровень их заинтересованности в продвижении креативного сектора. Раздел "Бизнес" изучает возможности коммерческой активности креативного сообщества, исходя из существования соответствующей инфраструктуры и уровня её доступности. Раздел "Бренды" основан на экспертном мнении и анализирует восприятие города на внешнем уровне.

Каждый раздел включает в себя от 2 до 4 подгрупп, каждая из которых состоит из 3-5 индикаторов. Результаты анкетирования местных креативных специалистов о различных ракурсах развития города отнесены к качественным критериям. Количественные индикаторы - это данные статистики, профессиональных рейтингов и тематических интернет-ресурсов, Каждый блок имеет порядка 10-20 количественных индикаторов и 1-2 качественных. Данная структура дает возможность оценить, как текущее состояние новой экономики знаний, так и ее потенциал [18].

Интересен для изучения совершенно другой подход к оценке креативности городов, предложенный компанией Inkifi. Рейтинг самых креативных городов мира определялся, исходя из количества постов в Instagram об уличном искусстве, данных поисков стрит-арта, числа музыкальных исполнителей в родном городе, числа художественных галерей на квадратный метр, числа театров на квадратный метр, количества разного рода музыкальных клубов на квадратную милю, число комедийных клубов на квадратную милю, число примечательных архитектурных зданий на квадратные мили, количество памятников и статуй на квадратную милю. Для того, чтобы

выявить наиболее креативные города мира, были использованы такие мега-популярные ресурсы, как Instagram - с целью определения количества хэштегов, используемых в отношении уличного искусства, Ahrefs - с целью поиска ежемесячных поисковых данных по уличному искусству, YouGov - с целью поиска самых популярных музыкантов всех времен, чтобы найти их родные города, TripAdvisor — - с целью поиска количества художественных галерей, театров, музыкальных клубов, комедийных клубов, архитектурных сооружений, памятников и статуй, Википедия - с целью определения квадратных миль и населения каждого города, Euromonitor - с целью поиска исходного списка городов. Лидерами данного исследования стали города Париж (Франция), Барселона (Испания), Дублин (Ирландия), Лондон (Великобритания), Тель-Авив (Израиль). По количеству постов в Instagram об уличном искусстве первенство было отдано Парижу и Лондону, по критерию "Ежемесячные поиски стрит-арта" в лидерах оказались Остров Пенанг (Малайзия) и Париж, По числу музыкальных исполнителей в родном городе лидировали Нью-Йорк и Лондон, Наивысшее количество художественных галерей на квадратный метр оказалось Тель-Авиве и Париже, по количеству театров и музыкальных клубов лидируют Париж и Барселона, по числу комедийных клубов - Дублин и Париж, Барселона и Милан показали лучшие результаты по числу знаковых архитектурных зданий, Париж и Лиссабон - по числу памятников [19].

На данный момент в мире существует несколько мировых стандартов и методологий, которые используются для оценки креативных индустрий и их вклада в экономику. Наиболее используемые представлены в таблице 1.

Эти стандарты и методологии могут использоваться организациями, правительствами и исследователями для сбора данных и проведения оценки креативных индустрий и их вклада в экономику и культуру. Однако важно отметить, что конкретные методики могут различаться в зависимости от страны и целей исследования.

Как видно из таблицы 1 несмотря на существующее множество методик, практически все имеют общей целью измерить и оценить вклад креативных индустрий в экономику и культуру.

Анализ существующих методологий позволил определить общие черты и различия в методологии. К общим чертам нами отнесены:

Измерение экономического вклада: Все методы оценки уделяют внимание экономическому вкладу креативных индустрий в ВВП, занятость и добавленную стоимость.

Таблица 1 – Методологии оценки креативных индустрий

№	Название	Разработчик	Цель
1	Система классификации культурных и творческих индустрий (КТИ)	ЮНЕСКО	Эта система была разработана и используется для классификации различных секторов культурных и творческих индустрий, что облегчает сбор данных и сравнение между странами
2	Исследование ООН о культурных статистиках	ЮНЕСКО	Этот набор методологий и стандартов разрабатывается для сбора и анализа данных о культурных и творческих индустриях в мировом масштабе
3	Европейская система счетов в области культуры	Европейская комиссия	Разработка стандартов и методологии для сбора и анализа статистических данных о культурной и креативной индустрии в странах Европейского союза

Продолжение таблицы 1

4	Исследование Всемирной организации интеллектуальной собственности	Всемирная организация интеллектуальной собственности о творчестве и инновациях	Исследования о роли творчества и инноваций в экономике и разрабатывает методологии для оценки вклада интеллектуальной собственности и креативных отраслей
5	Исследования о креативной экономике от Ричарда Флориды и других ученых	Разработанные учеными	Различные исследователи разработали собственные методологии для оценки креативной экономики и влияния креативных индустрий на региональное развитие

Инновации: Методы учитывают инновационные аспекты в креативных индустриях, такие как инвестиции в исследования и разработку и количество патентов.

Культурное воздействие: Все методы учитывают культурное воздействие креативных индустрий, хотя конкретные критерии для измерения могут различаться.

Среди отличительных признаков нами выделены:

Региональные особенности: Методологии могут быть адаптированы к региональным особенностям. Например, методология Европейской комиссии ориентирована на страны ЕС, в то время как методология ООН более универсальна.

Культурная сфера: Некоторые методы, такие как методология ЮНЕСКО, уделяют больше внимания культурной сфере, в то время как другие могут сосредотачиваться на экономических аспектах.

Международные аспекты: Методы могут учитывать международные аспекты, такие как экспорт и международное воздействие, различными способами.

Цели исследования: Конкретные методы могут быть разработаны для конкретных целей исследования. Например, методология ООН о культурных статистиках ориентирована на сбор данных для международного сравнения.

В этой связи, более глубокий анализ позволяет определить 10 категорий и критериев, представленных в таблице 2.

Таблица 2 - Категории и критерии креативных индустрий

№	Категория	Критерии
1	Экономический вклад	Валовый внутренний продукт (ВВП) креативных индустрий. Занятость в креативных секторах. Доля креативных индустрий в общей экономике
2	Инновации и технологии	Объем инвестиций в исследования и разработки (ИИР) в креативных секторах. Количество и качество патентов и инноваций в креативных отраслях
3	Культурное воздействие	Степень сохранения культурного наследия. Участие в культурных мероприятиях и активностях. Роль креативных индустрий в сохранении и продвижении культурной идентичности.
4	Экспорт и международное воздействие	Объем экспорта креативных товаров и услуг. Участие в международных выставках и фестивалях. Привлечение иностранных инвестиций и партнерств с международными компаниями.
5	Социокультурные показатели	Образовательный уровень и профессиональные навыки в креативных секторах. Влияние креативных индустрий на уровень жизни и общественное благополучие.

Продолжение таблицы 2

6	Финансовая устойчивость и доступность финансирования	Уровень прибыльности и финансовая стабильность креативных предприятий. Доступность кредитов и инвестиций для креативных стартапов и предприятий.
7	Сотрудничество и сетевые связи	Уровень сотрудничества между креативными компаниями и институтами. Создание кластеров и инновационных сообществ в креативных секторах.
8	Регулирование и поддержка	Эффективность правового и налогового регулирования для креативных индустрий. Наличие государственных программ и инициатив, направленных на поддержку креативных секторов. Эффективность правового и налогового регулирования для креативных индустрий. Наличие государственных программ и инициатив, направленных на поддержку креативных секторов.

Проведенный анализ позволил выявить какие из существующих категорий являются наиболее выраженными на примере успешных примеров креативных индустрий в мире. Результаты показаны на рисунке.

Рисунок - Оценка выраженности фактора креативных индустрий
Составлено авторами на основе данных *Prospects for the creative economy in 2022* [20]

Как видно на рисунке, одной из выраженных категорий является экономический вклад креативных индустрий, которая варьируется в зависимости от множества факторов, включая размер экономики, инвестиции, инфраструктуру и ресурсы. Индикатор экономического вклада креативных индустрий и хотя он может быть очень высоким во многих странах, он не абсолютно максимально выражен (9 - 10) по всему миру. Даже в развитых странах с развитыми креативными секторами экономический вклад может различаться в зависимости от размера страны и ее экономики. Например, США и Китай имеют огромные экономики, и их креативные секторы приносят значительный доход, но это не всегда означает, что экономический вклад оценивается на максимальный балл.

Экономический вклад также зависит от разнообразия креативных секторов в стране. Некоторые страны могут иметь разнообразные креативные индустрии, включая кино, музыку, дизайн и медиа, и это может усилить их экономический вклад. Однако не

все страны обладают этим разнообразием. Наличие инфраструктуры, ресурсов и инвестиций в креативные секторы может варьироваться в разных странах. Некоторые страны могут обладать более развитой инфраструктурой и доступом к ресурсам, что способствует более высокому экономическому вкладу. К примерам, где экономический вклад креативных индустрий не на высоком уровне относятся Португалия, Латвия, имеющих культурное наследие, но их экономический размер относительно меньше, поэтому экономический вклад может быть ниже по сравнению с крупными экономиками.

Также нами определено, что наименьшая выраженность фактора (4) характерна для категорий: инфраструктура и ресурсы, а также образование и навыки. В нашем анализе к странам, где инфраструктура и ресурсы креативных индустрий выражены на высоком уровне (7-10) отнесены США, Великобритания. В этих странах существуют действующие студии, технологические базы, креативные кластеры (г. Лондон), хорошо развитая инфраструктура для искусства и медиа, а также доступ к высококвалифицированным кадрам.

Однако, не во всех странах эта категория наиболее развита, в странах, например Молдавия, Гондурас существуют ограниченный доступ к современным ресурсам, в особенности для кино или медиа. Все это определяется в зависимости от уровня доступности инвестиций и образования, а также политических и культурных факторов.

В некоторых странах доступ к высшему образованию в области креативных искусств ограничен из-за финансовых или географических причин. Это может сказаться на уровне развития креативных индустрий. А также наличие учебных заведений не всегда гарантирует высокое качество образования. Важно, чтобы образовательные программы включали актуальные знания и практические навыки, соответствующие потребностям креативных секторов. Образование должно стимулировать развитие навыков и способствовать инновациям в креативных областях. Недостаток акцента на практических навыках и инновациях может снизить оценку этого критерия.

Следует отметить, что развитие креативных индустрий часто требует времени, и результаты образования могут не сразу проявиться в плане экономического вклада и инноваций.

Заключение. Проведенный анализ показывает, что понимание ранжирования и выраженности различных категорий, влияющих на креативные индустрии, следует несколько важных выводов:

Многообразие влияния: Креативные индустрии оказывают разнообразное влияние на экономику и культуру. Важно понимать, что каждый фактор может играть свою уникальную роль в разных странах и регионах.

Совокупный эффект: Развитие креативных индустрий зависит от совокупного воздействия нескольких факторов. Улучшение одного фактора может способствовать росту других, создавая благоприятные условия для креативных секторов.

Насущная необходимость: Некоторые факторы, такие как экономический вклад и инновации, имеют наивысший приоритет для развития креативных индустрий, так как они могут существенно способствовать экономическому росту и конкурентоспособности.

Региональные различия: Ранжирование факторов может сильно варьироваться в зависимости от конкретного региона или страны. Не существует универсальной модели, и стратегии развития креативных секторов должны учитывать местные особенности.

Долгосрочное видение: Развитие креативных индустрий – это долгосрочный процесс, и страны могут достичь максимальной выраженности факторов с течением времени и через систематические инвестиции в образование, инфраструктуру, инновации и поддержку секторов искусства и культуры.

Для максимальной эффективности развития креативных индустрий важно, чтобы все факторы работали в согласовании и каждая категория развивалась внутри страны. Креативные индустрии действительно выигрывают от комплексного подхода, и слабое выражение хотя бы одного фактора может сдерживать их развитие.

Комбинирование разных факторов, таких как образование, инфраструктура, экономическая поддержка и инновации, может создать синергию, которая способствует росту креативных секторов. Важно иметь стратегии, которые учитывают взаимодействие между этими факторами и поддерживают их развитие на всех уровнях. Например, высококачественное образование в области креативных искусств может подготовить выдающихся творческих специалистов, которые в свою очередь могут способствовать инновациям и созданию новых продуктов в креативных секторах. Эти продукты могут, в свою очередь, способствовать экономическому росту и укреплению местной культуры.

Таким образом, гармоничное взаимодействие всех факторов внутри страны может создать благоприятные условия для развития креативных индустрий и максимизации их вклада в экономику и культуру.

Список литературы

1. Creative Economy Outlook 2022 [Электронный ресурс] // United Nations Conference on Trade and Development. - 2022. – Режим доступа: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsc2022d1_en.pdf (дата обращения: 14.07.2023).
2. Хокинс Дж. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги / Дж. Хокинс. - Москва. Классика XXI, 2011. - 256 с.
3. Флорида, Р. Креативный класс. Люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. Москва. Классика XXI, 2011. - 432.
4. Pine B. Joseph. The Experience Economy / B. Joseph Pine, H. James Gilmore. – Harvard Business Press, 2011. - 359 p.
5. Хезмондалш Д. Культурные индустрии / Д. Хезмондалш. Москва, Издательский Дом ВШЭ, 2018. – 456 с.
6. Ньюбайджин Дж. Введение в креативную экономику / Дж. Ньюбайджин, Дж. – Москва: Креативная экономика, 2011. – 80 с.
7. Global Innovation Index 2022 [Электронный ресурс] // World Intellectual Property Organization (WIPO). - 2022. – Режим доступа: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/ (дата обращения: 23.08.2023).
8. Творческие (креативные) индустрии [Электронный ресурс] // Институт общественных наук РАНХиГС. – 2022. – Режим доступа: https://ion.ranepa.ru/upload/medialibrary/78a/Gid_Spravochnik-Tvorcheskie_kreativnye_industrii.pdf (дата обращения: 24.07.2023).
9. Развитие креативных индустрий в России: ключевые индикаторы (научный дайджест) // Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». - М.: НИУ ВШЭ, 2021. – 20 с.
10. Global Innovation Index 2020-2022 [Электронный ресурс] // World Intellectual Property Organization (WIPO). – Режим доступа: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ru/ (дата обращения: 29.08.2023).
11. Креативные индустрии. Практики зарубежных стран по развитию. [Электронный ресурс] // АО «Кэпт». – 2022. – Режим доступа: <https://assets.kept.ru/upload/pdf/2022/11/ru-creative-industries-kept-survey.pdf> (дата обращения: 29.08.2023).
12. Хестанов Р. Креативные индустрии – модели развития // Социологическое обозрение. – 2018. – № 17(3). – С. 173-196.
13. Art & Culture Grants [Электронный ресурс] // The Philadelphia Cultural Fund. – Режим доступа: <https://www.philaculturalfund.org/> (дата обращения: 30.07.2023).
14. Residencies, Grants, and Fellowships for Writers: Nailing the Application [Электронный ресурс] // New York Foundation for the Arts. – Режим доступа: <https://www.nyfa.org/> (дата обращения: 09.09.2023).
15. Подходы к статистическому наблюдению творческих (креативных) индустрий [Электронный ресурс] // Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». – Режим доступа: <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/Gershman-14032023.pdf> (дата обращения: 14.09.2023).
16. Развитие креативной экономики [Электронный ресурс] // Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». – Режим доступа: https://www.hse.ru/data/2023/03/31/2022289906/Trendletter_5_2023_Creative%20economy.pdf (дата обращения: 15.10.2023).
17. Cushing R. Creative capital, diversity and urban growth / R. Cushing [Электронный ресурс] // Working Paper, Austin: University of Texas. – 2003. – Режим доступа: http://esvc000225.wic048u.server-web.com/news/articles/Creative_Capital_Brecknock_2003.pdf (дата обращения: 26.10.2023).

18. Creative Capital Index [Электронный ресурс] // Calvert 22 Foundation. – Режим доступа: <https://inkifi.com/most-creative-cities/> (дата обращения: 17.11.2023).
19. The most creative cities in the world ranked [Электронный ресурс] // Creative Cities. – Режим доступа: <https://inkifi.com/most-creative-cities/> (дата обращения: 20.12.2023).
20. Prospects for the creative economy in 2022 [Электронный ресурс] // United Nations Conference on Trade and Development. – Режим доступа: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2022d1_overview_ru.pdf (дата обращения: 20.12.2023).

References

1. *Creative Economy Outlook 2022*. Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2022d1_en.pdf (data obrashhenija: 14.07.2023).
2. Hawkins J. *Kreativnaja jekonomika. Kak prevratit' idei v den'gi* [Creative Economics. How to turn ideas into money]. Moskva, Klassika XXI, 2011. 256 p. (in Russian).
3. Florida R. *Kreativnyj klass. Ljudi, kotorye menjajut budushhee* [Creative class. People who are changing the future]. Moskva. Klassika XXI, 2011. 432 p. (in Russian).
4. B. Joseph Pine, H. James Gilmore. *The Experience Economy*. Harvard Business Press, 2011. 359 p.
5. Hezmondalsh D. *Kul'turnye industrii* [Cultural industries]. Moskva, Izdatel'skij Dom VShJe, 2018. 456 p. (in Russian).
6. Newbajin J. *Vvedenie v kreativnuju jekonomiku* [Cultural industries]. Moskva, Kreativnaja jekonomika, 2011. 80 p. (in Russian).
7. *Global Innovation Index 2022*. Available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/ (data obrashhenija: 23.08.2023).
8. *Tvorcheskie (kreativnye) industrii* [Creative industries]. Available at: https://ion.ranepa.ru/upload/medialibrary/78a/Gid_Spravochnik-Tvorcheskie_kreativnye_industrii.pdf (data obrashhenija: 24.07.2023) (in Russian).
9. *Razvitie kreativnyh industrij v Rossii: kljuचेvye indikatory (nauchnyj dajdzhest)* [Development of creative industries in Russia: key indicators]. Moscow, NIU VShJe, 2021, 20 p. (in Russian).
10. *Global Innovation Index 2020-2022*. Available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ru/ (data obrashhenija: 29.08.2023).
11. *Kreativnye industrii. Praktiki zarubezhnyh stran po razvitiyu* [Creative industries. Development practices of foreign countries]. Available at: <https://assets.kept.ru/upload/pdf/2022/11/ru-creative-industries-kept-survey.pdf> (data obrashhenija: 29.08.2023) (in Russian).
12. Hestanov R. *Kreativnye industrii – modeli razvitiya* [Creative industries are models of development] *Sociologicheskoe obozrenie*, 2018, 17(3), pp. 173-196 (in Russian).
13. *Art & Culture Grants*. Available at: <https://www.philaculturalfund.org/> (data obrashhenija: 30.07.2023).
14. *Residencies, Grants, and Fellowships for Writers: Nailing the Application*. Available at: <https://www.nyfa.org/> (data obrashhenija: 09.09.2023).
15. *Podhody k statisticheskomu nabljudeniju tvorcheskih (kreativnyh) industrij* [Transitions to the statistical collection of creative (critical) links]. Available at: <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/Gershman-14032023.pdf> (data obrashhenija: 14.09.2023) (in Russian).
16. *Razvitie kreativnoj jekonomiki* [Development of the creative economy]. Available at: https://www.hse.ru/data/2023/03/31/2022289906/Trendletter_5_2023_Creative%20economy.pdf (data obrashhenija: 15.10.2023) (in Russian).
17. Cushing R. *Creative capital, diversity and urban growth*. Austin: University of Texas, 2003. Available at: http://esvc000225.wic048u.server-web.com/news/articles/Creative_Capital_Brecknock_2003.pdf (data obrashhenija: 26.10.2023).
18. *Creative Capital Index*. Available at: <https://inkifi.com/most-creative-cities/> (data obrashhenija: 17.11.2023).
19. *The most creative cities in the world ranked*. Available at: <https://inkifi.com/most-creative-cities/> (data obrashhenija: 20.12.2023).
20. *Prospects for the creative economy in 2022*. Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2022d1_overview_ru.pdf (data obrashhenija: 20.12.2023).

ANALYSIS OF EVALUATION CRITERIA INDICATING THE IMPORTANCE OF CREATIVE INDUSTRIES IN THE WORLD ECONOMY

D. Issakhova, A. Jumasseitova*

Kazakh British Technical University, Almaty, Kazakhstan

Summary. *The issues of studying the influence of creative industries at the national level and the global economy as a whole are gaining more and more popularity due to their active positive impact on the economic development of countries. Based on the relative novelty of the appearance of this term in the scientific field, this topic*

is insufficiently developed and requires a comprehensive study. The purpose of the study is to analyze a sample set of evaluation criteria involved in the evaluation of national creative sectors of countries. The research methodology includes the application of universal general scientific research methods. A multidisciplinary approach prevails in the study. The scientific significance of the work consists in the identification, systematization and presentation of evaluation criteria used to identify the importance of creative industries in the economy of countries, practical - in the possibility of applying the conclusions obtained from the results of the study for a deeper subsequent study of creative industries and their impact on the economy of the world. In this study, an analysis of the current state of creative industries and management of their development was used, as well as various approaches to assessing the effectiveness of the creative sector within the city and country format. This study is the initial stage of developing the concept of managing the entrepreneurial potential of creative industry entities in order to form a decent competitive environment in the creative industries market in the future and to fulfill the requests of authors and owners of intellectual property created within the framework of a specific industry affiliation of the creative sector.

Key words: creative industries, intellectual activity, assessment methods.

ӘЛЕМ ЕЛДЕРІНІҢ ЭКОНОМИКАЛАРЫНДАҒЫ КРЕКТИВТІ ИНДУСТРИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫН ИНДИКАЦИЯЛАЙТЫН БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІН ТАЛДАУ

Д.О. Исахова*, Ә.Қ. Жұмасейітова

Қазақстан-Британ техникалық университеті, Алматы, Қазақстан

Түйін. Креативті индустриялардың ұлттық деңгейдегі және жалпы әлемдік экономикадағы әсерін зерттеу мәселелері олардың елдердің экономикалық дамуына белсенді оң әсерінің арқасында танымал бола түсуде. Ғылыми салада осы терминнің пайда болуының салыстырмалы жаңалығына сүйене отырып, бұл тақырып жеткіліксіз дамыған және жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Зерттеудің мақсаты-елдердің ұлттық шығармашылық секторларын бағалауға қатысатын бірқатар бағалау критерийлерін талдау. Зерттеу әдістемесі әмбебап жалпы ғылыми зерттеу әдістерін қолдануды қамтиды. Зерттеуде көпсалалы тәсіл басым. Түйінді сөздер: креативті индустриялар, зияткерлік қызмет, бағалау әдістері. Жұмыстың ғылыми маңыздылығы елдердің экономикасындағы креативті индустриялардың маңыздылығын анықтау үшін қолданылатын бағалау критерийлерін анықтау, жүйелеу және ұсыну болып табылады, практикалық - креативті индустрияларды және олардың әлем елдерінің экономикасына әсерін тереңірек зерттеу үшін жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша алынған қорытындыларды қолдану мүмкіндігінде. Бұл зерттеуде креативті индустриялардың қазіргі жағдайын талдау және олардың дамуын басқару, сондай-ақ қалалық және елдік форматтағы креативті сектордың тиімділігін бағалаудың әртүрлі тәсілдері қолданылды. Бұл зерттеу болашақта креативті индустриялар нарығында лайықты бәсекелестік ортаны қалыптастыру және креативті сектордың нақты салалық тиесілігі шеңберінде құрылған авторлар мен зияткерлік меншік иелерінің сұраныстарын іске асыру мақсатында креативті индустрия субъектілерінің кәсіпкерлік әлеуетін басқару тұжырымдамасын әзірлеудің бастапқы кезеңі болып табылады.

Түйінді сөздер: шығармашылық индустриялар, зияткерлік қызмет, бағалау әдістері.

Авторлар туралы ақпарат:

Д.О. Исахова* – DBA кандидат, Қазақстан-Британ техникалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: danaissakhova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-4778-8480>

Ә.Қ. Жұмасейітова - экономика ғылымдарының кандидаты, PHD, профессор, Қазақстан-Британ техникалық университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: a.dzhumaseitova@kbtu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-2193-9418>

Информация об авторах:

Д.О. Исахова* – DBA кандидат, Казахстанско-Британский технический университет, г. Алматы, Казахстан, e-mail: danaissakhova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-4778-8480>

А.К. Джумасейітова – кандидат экономических наук, PHD, Казахстанско-Британский технический университет, г. Алматы, Казахстан, e-mail: a.dzhumaseitova@kbtu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-2193-9418>

Information about authors:

D. Issakhova* – DBA candidate Kazakh-British Technical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: danaissakhova@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-4778-8480>

A. Jumasseitova - candidate of economic sciences, PHD, Kazakh-British Technical University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: a.dzhumaseitova@kbtu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-2193-9418>

Получено: 15.01.2024

Принято к рассмотрению: 30.01.2024

Доступно онлайн: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 40-50
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.03>
Interdisciplinary research

SRSTI 06.81.23
UDC 378

STUDENTS' MOTIVATION FOR LEARNING LANGUAGES IN SELF-DETERMINATION

*A. Orynbayeva**, *D. Rzabayeva*, *A. Kalimoldayeva*, *G. Kassymova*, *Zh. Dzhambulova*

Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

**Corresponding author email: ailtnaexh@gmail.com*

Abstract. *The article concentrates on the relationship between self-determined motivation and language learning. It focuses on different types of motivation such as intrinsic and extrinsic motivation and how they affect students' engagement and performance in language learning. The study was researched through a Google form survey consisting of 10 questions. The study examines a model of self-determination theory that emphasizes autonomy, competence, and relatedness in the development of motivation. In addition, the article discusses the relevance of understanding integrative and instrumental motivation in the context of language learning. The article also highlights the importance of self-determined motivation in developing autonomous language learning and increasing students' readiness for language learning. The research is based on the model of self-determination theory, which emphasizes autonomy, competence and interconnectedness as key elements contributing to motivation. In addition, the article emphasizes the importance of understanding integrative and instrumental motivation in language learning. It also highlights the key role of self-motivation in language learning and increasing students' readiness to master the language.*

Keywords: *self-determination, motivation, language learning, autonomy, competence, relatedness.*

Introduction. Motivation plays a crucial role in the language learning process, and self-determination theory (SDT) represents a useful framework for understanding the factors that determine students' motivation in language learning. The authors of self-determination theory are Edward L. Deci and Richard M. Ryan [1]. They introduced and developed this theory, which centers on the innate human needs for autonomy, competence, and relatedness, and the importance of intrinsic motivation and self-determination in guiding human behavior and personality. Their work has contributed greatly to the understanding of motivation and well-being in a variety of areas including education, health, psychotherapy, sport and the workplace. SDT posits that people have three basic psychological needs - autonomy, competence and relatedness - and that satisfying these needs is necessary to develop intrinsic motivation. When it comes to language learning, students' motivation often relies on their sense of autonomy, competence, and connectedness to others.

Cite this article as: Orynbayeva A., Rzabayeva D., Kalimoldayeva A., Kassymova G., Dzhambulova Zh. Students' motivation for learning languages in self-determination. *Statistics, accounting and audit.* 2024, 1(92), 40-50. DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.03>

Main provisions. The motivation for learning a new language is a complex process that can be influenced by various factors, including autonomy, competence, and relatedness. Researchers have utilized the Self-Determination Theory (SDT) to explore these factors and their impact on students' motivation for language learning. This literature review aims to integrate and synthesize the research findings from various studies to provide a comprehensive understanding of the role of autonomy, competence, and relatedness in students' motivation for learning languages.

Literature review. Self-determination theory (SDT) argues that fulfilling three basic psychological needs - autonomy, competence, and relatedness - plays a critical role in individual motivation. Deci, Olafsen, and Ryan [1] discussed the state of science concerning SDT in work organizations and highlighted the importance of autonomy, competence, and relatedness in motivating individuals. This is also confirmed by Broeck et al. [2], who developed and validated a scale of basic work-related need satisfaction to measure autonomy, competence, and relatedness in the workplace. In furthermore, Broeck et al. [3] conducted a review of SDT basic psychological needs in the workplace, highlighting the importance of autonomy, competence and relatedness in motivating individuals.

Autonomy refers to the sense of control and choice in one's learning. When students feel they have the freedom to make decisions about their learning path, choose topics of interest, or employ certain learning strategies, their motivation is likely to increase.

In language learning, providing students with opportunities to set personal goals, select materials that interest them, and have a say in the learning process enhances their autonomy. For example, allowing students to choose a book or movie in the target language for a project can boost their motivation.

Competence involves feeling capable and effective in one's actions. In language learning, a student's perception of their language skills and progress significantly influences their motivation.

Recognizing and celebrating students' achievements, whether big or small, contributes to their sense of competence. Providing constructive feedback that highlights improvements and offering challenging but attainable tasks can also enhance competence and, consequently, motivation.

Relatedness pertains to the sense of connection and belonging. Language learning often involves interaction with others, whether through communication with native speakers, collaborative projects, or participating in language communities.

Creating a supportive and inclusive learning environment where students can engage with each other and native speakers fosters a sense of relatedness. Activities such as language exchange partnerships, group projects, or cultural events can enhance students' motivation by connecting them to a community of learners.

SDT emphasizes the importance of intrinsic motivation, where individuals engage in activities for the inherent satisfaction and enjoyment rather than external rewards.

In language learning, fostering intrinsic motivation involves tapping into students' personal interests, incorporating enjoyable activities, and helping them see the inherent value of language proficiency in achieving their broader goals.

While intrinsic motivation is ideal, extrinsic motivation, driven by external rewards or pressures, can also play a role. However, it's crucial to balance extrinsic motivators with the satisfaction of the three basic psychological needs to avoid undermining intrinsic motivation in the long term.

Furthermore, Gagné et al. [4] focused on the Multidimensional Work Motivation Scale and its validation in seven languages and nine countries, providing evidence of the universal importance of autonomy, competence, and relatedness in motivating individuals across diverse cultural contexts. Ryan and Deci further emphasized the essential role of these basic

psychological needs in motivation, development, and wellness. These studies collectively suggest that autonomy, competence, and relatedness are fundamental components of motivation across various domains, including education.

Vasconcellos et al. [5] conducted a systematic review and meta-analysis applying SDT to physical education, indicating that autonomy, competence, and relatedness are essential for fostering motivation and engagement among students in the educational context. Similarly, Kusurkar, Croiset, and Cate [6] provided tips to stimulate intrinsic motivation in students through autonomy-supportive classroom teaching derived from SDT, underscoring the relevance of autonomy in promoting students' motivation for learning.

However, there are knowledge gaps in understanding the specific influence of autonomy, competence, and relatedness on students' motivation for learning languages. For instance, Fernet et al. [7] explored how job characteristics contribute to burnout, highlighting the mediating roles of perceived autonomy, competence, and relatedness. While this study focused on the workplace, the findings could be extended to the educational context to understand the potential negative consequences of unmet basic psychological needs on students' motivation for language learning. Additionally, Chiu [8] applied SDT to explain student engagement in online learning during the COVID-19 pandemic, indicating the need for further research on the application of autonomy, competence, and relatedness in non-traditional learning environments.

Materials and methods. This research emphasizes building high-quality autonomous motivation in language learners to encourage interaction using the new language. It aligns with the theme of promoting self-determined motivation but focuses on fostering autonomy in all language learners.

Population and sample. The survey was conducted among people aged 16-25. Fifty different people took part in the survey: from high school students themselves to people already working in various spheres. In order to determine whether learning a foreign language helps in self-determination of high school students, people from this age category who study and work in Almaty region were interviewed. The results of the study are limited to the Almaty region.

Design of the study. The study used a survey as a data collection tool, named "Students' motivation for learning languages in self-determination", which contained ten questions. This questionnaire helps us to understand students' motivation in language learning in self-determination. The questionnaire was anonymous and took the form of a google form.

Results. The results section presents the participants' responses to the questionnaire questions about the impact of language learning on students' self-determination. The data are presented in the form of charts followed by detailed descriptions that explain the respondents' answers to the ten questions of the questionnaire. The tables below reflect the distribution of students' answers about the impact of language learning on self-determination: the majority either strongly agree, agree, somewhat agree, neutral, neutral, somewhat disagree, disagree and strongly disagree.

Table 1 – General percentage of results of the survey "Students' motivation for learning languages in self-determination"

Response	Percentage
Strongly Agree	17.6%
Agree	51%
Neutral	23.5%
Disagree	5.9%
Strongly Disagree	2%

This table contains data on the responses of 50 individuals regarding their opinions on whether learning a language can help in a student's self-determination. The majority of the respondents (51%) agreed with the statement, while 17.6% strongly agreed, 23.5% were neutral, 5.9% disagreed, and 2% strongly disagreed. The survey also includes information on the respondents' gender, age, education level, and number of languages spoken.

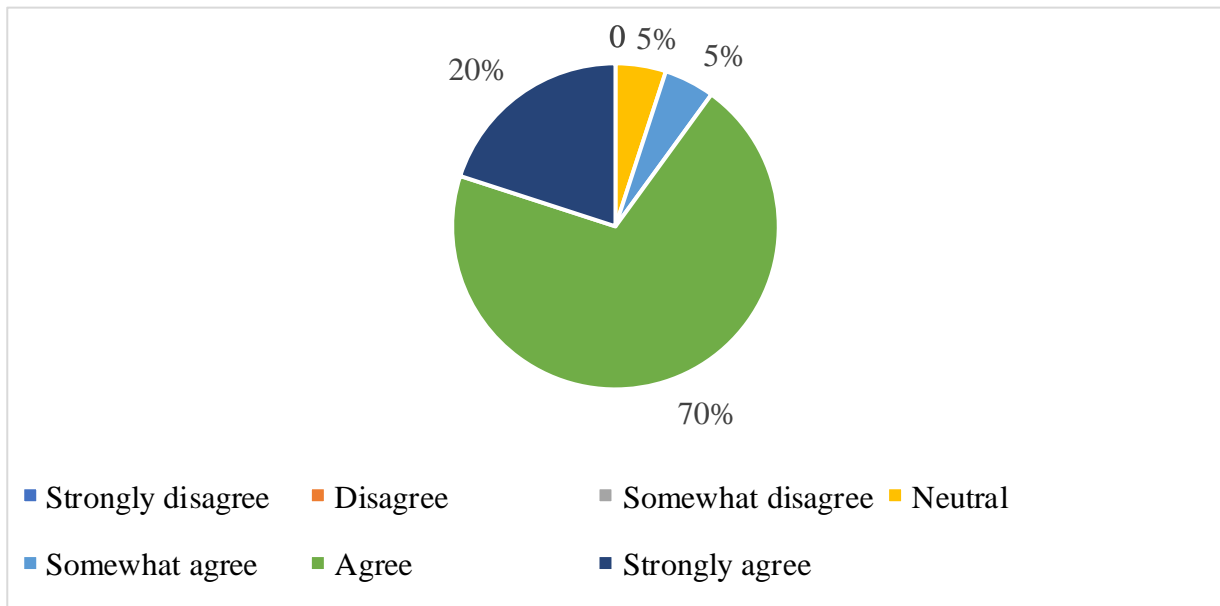

Figure 1 – Learning a language can help in a student's self-determination

Opinions about the advantages of language learning: 70% agreed that learning a foreign language helps students to self-determine themselves, 20% strongly agreed, 5% neutrally agreed and 5% for some reason, somewhat agreed.

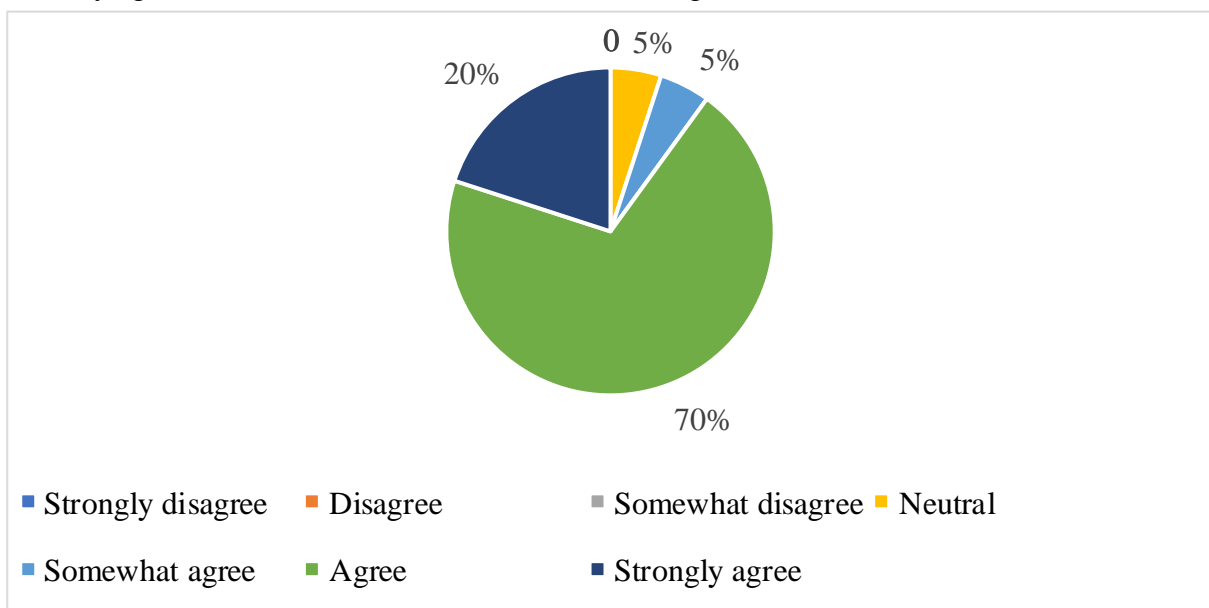

Figure 2 – More careers are possible if you speak a foreign language

Regarding the enhancement of career opportunities due to foreign language skills, 60% of the respondents agreed, 30% strongly agreed, 5% somewhat agreed. While in the previous question there were no disagreement, in this question 5% disagreed with the statement.

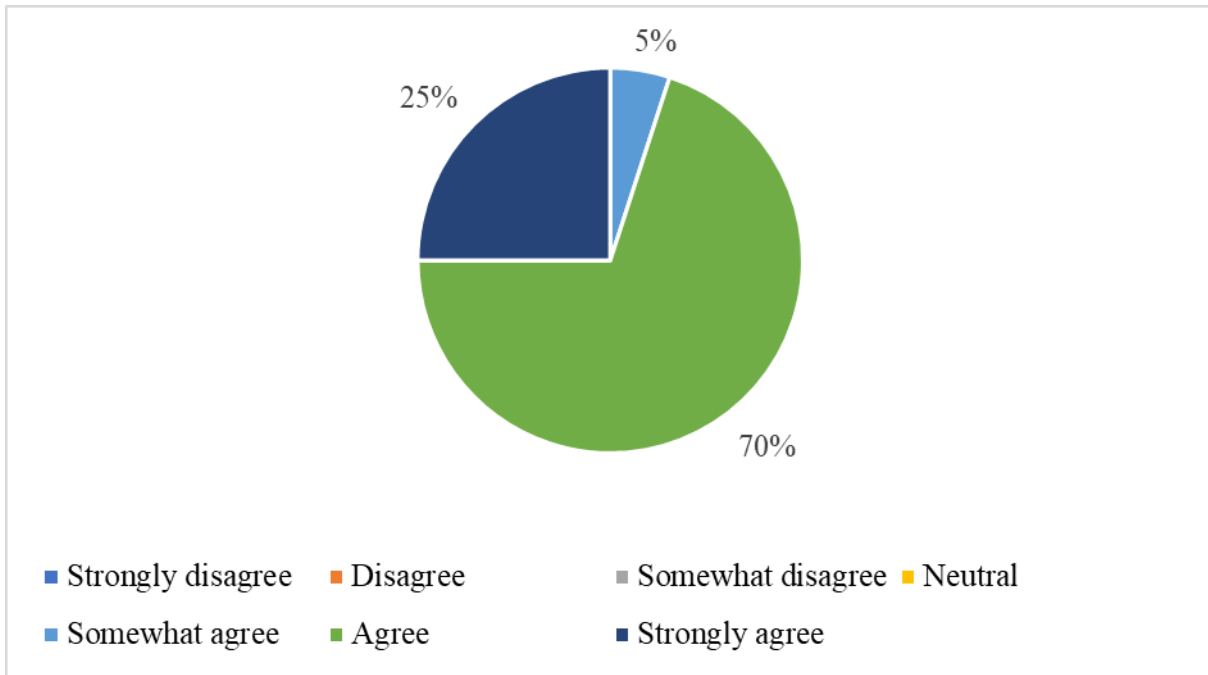

Figure 3 – It is easier to travel to other countries and communicate with people

Concerning the ease of traveling and communication when speaking a foreign language, 70% agreed with the statement, 25% strongly agreed and 5% somewhat agreed.

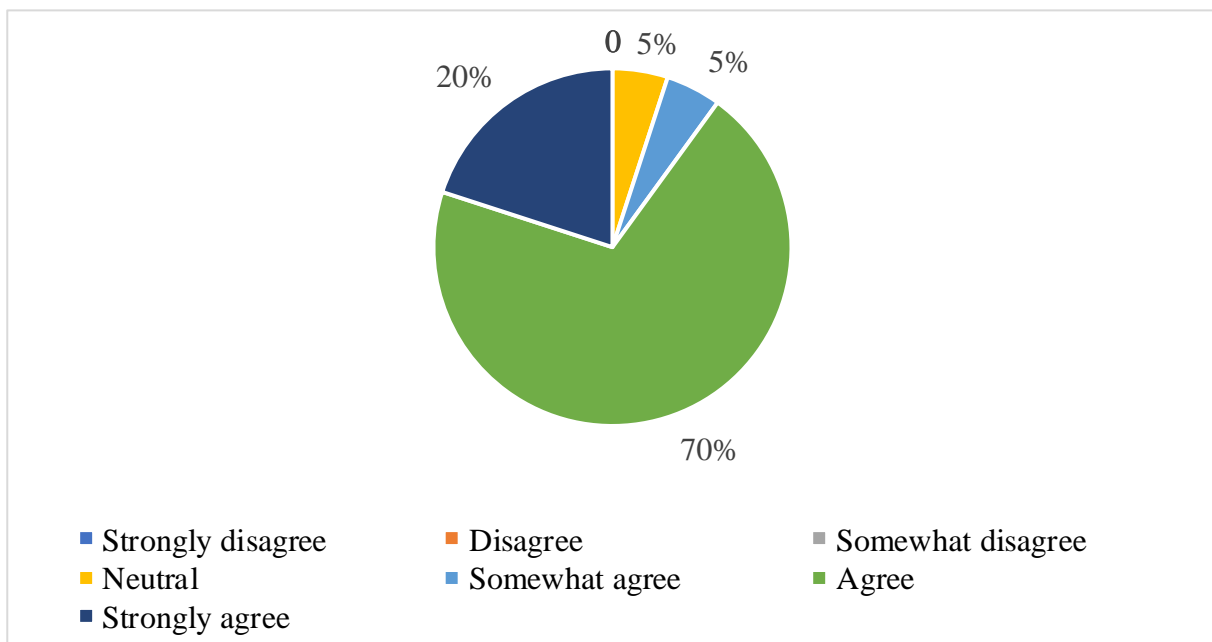

Figure 4 – A foreign language gives you the opportunity to work part-time (tutoring/paid translations)

The majority of respondents agreed with the statement that speaking a foreign language is an opportunity to work part-time with the 60%, while 15% strongly agreed, 15% rather agreed, 5% disagreed and 5% were neutral.

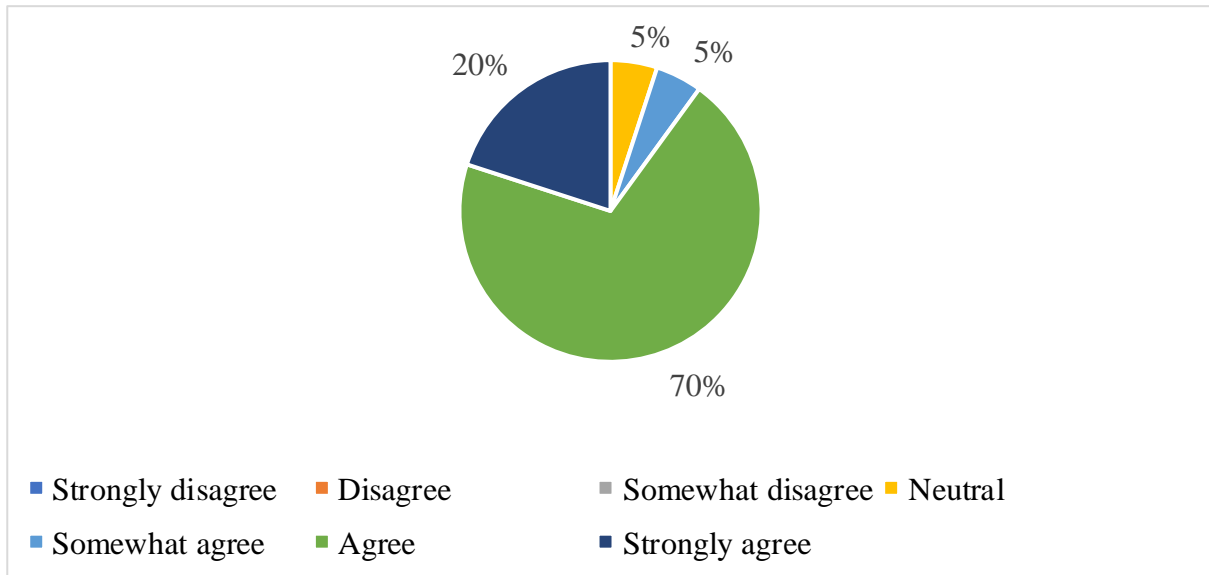

Figure 5 – The opportunity to make friends in other countries and learn firsthand the way of life and culture of the country

In this question as well, with the opportunity to make friends and learn about other cultures 70% of respondents agreed, 20% strongly agreed, 5% were neutral and somewhat agreed.

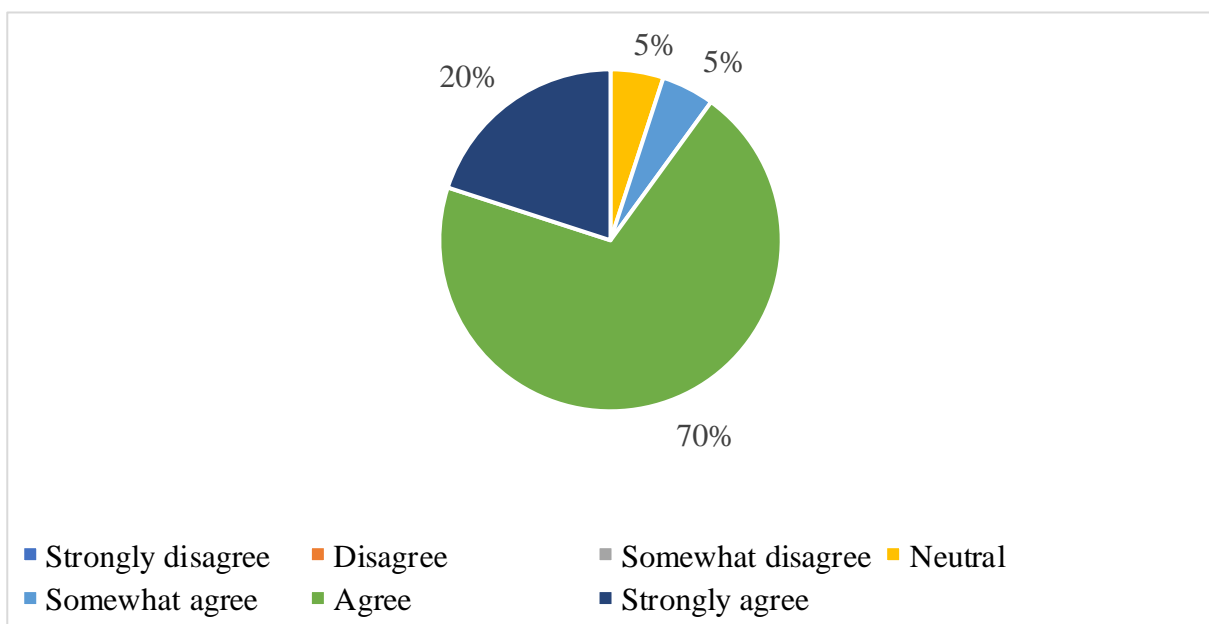

Figure 6 – A foreign language makes it possible to use not only local sources of information, but also foreign ones

As for the opportunity to access foreign sources of information, 65 % agreed, 25 % strongly agreed and 5 % were neutral and somewhat agreed.

Research discussions. This detailed distribution of percentages gives a complete picture of the respondent's views on the advantages of language learning. Responses about the advantages of learning a foreign language were generally positive, with many strongly agreeing that it can help with self-determination, open up more career opportunities, ease travel and communication, provide a part-time job, provide cultural experiences and access to foreign sources of information. There was some variation in the responses, including neutral or disagreeing with some of the advantages, but the general trend was to agree with the benefits of language learning.

The ability to communicate effectively in multiple languages is an increasingly valuable resource in today's globalized world. Research consistently shows that language learning can have a deep impact on a student's self-determination, opening doors to new opportunities and experiences that can shape their future. This discussion aims to explore the various ways in which language learning can promote student self-determination, as emphasized by some researchers.

Travel and communication.

One of the greatest benefits of learning a language is the ease with which students can travel to other countries and communicate with people. This not only increases their cultural understanding but also allows them to make connections with people from different walks of life. This understanding can help develop empathy and tolerance, important features of a self-determined individual.

Career Opportunities.

Another important angle of learning foreign languages is to enhance career opportunities. Language learning can also contribute to professional identity formation. For example, engineers' self-perceptions and gendered professional identity development have been studied by Cech [9], who emphasizes the role of language in professional identity formation. The merging of multiple fields in medical education, as explored by Holden et al. [10], further emphasizes the influence of language and communication skills on professional identity formation, which is closely related to self-determination and career aspirations. Fluency in a foreign language can greatly improve a student's employment outlook, as it opens up a wider range of job opportunities both at home and abroad. It can lead to greater financial stability and personal fulfillment. Greater career mobility can contribute to students' self-determination as they are better prepared to achieve their career goals. Additionally, the study by Wang, Derakhshan, and Pan [11] positions a loving pedagogy in second language acquisition, emphasizing the importance of an inclusive and supportive language learning environment for student empowerment and self-determination.

Part-time jobs and cultural immersion.

In addition to career opportunities, learning a language can give students the chance to work part-time jobs such as tutoring or paid translations. Not only does this bring in extra earnings, but it also provides an opportunity to immerse oneself in the culture of the language being studied. Moreover, Maramba and Velasquez's study [12] emphasizes the impact of campus experiences on students' ethnic identity development, suggesting that language learning can foster a sense of identity and self-determination in a multicultural educational environment. This cultural immersion can be a powerful tool in building students' sense of self-determination, as they can engage with the culture on a more personal level.

Access to information and cultural exchange.

Lastly, language learning can provide students with access to a broader range of information sources, both local and foreign. This can be particularly beneficial for students interested in academic or professional pursuits, as it allows them to familiarize themselves with the latest research and developments in their field and can greatly enhance their knowledge and understanding. This increased access to information can contribute to a student's self-determination as they are better prepared to achieve their academic or professional goals.

These researchers' works provide valuable insights into the role of self-determination theory, intrinsic motivation, and engagement in language learning, emphasizing the importance of autonomy, competence, and relatedness in fostering motivation and success in language learning contexts.

Conclusion. In conclusion, students' motivation for learning languages is intricately tied to their sense of autonomy, competence, and relatedness. Applying the principles of self-determination theory in language education helps create an environment that nurtures intrinsic motivation, making the language-learning journey more engaging and sustainable for students.

Overall, while each study addresses aspects of language learning motivation and self-determination theory, they vary in their specific focus areas, target populations, and implications for enhancing motivation in language education.

Future studies should aim to address these knowledge gaps by investigating the specific impact of autonomy, competence, and relatedness on students' motivation for learning languages in diverse educational settings. This could involve examining the role of autonomy-supportive teaching practices, the development of competence through language learning activities, and the influence of social relatedness on students' motivation. Furthermore, longitudinal studies could explore the dynamic nature of autonomy, competence, and relatedness in shaping students' motivation over time.

Literature cited

1. Deci, E. L., Olafsen, A. H., & Ryan, R. M. Self-Determination Theory in Work Organizations: The State of a Science / Deci, L. E, Olafsen , A. H., & Ryan, R.M. // Annual reviews. – 2017. – Vol.4. – P.19-43 <https://doi.org/10.1146/ANNUREV-ORGPYSCH-032516-113108>
2. Broeck, A.V.D., Van den Broeck, A., & Gagné, M. Development and initial validation of the need satisfaction and need frustration scale / Broeck, A. V. D., Van den Broeck, A., & Gagné, M. // Journal of Personnel Psychology. – 2010. – №9(1). – P. 25-37. <https://doi.org/10.1348/096317909X481382>
3. Van den Broeck, A., Ferris, D.L., Chang, C. and Rosen, C. A Review of Self-Determination Theory's Basic Psychological Needs at Work / Van den Broeck, A., Ferris, D.L., Chang, C. and Rosen, C. // Sage Journals. – 2016. - Vol.42. - № 5. <https://doi.org/10.1177/0149206316632058>
4. Gagné, M., Forest, J., Vansteenkiste, M., Crevier-Braud, L., Van den Broeck, A. H., Molstad, M. H., Naudin, M., Ndao, A., Olafsen, A. H., Roussel, P., & Hagen, O. The Multidimensional Work Motivation Scale: Validation evidence in seven languages and nine countries // European Journal of Work and Organizational Psychology. – 2015. – №24(1). – P.1-28. <http://dx.doi.org/10.1080/1359432X.2013.877892>
5. Vasconcellos, A. C., Litalien, D., Goudas, M., & Bélanger, J. J. Pathways to Student Motivation: A Meta-Analysis of Self-Determination Theory-Based Interventions in Physical Education / Vasconcellos, A. C., Litalien, D., Goudas, M., & Bélanger, J. J. // Journal of Sport and Exercise Psychology. – 2020. - № 42(3). P. 220-236. <http://dx.doi.org/10.1037/edu0000420>
6. Kusurkar, R. A., Croiset, G., & Cate, T. J. Twelve tips to stimulate intrinsic motivation in students through autonomy-supportive classroom teaching derived from Self-Determination Theory // Medical Teacher. – 2011. – № 33(12). – P. 978-982. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2011.599896>

7. Fernet, C., Guay, F., Senécal, C., & Austin, S. How do job characteristics contribute to burnout? Exploring the distinct role of autonomy, competence, and relatedness // *European Journal of Work and Organizational Psychology*. – 2013. – № 22(1). – P.1-23. <http://dx.doi.org/10.1080/1359432X.2011.632161>
8. Chiu, T. K. Applying the Self-Determination Theory (SDT) to Explain Student Engagement in Online Learning / Chiu, T. K. // *Journal of Educational Technology Development and Exchange*. – 2021. – № 14(1). – P. 1-18. <http://dx.doi.org/10.1080/15391523.2021.1891998>
9. Cech, E. Engineers and Engineeresses? Self-conceptions and the Development of Gendered Professional Identities / Cech, E. // *Sociological Perspectives*. – 2015. – № 58. – P.56-77. <http://doi.org/10.1177/0731121414556543>
10. Holden, M., Buck, E., Clark, M. et al. Professional Identity Formation in Medical Education: The Convergence of Multiple Domains / Holden, M., Buck, E., Clark, M. // *HEC Forum*. – 2012. – №24. – P. 245–255. <https://doi.org/10.1007/s10730-012-9197-6>
11. Wang Y., Derakhshan A. and Pan Z. Positioning an Agenda on a Loving Pedagogy in Second Language Acquisition: Conceptualization, Practice, and Research / Wang Y, Derakhshan A and Pan Z. // *Front. Psychol.* – 2022. – №13:894190. <http://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.894190>
12. Maramba, Dina C., & Velasquez, Patrick M. Influences of the Campus Experience on the Ethnic Identity Development of Students of Color / Maramba, Dina C., & Velasquez, Patrick M. // *Education and Urban Society*. – 2012. – №44. – P.294-317. <http://doi.org/10.1177/0013124510393239>

References

1. Deci E. L., Olafsen A. H., & Ryan R. M. Self-Determination Theory in Work Organizations: The State of a Science. *Annual reviews*, 2017, Vol.4, pp.17-43 <https://doi.org/10.1146/ANNUREV-ORGPSYCH-032516-113108>
2. Broeck A.V.D., Van den Broeck, A., & Gagné M. Development and initial validation of the need satisfaction and need frustration scale. *Journal of Personnel Psychology*, 2010, 9(1), pp. 25-37. <https://doi.org/10.1348/096317909X481382>
3. Van den Broeck, A., Ferris D.L., Chang C. and Rosen C. A Review of Self-Determination Theory's Basic Psychological Needs at Work. *Sage Journals*, 2016, Vol.42, 5. <https://doi.org/10.1177/0149206316632058>
4. Gagné M., Forest J., Vansteenkiste M., Crevier-Braud L., Van den Broeck A. H., Molstad M. H., Naudin M., Ndao A., Olafsen A. H., Roussel P., & Hagen O. The Multidimensional Work Motivation Scale: Validation evidence in seven languages and nine countries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 2015, 24(1), pp. 1-28. <http://dx.doi.org/10.1080/1359432X.2013.877892>
5. Vasconcellos A. C., Litalien D., Goudas M., & Bélanger J. J. Pathways to Student Motivation: A Meta-Analysis of Self-Determination Theory-Based Interventions in Physical Education. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2020, 42(3), pp. 220-236. <http://dx.doi.org/10.1037/edu0000420>
6. Kusrkar R.A., Croiset G., & Cate T. J. Twelve tips to stimulate intrinsic motivation in students through autonomy-supportive classroom teaching derived from Self-Determination Theory. *Medical Teacher*, 2011, 33(12), pp. 978-982. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2011.599896>
7. Fernet C., Guay F., Senécal C., & Austin S. How do job characteristics contribute to burnout? Exploring the distinct role of autonomy, competence, and relatedness. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 2013, 22(1), pp. 1-23. <http://dx.doi.org/10.1080/1359432X.2011.632161>
8. Chiu T. K. Applying the Self-Determination Theory (SDT) to Explain Student Engagement in Online Learning. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 2021, 14(1), 1-18. <http://dx.doi.org/10.1080/15391523.2021.1891998>
9. Cech E. Engineers and Engineeresses? Self-conceptions and the Development of Gendered Professional Identities. *Sociological Perspectives*, 2015, 58, pp. 56-77. <http://doi.org/10.1177/0731121414556543>
10. Holden, M., Buck, E., Clark, M. et al. Professional Identity Formation in Medical Education: The Convergence of Multiple Domains. *HEC Forum*, 2012, 24, pp. 245–255. <https://doi.org/10.1007/s10730-012-9197-6>
11. Wang Y., Derakhshan A. and Pan Z. Positioning an Agenda on a Loving Pedagogy in Second Language Acquisition: Conceptualization, Practice, and Research. *Front. Psychol.*, 2022, 13:894190. <http://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.894190>
12. Maramba Dina C., & Velasquez Patrick M. Influences of the Campus Experience on the Ethnic Identity Development of Students of Color. *Education and Urban Society*, 2012, 44, pp. 294-317. <http://doi.org/10.1177/0013124510393239>

СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУ ЖАҒДАЙЫНДА ШЕТ ТІЛДЕРІН ҮЙРЕНУГЕ ЫНТАСЫ

*А.Т. Орынбаева**, *Д. Рзабаева*, *А.К. Калимолдаева*, *Г.К. Касымова*, *Ж. Джамбулова*

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

Түйін. Мақала өзін-өзі анықтайтын мотивация мен тілді үйрену арасындағы байланысты қарастырады. Ол ішкі және сыртқы мотивация сияқты мотивацияның әртүрлі түрлеріне және олардың студенттердің тіл үйренуге қатысуы мен өнімділігіне қалай әсер ететініне назар аударады. Зерттеу 10 сұрақтан тұратын Google формасындағы сауалнама арқылы жүргізілді. Зерттеу мотивацияны дамытудағы автономияға, құзыреттілікке және байланысқа баса назар аударатын өзін-өзі анықтау теориясының моделін қарастырады. Сонымен қатар, мақалада тіл үйрену контекстіндегі интегративті және аспаптық мотивацияны түсінудің өзектілігі талқыланады. Мақалада сонымен қатар автономды тілді оқытуды дамыту және студенттердің тіл үйренуге дайындығын арттыру үшін өзін-өзі анықтайтын мотивацияның маңыздылығы көрсетілген. Мақалада тілді автономды оқыту мен студенттердің тілді оқуға дайындығын арттыруда өзін-өзі анықтау мотивациясының маңыздылығы атап өтілген. Зерттеу мотивацияға ықпал ететін негізгі элементтер ретінде автономияға, құзыреттілікке және өзара байланысқа баса назар аударатын өзін-өзі анықтау теориясының моделіне негізделген. Сондай-ақ, мақалада тілді оқытуда интегративті және аспаптық мотивацияны түсінудің маңыздылығы атап өтілген. Бұл сонымен қатар тілді үйренуде және оқушылардың тілді меңгеруге дайындығын арттыруда өзін-өзі ынталандырудың негізгі рөлін көрсетеді.

Түйін сөздер: өзін-өзі анықтау, мотивация, тіл үйрену, автономия, құзыреттілік, байланыс.

МОТИВАЦИЯ СТУДЕНТОВ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В УСЛОВИЯХ САМООПРЕДЕЛЕНИЯ

*А.Т. Орынбаева**, *Д. Рзабаева*, *А.К. Калимолдаева*, *Г.К. Касымова*, *Ж. Джамбулова*

Казахский Национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

Резюме. Статья посвящена взаимосвязи между самоопределяющейся мотивацией и изучением языка. Она фокусируется на различных типах мотивации, таких как внутренняя и внешняя мотивация, и на том, как они влияют на вовлеченность и производительность студентов в изучении языка. Исследование проводилось с помощью опроса в гугл-форме, состоящего из 10 вопросов. В исследовании рассматривается модель теории самоопределения, которая подчеркивает автономию, компетентность и связанность в развитии мотивации. Кроме того, в статье обсуждается актуальность понимания интегративной и инструментальной мотивации в контексте изучения языка. В статье также подчеркивается важность самоопределяющейся мотивации для развития автономного обучения языку и повышения готовности студентов к изучению языка. Исследование основано на модели теории самоопределения, которая подчеркивает автономию, компетентность и взаимосвязанность как ключевые элементы, способствующие мотивации. Кроме того, в статье подчеркивается важность понимания интегративной и инструментальной мотивации в рамках изучения языка. Это также подчеркивает ключевую роль самостоятельной мотивации в изучении языка и повышении готовности учащихся к овладению языком.

Ключевые слова: самоопределение, мотивация, изучение языка, автономия, компетентность, связанность.

Авторлар туралы ақпарат:

А.Т.Орынбаева* - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Педагогика және Психология факультетінің магистранты, Алматы, Қазақстан. Email: ailtnaexh@gmail.com

Д.Рзабаева - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Педагогика және Психология факультетінің магистранты, Алматы, Қазақстан. Email: drzabayeva@gmail.com

А.К.Калимолдаева - Педагогика ғылымдарының докторы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан. Email: ardak.kenesbay@gmail.com

Г.К.Касымова - Педагогика ғылымдарының докторы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан. Email: g.kassymova@abaiuniversity.edu.kz

Ж.Джамбулова - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Педагогика және Психология факультетінің магистранты, Алматы, Қазақстан. Email: zhamaldzhambulova7@gmail.com

Информация об авторах:

А.Т.Орынбаева* - магистрант факультета педагогики и психологии Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан. Email: ailtnaexh@gmail.com

Д.Рзабаева - магистрант факультета педагогики и психологии Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан. Email: drzabayeva@gmail.com

А.К.Калимолдаева - доктор педагогических наук, Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан. Email: ardak.kenesbay@gmail.com

Г.К.Касымова - доктор педагогических наук, Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан. Email: g.kassymova@abaiuniversity.edu.kz

Ж.Джамбулова - магистрант факультета педагогики и психологии Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан. Email: zhamaldzhambulova7@gmail.com

Information about authors:

A.T.Orynbayeva* - Master's degree student of the Faculty of Pedagogy and Psychology, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan. Email: ailtnaexh@gmail.com

D.Rzabayeva - Master's degree student of the Faculty of Pedagogy and Psychology, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan. Email: drzabayeva@gmail.com

A.K.Kalimoldayeva - Doctor of Pedagogical Sciences, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan. Email: ardak.kenesbay@gmail.com

G.K.Kassymova - Doctor of Pedagogical Sciences, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan. Email: g.kassymova@abaiuniversity.edu.kz

Zh.Y.Dzhambulova - Master's degree student, Faculty of Pedagogy and Psychology, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan. Email: zhamaldzhambulova7@gmail.com

Received: 23.02.2024

Accepted: 20.03.2024

Available online: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 51-67
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.04>
Экономика и менеджмент

МРНТИ 06.06.61
УДК 332

ЕАЭО ЕЛДЕРІНДЕГІ ТҰРАҚТЫ ДАМУ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ: ҰЛТТЫҚ ДЕҢГЕЙ ЖӘНЕ ӨНІРЛІК ПРОЕКЦИЯ

Л.Л. Божко^{1*}, Г.Ж. Сейтхамзина², С.С. Джунусова¹

¹Рудный индустриалды университеті, Рудный, Қазақстан

²Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

*Corresponding author e-mail: bogkoll@rii.kz

Аңдатпа. ЕАЭО деңгейінде стратегиялық жоспарлау жүйесінің жоқтығын ескере отырып, интеграциялық үдерістерді одан әрі дамытудың негізгі міндеттері мен негізгі бағыттарын атап өту қажет, соның ішінде. цифрлық күн тәртібін жүзеге асырудың негізгі бағыттары. Мақалада ЕАЭО елдеріндегі орнықты даму және цифрландыру саласындағы жалпы мемлекеттік басымдықтарды негіздеу және іске асыру тәсілдері қарастырылады. Зерттелетін елдерде цифрландыру мен орнықты даму арасындағы байланысты орнату контекстінде векторлар мен нақты тетіктерді айқындайтын мазмұндық детерминанттар ретінде жалпы мемлекеттік басымдықтардың рөлі туралы деректер жүйеленеді. Жаһандық халықаралық ұйымдар жүзеге асырып жатқан цифрландыру саласындағы ұлттық басымдықтар мен ұлтүстілік саясаттың басымдықтары арасындағы байланыс негізделген. Бұл ретте цифрлық трансформация саласындағы жалпы мемлекеттік басымдықтардың ұлттық және өңірлік деңгейлерде қабылданатын басқарушылық шешімдерде қалай іске асырылатынын зерттеуге; тұжырымдалған жалпы мемлекеттік басымдықтар мен оларды зерттелетін елдерде іске асыру тәжірибесі арасындағы алашақтықтарды анықтауға ерекше назар аударылады. Зерттеудің ғылыми жаңалығы ЕАЭО елдеріндегі цифрлық трансформацияның тиімділігін бағалау үшін қолданылатын ең заманауи үлгілеу әдістерін (мәтіндік деректер негізіндегі тақырыптық модельдеу, эволюциялық оңтайландыру) кешенді қолдануында. Қорытындыда цифрлық трансформация тетіктерін жетілдіру жолдары және анықталған үздік тәжірибелерді тарату мүмкіндіктері туралы қорытындылар жасалады.

Түйінді сөздер: тұрақты даму мақсаттары (ТДМ), цифрландыру, цифрлық трансформация, жалпы ұлттық деңгей, өңірлік деңгей, институционализация, басқару.

Негізгі ережелер. Пандемия жаһандық тенденцияларды, соның ішінде цифрландыру қажеттілігінің жоғарылауын, аумақтардың жай-күйіне қатысты белгісіздіктің жоғарылауын, жаңа маркетингтік шешімдердің қажеттілігін және тұрақты даму модельдеріне сұранысты жеделдетті. Әр ел уақыт сынақтарына әр түрлі жауап берді.

Cite this article as: Bozhko L.L., Seitkhamzina G.ZH., Dzhunusova S.S. Digitalization and sustainable development in the eaeu countries: national level and regional projection. *Statistics, accounting and audit*. 2024, 1(92), 51-67. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.04>

COVID-19 кезеңінде цифрландыруды енгізудің кемшіліктері ашылып, көптеген мемлекеттік бағдарламалар өздерінің шектеулерін көрсетті. ЕАЭО-ның барлық елдері цифрлық технологияларға жылдам көшуге дайын болған жоқ, мемлекеттік билік институттары, бизнес және халық арасында бұрын құрылған коммуникациялардың тиімділігінің төмен екенін көрсетті; ұлттық және өңірлік деңгейлерде тұрақты даму мақсаттарын енгізу процестерінде мемлекеттің рөлі толық көлемде іске асырылған жоқ. Сонымен қатар, ақылды цифрлық ресурстарға қол жеткізуді модельдеу, біріктіру және ашу қабілетінің жеткіліксіздігі ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның төмен деңгейде екенін көрсетті.

Кіріспе. Экономикалық дағдарыстың, сондай-ақ әлеуметтік-экономикалық, техногендік және биологиялық қауіптер мен тәуекелдердің дамуы жағдайында қолданыстағы парадигманы қайта қарау, цифрландырудағы фрагменттіліктен бас тарту, қолданыстағы тәсілдер мен тұжырымдамаларды өзгерту қажет. Мемлекеттік басқару жүйесі халықтың, бизнестің, биліктің және сыртқы ортаның үнемі өзгеріп отыратын қажеттіліктерін қанағаттандыратын бірыңғай интеграцияланған цифрлық экожүйеге аударылуға тиіс.

Мәселені шешудің кешенді тәсілі бұрын жасалған тұжырымдамаларды кеңейтуді қамтиды. "Триада" зерттеуін жүргізу ұсынылады: цифрландыруды кеңейту-тұрақты даму-интеграциялық процестерді одан әрі дамыту. Цифрландыру мен орнықты дамудың өзара байланысын имплементациялау тұрақты даму мақсатын жалпыұлттық және өңірлік деңгейлерде тиімді оқшаулауға және енгізуге; ұсынылатын цифрлық қызметтердің сапасын арттыруға; азаматтарды басқару процестеріне тартуға бағытталған. Цифрландыру, оны сауатты қолдану кезінде, біріншіден, мемлекеттік менеджменттің тиімділігін арттырады, екіншіден, кеңінен сұранысқа ие және қосылған күн әкелетін жаңа сервистер мен контент жасайды, үшіншіден, бизнесті және басқа да мүдделі тараптарды орнықты даму күн тәртібіне тартудың, осы саладағы ірі банктер мен даму институттары арқылы өзара іс-қимылды кеңейту неғұрлым шынайы әрі тиімді тәсілі болып табылады.

Цифрлық технологиялардың экономикалық дамуға және мемлекеттік басқару сапасын жақсартуға әсері туралы көптеген зерттеулерді бірнеше топқа бөлуге болады.

Біріншіден, цифрландырудың арқасында өнеркәсіпті дамыту, инвестициялық ахуалды жақсарту үшін жаңа мүмкіндіктер жасалуда, өндіріс пен тұтыну форматтары өзгеруде, әдеттегі инфрақұрылым өзгеруде, ресурстар босатылуда және еңбек нарығындағы мамандардың базалық құзыреттеріне жаңа талаптар туғызатын жұмыс күшін қайта бөлу ынталандырылуда. Бұл ретте Lindgren және т.б. авторлары жаңа технологиялардың цифрлық Үкіметтің демократиялық мақсаттарына қол жеткізу үшін де, азаматтарды шектеу және бақылау үшін де әлеуеті бар екенін көрсетеді [1]. Цифрландырудың теріс салдарына киберқылмыстың өсуі, тоталитарлық қадағалау жатады [2], бұл өз кезегінде цифрландырудың артықшылықтары мен тәуекелдерін басқарудың мемлекеттік бағдарламаларын әзірлеуді талап етеді [3].

Екіншіден, зерттеушілер цифрландыру басқару процестерін оңтайландыруға, саяси процестердің ашықтығын арттыруға, экономиканың барлық салаларында салалық және өнеркәсіптік зерттеулерге арналған жұмыстарда бәсекеге қабілеттілікті арттыруға әкелетінін атап көрсетеді, "Индустрия 4.0" тұжырымдамасына сәйкес цифрлық технологиялардың өнеркәсіп секторының тиімділігі мен тұрақтылығына әсері артады [4].

Ақылды аумақтар жобаларын дамытудағы мемлекеттің рөлін талдауға D' Auria A., Tregua M., және Vallejo-Martos M.C. мұнда ақылды қалалар тұжырымдамасын

жүзеге асырудың жергілікті қауымдастықтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайына әсері көрсетілген[5]. Angelidou M. ақылды қалаларды қолдау моделін таңдауға қандай факторлар әсер ететінін қарастырады, осы жобаларды дамыту стратегияларының нұсқаларын сипаттайды [6]. Meijer A. And Bolivar M.P.R. ақылды қала жобаларына қатысты ұлттық және жергілікті саясаттың өзара байланысын көрсетеді [7].

Авторлар ақылды қалалар тұжырымдамасын жүзеге асыру жаһандық және ұлттық даму мақсаттарын жүзеге асыруға қалай мүмкіндік беретінін талдайтын жұмыстар пайда болуда. Сонымен, Turgel I., Bozhko L., Ulyanova E., & Khabdullin A. [8]. қоршаған ортаны қорғаудың жаһандық мақсаттарына жету үшін ақылды қала технологияларын пайдалану мүмкіндіктерін қарастыруда. Praharaj S., Han J. H., & Hawken S. елдің инновациялық даму мақсаттарына жету үшін ақылды қала жобаларын қолдау қажеттілігін негіздейді [9]. Соңғы жылдары әлеуметтік-экономикалық дамудың негізгі себебі ретінде институционалдық компонентті белгілейтін зерттеулер саны артып келеді. Бұл ретте негізгі міндет белгілі бір талаптарға сәйкес келетін және табысқа жету мүмкіндігі бар институттар тізбегі – траекторияны таңдау болып табылады [10].

Үшіншіден, зерттеулер цифрландыру бизнестің экожүйесін түбегейлі өзгертіп, кәсіпкерлікке бұрын-соңды болмаған мүмкіндіктер ұсынатынын көрсетеді. Цифрлық платформалардың мүмкіндіктері компаниялардың экономикалық (өнімділік, қаржылық көрсеткіштер) әсеріне оң әсер етеді [11]. Ірі және шағын бизнесті зерттейтін шетелдік авторлардың жұмыстары цифрлық құралдар мен әлеуметтік және экологиялық әсерлерді қолданудағы оң корреляцияны көрсетеді [12-16]. Эмпирикалық зерттеулердің нәтижелері бойынша, жалпы қоғам интернетті қолдануға және оны күнделікті іс-әрекетте қолдануға дайын және қажетті дағдыларға ие деген қорытынды жасауға болады.

Қоғам үшін заманауи цифрлық өзгерістер мінез-құлық пен коммуникация мәдениетінің өзгеруіне, қабылдау әдістері мен ойлау тәсілдеріне, білім беру әдістеріне қойылатын талаптарға, дүниетаным мен әдеттерді өзгертуге әкеледі. Бұл құбылыстар адамның өзіне де әсер етеді, сәйкестендіру, әлеуметтену және даралау процестерін өзгертеді, когнитивті функцияларды өзгертеді және дамудың жаңа сұраныстарын қалыптастырады [17].

Материалдар мен әдістер. Зерттеудің мақсаты: ЕАЭО елдерінде цифрлық трансформация саласында жалпыұлттық деңгейде іске асырылып жатқан мемлекеттік саясатқа салыстырмалы талдау жүргізу; зерттелетін елдерде цифрландыру мен орнықты даму арасындағы өзара байланысты орнату контекстінде векторлар мен нақты тетіктерді айқындайтын мазмұндық детерминанттар ретінде жалпымемлекеттік басымдықтардың рөлі туралы деректерді жүйелейді. ЕАЭО елдерін салыстыру үшін таңдау осы елдердегі әлеуметтік-экономикалық және саяси процестерді сипаттайтын параметрлердің жоғары ұқсастығымен негізделген. Зерттелетін елдердің экономикалық дамудың ұлттық міндеттері, тарихи қалыптасқан сауда-өндірістік байланыстары, сондай-ақ өзара іс-қимылдың берік тәжірибесі бар елдер болып табылады.

Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер шешілді:

ЕАЭО елдерінде цифрлық трансформацияны жүргізудің жалпыұлттық деңгейде қалыптасып келе жатқан моделін сипаттауға мүмкіндік беретін критерийлер ұсынылды;

ЕАЭО елдерінің жалпымемлекеттік саясаты шеңберінде цифрлық трансформацияны жүргізу тәсілдерін салыстырмалы бағалау орындалды;

басқарушылық шешімдер қабылдау орталықтары мен қаржы ресурстарын шоғырландыру орталықтарын сәйкестендіруді қамтитын цифрлық технологияларды енгізу саласындағы қызметтің мазмұндық басымдықтарына салыстыру жүргізілді.

Бұл міндеттерді шешу үшін мәтіндік ақпараттың үлкен көлеміне (нормативтік актілер, ғылыми басылымдардың мәтіндері, елдік механизмдердің сипаттамасы және т.б.) салыстырмалы талдау жүргізілді. Сондай-ақ мәтіндік деректерге негізделген тақырыпты модельдеу әдісі (Topic Modeling) қолданылды, бұл мәтіндік деректерді талдауға және құжаттар жинағындағы жасырын тақырыптық құрылымдарды анықтауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс мәтіндер жинағында қандай тақырыптар бар екенін және әрбір тақырыпты сипаттайтын қандай сөздер бар екенін автоматты түрде анықтауға мүмкіндік берді, бұл мәтіндік ақпараттың үлкен көлемін тиімді сипаттау және түсіндіру үшін маңызды. Тақырыптық модельдеу әртүрлі елдердегі цифрлық технологиялардың даму тенденцияларын зерттеуге және олардың бір-бірімен байланысын түсінуге мүмкіндік беретін қуатты деректерді талдау құралын ұсынады.

Зерттеуде оңтайлы бақылау әдістері де қолданылды. Оңтайлы реттеу концепциясы – берілген мақсаттар жиынтығына жету үшін құралдардың ең жақсы жиынтығын табу. Қазіргі уақытта мұндай есептерді шешу үшін қолданылатын әдістердің негізгі шектеуі олардың икемсіздігі және көп дәрежеде негізгі болжамдардың жеңілдетілуі болып табылады. Осы кемшіліктерді жою үшін зерттеуде эволюциялық оңтайландыру әдістері де қолданылды.

Цифрландыру факторларын және елдер мен аймақтар деңгейінде тұрақты даму факторларын анықтау статистикалық деректер базасын факторлық талдау, ТМД-ға қол жеткізуде өңірлердің цифрлық дамуын бағалау және зерттеулерді қоғамдық қабылдау үшін жобаға мүдделі тараптардың сауалнамаларының эмпирикалық деректері арқылы жүзеге асырылды. проблемалар, сондай-ақ корпоративтік есеп беру деректері.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы ЕАЭО елдеріндегі цифрлық трансформацияның тиімділігін бағалау үшін қолданылатын ең заманауи үлгілеу әдістерін (мәтіндік деректер негізіндегі тақырыптық модельдеу, эволюциялық оңтайландыру) кешенді қолдануында.

Зерттеудің ақпараттық базасы ретінде дереккөздердің үш түрі болды. Біріншіден, ЕАЭО мүше мемлекеттердің ресми статистикасының деректері. Екіншіден, цифрлық трансформация жөніндегі жобаларды енгізу үшін нормативтік-құқықтық базаны қалыптастыратын құжаттар және осы саладағы стратегиялық ұлттық басымдықтарды сипаттайтын құжаттар. Үшіншіден, цифрландыру саласындағы жобаларды іске асыру үшін әзірленген өңірлік және жергілікті басқару органдарының стратегиялық жоспарлары мен бағдарламалары.

Нәтижелер. *ЕАЭО елдерінің жалпыұлттық және өңірлік саясатында тұрақты даму мақсаттарын(ТДМ) институттандыру.*

ЕАЭО елдерінде ТДМ іске асыру ұлттық экономикалардың орнықты дамуын қамтамасыз етуге байланысты неғұрлым жаһандық мақсаттардың элементі ретінде қарастырылады. ЕАЭО елдеріндегі стратегиялық жоспарлау құжаттары стратегиялық жоспарлау жүйесінің басымдықтарын, мақсаттары мен міндеттерін, оның құжаттамалық құрамын, стратегиялық жоспарлау құжаттарын әзірлеу кезеңділігін, оларды қабылдау деңгейі мен реттілігін, олардың мазмұнына қойылатын талаптарды айқындайды, сондай-ақ оларды іске асыру және олардың орындалуын бақылау немесе мониторингтеу тәртібін көрсетеді.

Кесре 1 - Зерттелетін елдердің жалпыұлттық саясатындағы ТДМ институционализациясы

Критери йлер	Қазақстан Республикасы	Қырғыз Республикасы	Армения Республикасы	Беларусь Республикасы	Ресей Федерациясы
Негізгі елдік стратеги ялық құжат	"Қазақстан -2050" Стратегиясы	Қырғыз Республикасының 2018-2040 жылдарға арналған ұлттық даму стратегиясы	Арменияны 2050 жылға дейін трансформацияла у стратегиясы.	2035 жылға дейінгі кезеңге арналған орнықты дамудың ұлттық стратегиясы.	Ресейдің 2030 жылға дейінгі ұлттық даму мақсаттары туралы жарлық.
Негізгі стратеги ялық құжатта баяндалғ ан басым бағыттар	Кәсіпкерлікті жан-жақты қолдау; әлеуметтік саясаттың жаңа қағидаттарын құру; кірістілік, инвестициялардан қайтару және бәсекеге қабілеттілік қағидаттарындағы кешенді экономикалық прагматизм; Білім және кәсіби дағдылар (кадрларды даярлау және қайта даярлау); мемлекеттілікті одан әрі нығайту және демократияны дамыту; дәйекті және болжамды сыртқы саясат; көпұлтты және көпконфессиялы қоғам табысының негізі ретінде қазақстандық патриотизмді қолдау және дамыту	Жұмыспен қамтуды және халықтың тұрақты табысын қамтамасыз ету; өнімді жұмыс орындарын және цифрлық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін құру; кәсіпкерлер үшін тартымды жағдайлар қалыптастыру; инновациялық және табиғатты үнемдеу технологияларын қолдану; инфрақұрылымды, өнеркәсіпті және агроөнеркәсіптік кешенді дамыту; елдің цифрлық трансформациясы	ЖІӨ-нің ұлғаюы; халық санының артуы; жаңа жұмыс орындарын құру; кедейлікті еңсеру; орташа жалақының ұлғаюы; өмір сүру ұзақтығының ұлғаюы; білім беру мен технологияларды дамыту; орман алқаптарының аумағын екі есеге арттыру; туристердің жыл сайынғы ағынын ұлғайту	Отбасы институтының тұрақты дамуы және адам әлеуетінің сапалы өсуі; жұмыспен қамту және халықтың лайықты табысы; экономиканың цифрлық трансформациясы және инновациялардың кең ауқымды таралуы; дамыған бизнес-орта мен тұрақты инфрақұрылым құру; экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, өндіріс пен тұтынудың ұтымды модельдеріне (дөңгелек экономикаға) көшу	Халықты сақтау, адамдардың денсаулығы мен әл-ауқаты; өзін-өзі жүзеге асыру және таланттарды дамыту мүмкіндігі; өмір сүру үшін жайлы және қауіпсіз орта; лайықты, тиімді еңбек және табысты кәсіпкерлік; цифрлық трансформация
ТДМ іске асыру саласындағы уәкілетті орган	Тұрақты даму мақсаттары жөніндегі үйлестіру кеңесі. Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі осы кеңес жұмысының үйлестіруші органы болып табылады. "Экономикалық зерттеулер институты" АҚ-консультациялық қолдау	Қырғызстан Республикасының экономика министрлігі. Премьер - министрдің басшылығымен ТДМ бейімдеу, іске асыру және мониторинг жөніндегі үйлестіру комитеті	Армения премьер-Министрінің басшылығымен жұмыс істейтін ұлттық тұрақты даму кеңесі	Сыртқы істер министрлігі (Ұлттық үйлестіруші мен Кеңестің қызметін қамтамасыз етуді Сыртқы істер министрлігі жүзеге асырады)	ТДМ бөлігіндегі үйлестіруші органның өкілеттіктерін жүзеге асыруды Ресей Федерациясының Президенті Әкімшілігінің жанындағы ведомствоаралық жұмыс тобы климаттың өзгеруіне байланысты мәселелер бойынша жүзеге асырады.

1 Кестенің жалғасы

ТДМ іске асыруға неғұрлым белсенді тартылған орталық атқарушы билік органдары	Ұлттық экономика министрлігі Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі, экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі, Мәдениет және ақпарат министрлігі, Сыртқы істер министрлігі, Ұлттық статистика бюросы, Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі	Ұлттық банк, Әділет министрлігі, Ішкі істер министрлігі, Энергетика және өнеркәсіп министрлігі, Ауыл шаруашылығы, Су шаруашылығы және өңірлерді дамыту министрлігі, Көлік, саулет, құрылыс және коммуникациялар министрлігі, Үкімет жанындағы цифрлық даму мемлекеттік қызметінің төрағасы	Еңбек Министрлігі және әлеуметтік істер министрлігі, Экономикалық даму және инвестициялар министрлігі, Халықаралық экономикалық интеграция және реформалар министрлігі, Табиғатты қорғау министрлігі, аумақтық басқару және даму министрлігі, Әділет министрлігі, Статистика комитеті	Монополияға қарсы реттеу және сауда министрлігі; Саулет және құрылыс министрлігі; Ішкі істер министрлігі; Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық министрлігі; Денсаулық сақтау министрлігі; Сыртқы істер министрлігі; Ақпарат министрлігі; Орман шаруашылығы министрлігі; Қорғаныс министрлігі	Барлық 17 ТДМ тұтастай алғанда да, жекелеген міндеттер деңгейінде де федералды атқарушы органдар арасында белгіленген қызмет салаларында жүзеге асырылатын функцияларды ескере отырып, бастамашыл түрде бөлінеді
ТДМ-нің жалпыұлттық деңгейдегі нормативтік-құқықтық базасы	1) Қазақстанның 2050 жылға дейінгі Даму стратегиясы; 2) "Жалпыұлттық басымдықтар" стратегиясы; 3) ҚР Ұлттық даму жоспары, ҚР Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы; 4) саланы/саланы дамыту тұжырымдамасы, Ұлттық жобалар; 5) аумақтарды дамыту бағдарламалары; 6) мемлекеттік органдардың даму жоспарлары, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың даму жоспарлары, ұлттық холдингтер мен ұлттық компаниялардың даму жоспарлары	1) Қырғыз Республикасының 2018-2040 жылдарға арналған ұлттық даму стратегиясы.; 2) Қырғыз Республикасының 2026 жылға дейінгі ұлттық даму бағдарламасы	1) Арменияны 2050 жылға дейін трансформациялау стратегиясы; 2) Армения Республикасын дамытудың 2014-2025 жылдарға арналған ұзақ мерзімді стратегиялық бағдарламасы.	1) 2035 жылға дейінгі кезеңге арналған орнықты дамудың ұлттық стратегиясы.; 2) Беларусь Республикасының 2035 жылға дейінгі кезеңге арналған орнықты дамуының ұлттық стратегиясы.	1) Ресей Федерациясындағы Стратегиялық жоспарлау туралы; 2) 2024 жылға дейінгі кезеңге арналған Ресей Федерациясының ұлттық даму мақсаттарына қол жеткізу жөніндегі бірыңғай жоспар; 3) Ресей Федерациясының 2025 жылға дейінгі кезеңге арналған кеңістіктік Даму стратегиясы; 4) Ресей Федерациясы Үкіметінің 2024 жылға дейінгі кезеңдегі қызметінің негізгі бағыттары; 5) федералдық статистикалық жұмыс жоспары; 6) Мәскеу декларациясы; 7) Ресей Федерациясының 2024 жылға дейінгі кезеңге арналған ұлттық мақсаттары мен стратегиялық даму міндеттері туралы
[18-20] дереккөздер негізінде құрастырылған.					

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында ТДМ-ны елдің стратегиялық жоспарлауына біріктіруге мүмкіндік беретін құқықтық негіз қалыптастырылды, сондай-ақ ТДМ-нің Ұлттық индикаторларының тізбесі бекітілді. 2021 жылдан бастап мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарында БҰҰ ТДМ индикаторлары болуы тиіс деген негізгі тезисті көрсететін жаңа мемлекеттік жоспарлау жүйесі жұмыс істейді. Осы мақсаттар үшін 2021 жылы ТДМ ұлттық индикаторлары да бекітілді.

Қолданыстағы стратегиялық және бағдарламалық құжаттарда жеке міндеттермен және ТДМ индикаторларымен параллель жүргізуге болады. Мұндай құжаттар: Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспары, Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы, аумақтық даму жоспары, Ұлттық жобалар, Өңірлерді дамыту жоспарлары болып табылады.

Қырғызстанда ел дамуының негізгі бағыттарын көрсететін негізгі бағдарламалық құжаттар Қырғыз Республикасының 2018-2040 жылдарға арналған ұлттық даму стратегиясы, Қырғыз Республикасының 2018-2022 жылдарға арналған даму бағдарламасы болып табылады. «Бірлік. Сенім. Жаратылыс». Жоғарыда аталған құжаттардың жаһандық орнықты даму мақсаттары мен міндеттерімен сәйкестік деңгейін бағалау консистенцияның ең жоғары деңгейі (80% - дан астам) сонымен қатар ТДМ 7, 9 және 13-ке тән екенін көрсетті.

Армения үкіметі ТДМ іске асыруды Арменияда басталған кешенді ішкі реформаларды жүргізудің маңызды құралдарының бірі деп санайды. 2015 жылдан бастап ел ТДМ-ны жүзеге асыру үшін қажетті ішкі құрылымдарды қалыптастыру және дамыту бойынша белсенді жұмыс жүргізуде (Армения премьер – Министрінің басшылығымен жұмыс істейтін орнықты даму жөніндегі Ұлттық кеңес; ұлттық ерекшеліктерді ескере отырып, ТДМ-ға қол жеткізу мәселелері жөніндегі ведомствоаралық жұмыс тобы; инновациялық платформа-Армениядағы ТДМ жөніндегі Ұлттық инновациялық зертхана).

Беларусь Республикасында 2035 жылға дейінгі кезеңге арналған Орнықты дамудың ұлттық стратегиясы жаһандық ТДМ-мен ұштасады. Ұлттық стратегияның негізгі басымдықтары: отбасы институтының орнықты дамуы және адам әлеуетінің сапалы өсуі; өнімді жұмыспен қамту және халықтың лайықты табысы; экономиканың цифрлық трансформациясы және инновациялардың кең ауқымды таралуы; дамыған бизнес-орта мен тұрақты инфрақұрылым құру; экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, өндіріс пен тұтынудың ұтымды үлгілеріне көшу болып табылады.

ТДМ бөлігіндегі үйлестіруші органның өкілеттіктерін жүзеге асыруды Ресей Федерациясы Президенті Әкімшілігінің жанындағы ведомствоаралық жұмыс тобы климаттың өзгеруіне байланысты мәселелер бойынша жүзеге асырады (бұдан әрі-ВЖТ). ВЖТ туралы ережеде тиісті органдардың қызметін үйлестіру және тұрақты дамуды қамтамасыз ету бойынша өкілеттіктер қарастырылған.

2020-2021 жылдар кезеңінде Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің Тұрақты даму мәселелері бойынша жеке сектормен өзара іс-қимыл жөніндегі жұмысы жанданды. 2020 жылдың желтоқсанында Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрінің төрағалығымен тұрақты даму жөніндегі сарапшылық кеңес – арнайы алаң құрылды. Кеңес құрамына металлургия, атом энергетикасы, химия өнеркәсібі, телекоммуникация, банк секторы, бөлшек сауда және т. б. салалардан 60-қа жуық ресейлік және шетелдік компаниялар кіреді. Ресейдің экономикалық даму министрлігі жұмыс тобын құрды, оның аясында Тұрақты дамудың мақсаттары мен негізгі бағыттарын, даму жобаларының критерийлерін, оларды тексеру жүйесіне қойылатын

талаптарды, даму жобаларының қоршаған ортаға және климатқа әсерін бағалау тәсілдерін анықтау бойынша жұмыс жүргізілді.

Өңірлердің деңгейіне ТДМ имплементациясын жүргізу мақсатында зерттеуде ТДМ бағалаудың жалпыұлттық көрсеткіштері зерделенді, сондай-ақ ТДМ іске асыруға тартылған өңірлік органдар анықталды.

Кесте 2 - Зерттелетін елдердің аймақтық саясатындағы ТДМ институционализациясы

Критерийлер	Қазақстан Республикасы	Қырғыз Республикасы	Армения Республикасы	Беларусь Республикасы	Ресей Федерациясы
ТДМ іске асыруға неғұрлым белсенді қатысатын өңірлік органдар	Облыстық және қалалық әкімдіктер	Қырғыз Республикасы Президентінің облыстардағы өкілетті өкілдерінің аппараттарына, Бішкек және Ош қалаларының мэрияларына	Ереван әкімшілігі және әр аймақтың өкілдері	Облыстық және Минск қалалық атқару комитеттері төрағасының орынбасарлары	Субъектілерде ТДМ іске асыру ТДМ-мен байланысты өңірлік бағдарламалар мен жобаларды іске асыру арқылы жүзеге асырылады.
ТДМ көрсеткіштерінің саны	297 көрсеткіш (76 ұлттық көрсеткіш қосылған, оның 35-і қосымша ұсынылған)	514 көрсеткіш, оның ішінде жаһандық тізімдегі 244 көрсеткіштің 219-ы, жаһандық тізімдегі көрсеткіштерге ұқсас 9 Ұлттық көрсеткіш және 286 қосымша Ұлттық көрсеткіш	66 мақсат, ТДМ-нің 169 мақсатының 40% - ы	Беларусь Республикасы үшін өзекті деп танылған жаһандық тізбенің 225 көрсеткіші, оның ішінде жаһандық көрсеткішке сәйкес келеді – 131 көрсеткіш, 94 көрсеткіш ауыстырылды және / немесе толықтырылды	БҰҰ ТДМ жаһандық көрсеткіштерінің 118 (қайталануын қоса алғанда 120), оның ішінде 29 көрсеткіш субъектілер бөлінісінде ұсынылған

Қазақстан Республикасында ТДМ институционализациялау бойынша жүргізілген жұмыстың қорытындысы бойынша 17 мақсаттың, 169 міндеттің және 297 көрсеткіштің ұлттандырылған тізбесі бекітілді (76 ұлттық көрсеткіш қосылып, оның 35-і қосымша ұсынылды).

Қырғызстанның ТДМ көрсеткіштерінің ұлттық тізбесінің жобасы 514 көрсеткішті, оның ішінде 244 жаһандық тізбенің 219 көрсеткішін, 9 негізгі және 286 қосымша Ұлттық көрсеткішті қамтиды.

Арменияның 2014-2025 жылдарға арналған даму бағдарламасы ТДМ-нің 169 мақсатының 66 мақсатын (осы мақсаттардың 40%) қамтиды.

Беларусь Республикасында орнықты дамудың ұлттық стратегиясына 169 міндет, орнықты дамудың 244 индикаторы енгізілген. Ұлттық тізімге ТДМ-нің 255 индикаторы кіреді.

Ресей Федерациясында федералды статистикалық жұмыс жоспарына БҰҰ ТДМ-нің 118 (қайталануын қоса алғанда 120) жаһандық көрсеткіштері енгізілген, оның 29 көрсеткіші субъектілер тұрғысынан ұсынылған.

ЕАЭО елдерінде цифрландыру саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру.

Цифрландырудың арқасында өнеркәсіпті дамыту, инвестициялық ахуалды жақсарту үшін жаңа мүмкіндіктер жасалады, өндіріс пен тұтыну форматтары өзгереді, әдеттегі инфрақұрылым өзгереді, ресурстар босатылады және еңбек нарығындағы мамандардың базалық құзыреттеріне жаңа талаптар туғызатын жұмыс күшін қайта бөлу ынталандырылады. Цифрландыру басқару процестерін оңтайландыруға, саяси процестердің ашықтығын арттыруға, экономиканың барлық салаларында бәсекеге қабілеттілікті арттыруға әкеледі. Сондай-ақ, цифрландыру бизнестің экожүйесін түбегейлі өзгертіп, кәсіпкерлікке бұрын-соңды болмаған мүмкіндіктер ұсынады. Цифрлық платформалардың мүмкіндіктері компаниялардың экономикалық (өнімділік, қаржылық көрсеткіштер) әсеріне оң әсер етеді. Сандық құралдар мен әлеуметтік және экологиялық әсерлерді қолдануда оң корреляция бар. Қоғам үшін заманауи цифрлық өзгерістер мінез-құлық пен коммуникация мәдениетінің өзгеруіне, қабылдау әдістері мен ойлау тәсілдеріне, білім беру әдістеріне қойылатын талаптарға, дүниетаным мен әдеттерді өзгертуге әкеледі. Бұл құбылыстар адамның өзіне де әсер етеді, сәйкестендіру, әлеуметтену және даралау процестерін өзгертеді, когнитивті функцияларды өзгертеді және ақылды аймақтарды икемді басқару жүйесін дамытуға жаңа сұраныстар қалыптастырады.

ЕАЭО елдерінде кешенді құжаттар қабылданды, онда цифрлық экожүйені құрудың басымдықтары және оларды институционализациялау ерекшелігі көрсетілген. Салыстырмалы талдау нәтижелері 3-кестеде келтірілген.

Кесте 3 – Зерттелетін елдерде цифрлық трансформация жүргізуді регламенттейтін бағдарламалық құжаттар

Критерийлер	Қазақстан Республикасы	Қырғыз Республикасы	Армения Республикасы	Беларусь Республикасы	Ресей Федерациясы
Реттеуші құжат	"Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы	Қырғыз Республикасының 2026 жылға дейінгі ұлттық даму бағдарламасы Цифрлық Қырғызстан 2019-2023 жж	Армения Республикасының 2018-2030 жылдарға арналған цифрлық трансформациясының күн тәртібі	Мемлекеттік бағдарлама "Беларусьтің 2021-2025 жылдарға арналған цифрлық дамуы"	"Ресей Федерациясының цифрлық экономикасы" ұлттық бағдарламасы
Статус	Мемлекеттік бағдарлама	Ұлттық бағдарлама	Ұлттық стратегия	Мемлекеттік бағдарлама	Ұлттық жоба
Даму негізі	Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы 2017 жылғы 31 қаңтардағы "Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік"	Қырғыз Республикасы Президентінің Жарлығы 2021 жылғы 12 қазандағы № 435 ҚБ "Қырғыз Республикасының 2026 жылға дейінгі ұлттық даму бағдарламасы туралы	Армения Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 20 шілдедегі N 1238-Л шешімімен бекітілген Армения Республикасының 2020-2023 жылдарға арналған экономикалық саясаты	Беларусь Республикасының 2035 жылға дейінгі кезеңге арналған орнықты дамуының ұлттық стратегиясы	Ресей Федерациясы Президентінің 2018 жылғы 7 мамырдағы № 204 "Ресей Федерациясын дамытудың 2024 жылға дейінгі кезеңдегі ұлттық мақсаттары мен стратегиялық міндеттері туралы" жарлығы

3 Кестенің жалғасы

Ақылды аумақтар қағидаттарын енгізуді бағалау Құралдары	"Ақылды" қалалар бойынша ҚР Ішкі рейтингі	2017 жылы "Ақылды қала" жобасы "Таза коом" ("таза қоғам") ұлттық жоғары технологиялық бағдарламасының элементтерінің бірі ретінде жарияланды	Қала паспорттарына "ақылды шешімдерді" қосу	"ТДМ-ға қол жеткізу контекстіндегі ақылды тұрақты қалалар үшін қызметтің негізгі көрсеткіштері" стандарты	"Қалалардың IQ" қалалық шаруашылықты цифрландыру индексі (Ресей құрылыс министрлігі Ломоносов атындағы ММУ-мен бірлесіп)
---	---	--	---	---	--

2017 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің "Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік" Жолдауында 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық сервистер, оның ішінде денсаулық сақтау мен білім берудегі және т. б. сияқты перспективалы салаларды дамытуға ставка жасау қажеттігі атап өтілді. Осыған байланысты Қазақстан Үкіметіне "Цифрлық Қазақстан" жеке бағдарламасын әзірлеу және қабылдау тапсырылды. Мемлекеттік бағдарламаның негізгі индикаторлары ретінде: бөлшек сауданың жалпы көлеміндегі электрондық сауданың үлесі, Интернет желісін пайдаланушылардың үлесі, халықтың цифрлық сауаттылығының деңгейі, бөлшек саудадағы онлайн тапсырыстар санының өсуі, Интернетке кең жолақты қол жеткізудің үй желілерінің ену деңгейі айқындалды.

"Smart city" бастамасын дамытумен қатар елде өнеркәсіпте цифрлық технологияларды енгізуді белсенді ынталандыру жөніндегі мемлекеттік саясат (индустрияландырудың үшінші бағдарламасы) іске асырылуда. Өнеркәсіпті дамыту үшін цифрлық технологиялардың маңыздылығы Қазақстан Республикасының 2020-2025 жылдарға арналған индустриялық-инновациялық дамуының мемлекеттік бағдарламасында көрсетілген.

Қазіргі уақытта постиндустриалды экономиканы дамыту жағдайында экономикалық қызметтің өндірістік және жалпы салалық салаларын мақсатты және тиімді цифрландыру "IT-тау-кен металлургия кешені" және "IT өңдеу салалары" кен-металлургия және өңдеу өнеркәсібі салаларындағы процестерді әзірлеу негізінде қамтамасыз ету, отандық және шетелдік әдіснамалар мен бағдарламалық-техникалық өнімдерді жаңғырту және интеграциялауда жоғары деңгейлі ақпараттық-технологиялық платформаларын құру арқылы бағдарламаның тиімділігін арттыруды қамтамасыз ететінін "ақылды өнеркәсіп" акселерация бағдарламасы ең өзекті болып табылады.

Қырғызстан да цифрлық трансформация жолына түсті - "2018-2040 жылдарға арналған Орнықты дамудың ұлттық стратегиясы", "Санарип Қырғызстан 2019-2023" ("Цифрлық Қырғызстан 2019-2023") цифрлық трансформация тұжырымдамасы сияқты іргелі құжаттар қабылданды. Елімізде ведомствоаралық өзара іс-қимыл жүйесі іске қосылды, ведомстволар арасында электрондық құжат айналымы енгізілуде, азаматтарда электрондық мемлекеттік қызметтерді алу мүмкіндігі пайда болды. Алдағы жылдарға арналған жоспарда – үлкен деректерді өңдеуге қабілетті республикалық дата-орталық құру, салық және кеден қызметін цифрландыру және т. б. қарастырылған.

2017 жылы Армения Республикасында "Арменияның 2030 жылға дейінгі цифрлық трансформациясының күн тәртібі" – елдің цифрлық трансформациясының негізгі бағыттары мен мақсатын айқындайтын негіздемелік ұзақ мерзімді құжат

әзірленді. Арменияның цифрлық дамуының 6 негізгі бағыты анықталды: цифрлық үкімет, цифрлық дағдылар, Инфрақұрылым, киберқауіпсіздік, жеке сектор және институционалдық негіздер.

Беларусь Республикасының цифрландыру саласындағы қазіргі заманғы саясаты озық ақпараттық технологияларды енгізу, мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру және ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымды дамыту, электрондық сервистерді дамыту негізінде ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі мен инновациялық дамуын қамтамасыз ету үшін мемлекеттік органдар мен өзге де ұйымдар қызметінің негізгі бағыттарын айқындайды. Оның квинтэссенциясы Беларусь Республикасында ақпараттандыруды дамытудың 2016-2022 жылдарға арналған стратегиясында баяндалған. Келесі қадам заманауи ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымды құру (дамыту), "Ақылды қалалар" экономикасы мен технологиялары салаларында цифрлық инновацияларды енгізу, сондай-ақ қабылданатын шешімдердің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешенін орындауды көздейтін "Беларусьтің 2021-2025 жылдарға арналған Цифрлық дамуы" мемлекеттік бағдарламасы болды.

"Ресей Федерациясының цифрлық экономикасы" бағдарламасының негізгі мақсаттарының бірі ("денсаулық сақтауда бірыңғай цифрлық контур құру"; "цифрлық білім беру ортасы"; "қызметтерді цифрландыру және мәдениет саласындағы ақпараттық кеңістікті қалыптастыру"; "экологиялық салада ең жақсы қолжетімді технологияларды енгізу" сияқты федералды жобаларға байланысты; "Зерттеу және әзірлеу саласындағы кадрлық әлеуетті дамыту") Ресейдің цифрлық экономикасының экожүйесін құру болды, онда деректер цифрлық түрде әлеуметтік-экономикалық қызметтің барлық салаларында өндірістің негізгі факторы болып табылады.

Ресей Федерациясы Президентінің 2018 жылғы 7 мамырдағы № 204 "Ресей Федерациясын дамытудың 2024 жылға дейінгі кезеңге арналған ұлттық мақсаттары мен стратегиялық міндеттері туралы" және 21.07.2020 ж. № 474 "Ресей Федерациясын дамытудың 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған ұлттық мақсаттары туралы" жарлықтарын іске асыру шеңберінде, оның ішінде жеделдетілген экономика мен әлеуметтік салада цифрлық технологияларды енгізу, Ресей Федерациясының Үкіметі "Ресей Федерациясының цифрлық экономикасы" ұлттық бағдарламасын құрды. Бұл бағдарламаға мынадай федералды жобалар енгізілген: "Цифрлық ортаны нормативтік реттеу"; "Цифрлық экономикаға арналған кадрлар"; "Ақпараттық инфрақұрылым"; "Ақпараттық қауіпсіздік"; "Цифрлық технологиялар"; "Цифрлық мемлекеттік басқару"; "Жасанды интеллект"; "Спутниктік байланысты дамыту есебінен Интернетке қолжетімділікті қамтамасыз ету"; "АТ саласының кадрлық әлеуетін дамыту".

Жоғарыда аталған нормативтік-құқықтық актілерді талдау зерттелетін елдердегі цифрлық трансформация саласындағы негізгі мақсаттарды айқындауға мүмкіндік берді (4-кесте).

Кесте 4 – Зерттелетін елдердегі цифрлық трансформация саласындағы негізгі мақсаттар

Қазақстан Республикасы	Қырғыз Республикасы	Армения Республикасы	Беларусь Республикасы	Ресей Федерациясы
орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды пайдалану есебінен Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін Қазақстан экономикасының түбегейлі жаңа даму траекториясына көшуі үшін жағдайлар жасау.	цифрлық мемлекет, цифрлық экономика және цифрлық бизнес құру, цифрлық дағдылар мен цифрлық білім беруді дамыту, "Ақылды" тұрақты қалалардың дамуын жеделдету, цифрлық сервистердің қолжетімділігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету.	инновациялық технологияларды, киберқауіпсіздікті, мемлекеттік жүйедегі ақпараттық саясатты дамыту, жүйелердің интероперабельділігін қамтамасыз ету, бірыңғай стандарттарды енгізу, білім беру бағдарламаларын іске асыру, сондай-ақ жеке секторда цифрлық құралдарды ілгерілету арқылы мемлекеттің, экономиканың және қоғамның цифрлық трансформациясы.	Ұлттық экономика және қоғам өмірінің салаларында ақпараттық-коммуникациялық және озық өндірістік технологияларды енгізуді қамтамасыз ету.	өндірістің негізгі факторы цифрлық түрдегі деректер болып табылатын цифрлық экономиканы дамыту, үлкен деректерді өңдеу және талдау нәтижелерін дәстүрлі шаруашылық жүргізу нысандарымен салыстырғанда пайдалану өндірістің, технологиялардың, жабдықтардың, тауарлар мен қызметтерді сақтаудың, сатудың, жеткізудің әртүрлі түрлерінің тиімділігін едәуір арттыруға мүмкіндік береді

Талқылау. Тұтастай алғанда, ЕАЭО елдері цифрландыру саласындағы ұлттық басымдықтарды қалыптастыруға қолданатын тәсілдер Біріккен Ұлттар Ұйымы декларациялайтын тәсіліне көбірек сәйкес келеді.

ЕАЭО елдеріндегі әлеуметтік-экономикалық дамудың негізгі басымдықтарын талдау халықтың табыс деңгейі жоғары елдерде (Қазақстан мен Ресей) әлеуметтік мақсаттарға (гуманитарлық және әлеуметтік мақсаттарға бағдарлану, өмір сүру үшін қолайлы және қауіпсіз орта құру, өзін-өзі жүзеге асыруды және таланттарды дамытуды қолдау және т. б.) басымдық берілетінін көрсетті, ал басқа елдерде бірінші кезектегі міндеттерді шешуге (кедейлік пен жұмыссыздықты еңсеру, макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету, инвестициялық тартымдылықты арттыру, экономиканың дәстүрлі салаларын дамыту және т.б.) бағыт жасалған. Сонымен қатар, цифрлық трансформация қызметтің басым бағыты ретінде Қырғызстан, Беларусь және Ресей сияқты елдердің стратегиялық жоспарлау құжаттарына енгізілген. Цифрландыруға қатысты нысаналы бағдар, атап айтқанда "қызметтер экспортының жалпы көлемінде АТ-секторы қызметтерінің экспорт үлесін арттыру – 35% - ға дейін) Беларусь Республикасының стратегиялық құжаттарында ғана көрсетілген (2035 жылға дейінгі кезеңге арналған Орнықты дамудың ұлттық стратегиясы).

ЕАЭО-ның барлық елдерінде цифрлық экожүйені құрудың басымдықтарын көрсететін кешенді құжаттар қабылданды. Цифрландыру саласындағы ұлттық мақсаттар тікелей қолданылатын құжаттарда, жарлықтарда, жалпыұлттық стратегиялар мен бағдарламаларда тұжырымдалады. Ресейде, Қырғызстанда және Арменияда ұлттық бағдарлама ұлттық жоба мәртебесіне ие, ол стратегиялық құжаттар иерархиясында мемлекеттік бағдарламадан жоғары, сонымен қатар жобаларды жүзеге асыру үшін жеке

жауапкершілік жүктеледі. Қазақстан мен Беларусь елдерін цифрландыру мәселелері мемлекеттік бағдарламада ұсынылған. Алайда, бұл құжаттар елдер президенттерінің Жолдауларын немесе жарлықтарын орындау үшін әзірленді, бұл құжаттарда шешілетін міндеттердің маңыздылығын көрсетеді.

Цифрландыру саласындағы барлық құжаттар мемлекеттік қаржыландыру көздеріне байланысты. Бірақ ЕЭО елдеріндегі цифрлық трансформация саласындағы нысаналы көзқарастар экономикалық және әлеуметтік мақсаттардан айырмашылығы сәйкес келмейді. Бұл тарихи қалыптасқан экономикалық байланыстарға және бастан кешкен проблемалардың ортақтығына қарамастан, ЕАЭО елдерінде цифрландыру саласындағы бірлескен бастамалардың қажеттілігі туралы әлі түсінік қалыптаспағандығын түсіндіреді.

Сонымен қатар, барлық зерттелетін елдерде ақылды аумақтарды (қалаларды, Өңірлерді) дамыту жөніндегі жобалар іске асырылуда, олар даму саласындағы кең ауқымды күн тәртібінің бөлігі болып табылады, онда орнықты дамудың өзара байланысты үш элементі – экономикалық өсу, әлеуметтік интеграция және қоршаған ортаны қорғау орталық орын алады.

Ақылды аумақтар жобалары БҰҰ-ның "affordable and cleanenergy", "industry, innovation and infrastructure", "sustainablecities and communities" сияқты тұрақты даму мақсаттарын іске асыру мүмкіндіктерін тікелей айқындайды. Екінші жағынан, әр елдің ішіндегі "ақылды аумақтар" жобаларын іске асырудың нақты форматтары көбінесе алдыңғы даму траекториясына тәуелділікпен анықталады, оның қаттылығы ішкі институционалдық құрылымдардың салыстырмалы қозғалмайтындығына байланысты қамтамасыз етіледі.

Зерттелетін елдердің бағдарламаларында назар аударылады ақылды аумақтарды дамыту қала деңгейіне бағытталған және құжаттарда "Ақылды қала" бағыты ретінде ұсынылған. Сонымен қатар, Ресейде ақылды аймақтардың тұжырымдамалары мен стратегияларын жасайтын Ресей Федерациясының субъектілері бар. Алайда, егер Қазақстанда ақылды қалаларды дамыту жоғарғы деңгейдегі жеке міндетке қойылған болса, онда ресейлік бағдарламада ақылды қалаларды құру ұлттық бағдарламаның құрамдас бөлігі болып табылатын "ақпараттық инфрақұрылым" федералды жобасының төртінші мақсаты ретінде қарастырылған және қосымша ақпарат бөлімінде ұсынылған. Мағыналы тұрғыдан алғанда, Қазақстандағы ақылды қалаларды дамыту оның инфрақұрылымын жетілдіру есебінен тұрғындар үшін ыңғайлы қалаларды құруға бағытталған, ал Ресейде мақсат құрылыс пен қала шаруашылығында цифрлық технологиялардың экожүйесін құру болып табылады.

Қорытынды. Зерттеу нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасауға болады.

Әр түрлі елдердің ұлттық заңнамасына цифрландыру мен тұрақты дамуды енгізу ерекшеліктерін зерттеуге арналған көптеген зерттеулер бар. Мемлекеттің рөлін талдау үшін негізгі саяси шешімдер қабылданатын басқару деңгейі; тұрақты даму қол жеткізуге ықпал ететін жалпыұлттық мақсаттардың ауқымы; ТДМ іске асыру үшін пайдаланылатын қаржы көздерінің түрі сияқты критерийлер пайдаланылады.

ЕАЭО елдері цифрлық трансформацияны жүргізу бөлігінде әртүрлі тәсілдерді көрсетуде. Дегенмен, цифрлық экожүйені құру саясаты ЕАЭО елдеріне орнықты дамудың жаһандық мақсаттарына қол жеткізу жөніндегі өзекті халықаралық күн тәртібіне "ендіруге" мүмкіндік береді. Цифрлық трансформация саласындағы күш-жігерді біріктіру ЕАЭО шеңберіндегі интеграциялық процестерді одан әрі дамыту және ЕАЭО-ны экономикалық-технологиялық және зияткерлік көшбасшылыққа ие және мүше

мемлекеттер халқының әл-ауқатының жоғары деңгейін қолдайтын әлемнің барлық елдері үшін өзін-өзі жеткілікті, үйлесімді дамыған және тартымды макроөңірге айналдыру үшін ынталандыру болуға тиіс.

Қаржыландыру туралы ақпарат: Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің AP19679796 "Өңіраралық байланыстар мен мемлекеттік реттеуді ескере отырып, өңірлердің даму факторларын зерттеу" жобасы бойынша гранты шеңберінде дайындалды.

Әдебиеттер тізімі

1. Lindgren Thomas, Fors Vaikke, Pink Sarah and Bergquist, Magnus. Experiencing the Future Car: Anticipatory UX as a Social and Digital Phenomenon // *Scandinavian Journal of Information Systems*. – 2019. - Vol. 31. - № 1. <https://aisel.aisnet.org/sjis/vol31/iss1/1>.
2. Lock, I., & Seele, P. The Credibility of CSR (Corporate Social Responsibility) Reports in Europe. Evidence from a Quantitative Content Analysis in 11 Countries // *Journal of Cleaner Production*. – 2016. - Vol. 122. – P.186-200. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.02.060>.
3. Халин В. Г., Чернова Г.В. Цифровизация и ее влияние на российскую экономику и общество: преимущества, вызовы, угрозы и риски // *Управленческое консультирование*. - 2018. - №10. – С. 46-63.
4. Han, Lei, Roitero, Kevin, Gadiraju, Ujwal, Sarasua, Cristina, Checco, Alessandro, Maddalena, Eddy and Demartini, Gianluca. All those wasted hours: on task abandonment in crowdsourcing // 12th ACM International Conference on Web Search and Data Mining, WSDM 2019, Melbourne, VIC Australia, February 11, 2019 February 15. <https://doi.org/10.1145/3289600.3291035>.
5. D’Auria, A., Tregua, M., & Vallejo-Martos, M. C. Modern conceptions of cities as smart and sustainable and their commonalities // *Sustainability*. – 2018. - № 10(8). - 2642. <https://doi.org/10.3390/su10082642>.
6. Angelidou, M. Smart city policies: A spatial approach // *Cities*. – 2014. - № 41. – P. 3-11.
7. Meijer, A., & Bolívar, M. P. R. Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance // *International review of administrative sciences*. – 2016. - № 82(2). – P.392-408.
8. Turgel, I., Bozhko, L., Ulyanova, E., & Khabdullin, A. Implementation of the Smart City Technology for Environmental Protection Management of Cities: The Experience of Russia and Kazakhstan // *Environmental and Climate Technologies*. – 2019. - № 23(2). – P.148-165.
9. Praharaj, S. Han, J. H., & Hawken, S. Towards the right model of smart city governance in India // *Sustainable Development Studies*. – 2018. - Vol. 13. - №. 2. – P.171–186. <https://doi.org/10.2495/SDP-V13-N2-171-186>.
10. Попов Е. В., Семячков К. А. Систематизация подходов к оценке развития умных городов // *Экономика региона*. - 2020. - Т. 16. - № 1. - С. 14-27.
11. Javier Cenamor Vinit Parida Joakim Wincent. How entrepreneurial SMEs compete through digital platforms: The roles of digital platform capability, network capability and ambidexterity // *Journal of Business Research*. – 2019. – Vol. 100. – P. 196-206.
12. Лопаткова Я.А., Беляева Ж.С. Социальная ответственность в рамках развития цифровой экономики: глава в книге. И.А. Аренков и др., *Управление бизнесом в цифровой экономике: вызовы и решения: монография*. Санкт-Петербург, 2019. – С. 96-305.
13. Маймурунова А. А., Маймурынова А. А. Цифровая городская среда: оценка ее развития в моногородах // *Материалы международного круглого стола «Финансовые технологии в цифровой экономике: проблемы и перспективы развития в мире и России»*, г. Москва, 28 февраля 2019. – г. Москва, 2019. - С. 83-92.
14. Куприяновский В.П., Аленьков В.В., Першин А.В., Намиот Д.Е., Климов А.А., Волокитин Ю.И., Синягов С.А. Умные моногорода, как зоны экономического развития цифровой экономики // *International Journal of Open Information Technologies*. - 2018. – Т. 6. - №1. – С. 46-91.
15. Чистякова О.В. Территории инновационного развития как институты активизации экономики сибирских регионов в условиях цифровизации: глава в книге. Бабкин А.В. и др., *Методология развития экономики, промышленности и сферы услуг в условиях цифровизации: монография*. Санкт-Петербург, 2018. – С. 243-265.
16. Троянская М. А., Тюрина Ю. Г. Мировая практика цифровизации в управлении моногородами // *Азимут научных исследований: экономика и управление*. – 2019. – Т. 8. – №. 2 (27). – С.341-343. <https://doi.org/10.26140/anie-2019-0802-0085>.

17. Joia L. A., Kuhl A. Smart City for Development: A Conceptual Model for Developing Countries. 5th International Conference on Social Implications of Computers in Developing Countries (ICT4D), May 2019, Dar es Salaam, Tanzania. - 2019. - P.203–214. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-19115-317>.

18. Добровольный Национальный обзор о реализации Повестки дня до 2030 года в области устойчивого развития [Электронный ресурс] // Институт экономических исследований. – 2022. – Режим доступа: https://economy.kz/documents/OECD/END_Report_DNO_06-2022_small.pdf (дата обращения: 12.11.2023).

19. Отчет о результатах параллельного экспертно-аналитического мероприятия «Анализ достижения субъектами Российской Федерации показателей целей устойчивого развития при реализации документов стратегического планирования в период с 2020 года по истекший период 2022 года» [Электронный ресурс] // Счетная палата Российской Федерации. – 2022. – Режим доступа: <https://ach.gov.ru/upload/iblock/4db/1fj6wt5pivqmbx6cc2vq2rayu2mbq713.pdf> (дата обращения: 25.11.2023).

20. ESG-рэнкинг регионов и городов Евразийского экономического союза [Электронный ресурс] // Национальное рейтинговое агентство. -2023. – Режим доступа: https://www.ra-national.ru/wp-content/uploads/2023/06/esg-rank_a5.pdf (дата обращения: 19.12.2023).

References

1. Lindgren Thomas, Fors Vaike, Pink Sarah and Bergquist Magnus. Experiencing the Future Car: Anticipatory UX as a Social and Digital Phenomenon, *Scandinavian Journal of Information Systems*, 2019, Vol.31, 1. <https://aisel.aisnet.org/sjis/vol31/iss1/1>

2. Lock I., & Seele P. The Credibility of CSR (Corporate Social Responsibility) Reports in Europe. Evidence from a Quantitative Content Analysis in 11 Countries. *Journal of Cleaner Production*, 2016, 122, 186-200. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.02.060>

3. Halin V. G., Chernova G.V Cifrovizaciya i ee vliyanie na rossijskuyu ekonomiku i obshchestvo: preimushchestva, vyzovy, ugrozy i riski [Digitalization and Its Impact on the Russian Economy and Society: Advantages, Challenges, Threats and Risks]. *Upravlencheskoe konsul'tirovanie*, 2018, 10, pp. 46-63 (in Russian).

4. Han Lei, Roitero Kevin, Gadiraju Ujwal, Sarasua Cristina, Checco Alessandro, Maddalena Eddy and Demartini Gianluca. All those wasted hours: on task abandonment in crowdsourcing. *12th ACM International Conference on Web Search and Data Mining*. Melbourne, Australia, 2019. <https://doi.org/10.1145/3289600.3291035>.

5. D'Auria A., Tregua M., & Vallejo-Martos M.C. Modern conceptions of cities as smart and sustainable and their commonalities. *Sustainability*, 2018, 10(8), 2642. <https://doi.org/10.3390/su10082642>.

6. Angelidou, M. Smart city policies: A spatial approach. *Cities*, 2014, 41, pp.3-11.

7. Meijer A. & Bolívar M. P. R. Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. *International review of administrative sciences*, 2016, 82(2), pp. 392-408.

8. Turgel I., Bozhko L., Ulyanova E., & Khabdullin A. Implementation of the Smart City Technology for Environmental Protection Management of Cities: The Experience of Russia and Kazakhstan. *Environmental and Climate Technologies*, 2019, 23(2), pp. 148-165.

9. Prahara S., Han J. H., & Hawken S. Towards the right model of smart city governance in India. *Sustainable Development Studies*, 2018, Vol. 13, 2, pp. 171–186 <https://doi.org/10.2495/SDP-V13-N2-171-186>.

10. Popov E. V., Semjachkov K. A. Sistematizaciya podhodov k ocenke razvitiya umnyh gorodov [Systematisation of Approaches to Assessing the Development of Smart Cities]. *Jekonomika regiona*, 2020, Vol.16, 1, pp.14-27 (in Russian).

11. Javier Cenamor Vinit Parida Joakim Wincent How entrepreneurial SMEs compete through digital platforms: The roles of digital platform capability, network capability and ambidexterity. *Journal of Business Research*, 2019, pp. 196-206

12. Lopatkova Ja.A., Beljaeva Zh.S. *Social'naja otvetstvennost' v ramkah razvitiya cifrovoj jekonomiki*. Upravlenie biznesom v cifrovoj jekonomike: vyzovy i reshenija: monografija [Business Management in the digital economy: challenges and solutions: monograph]. Sankt-Peterburg, 2019, pp. 96-305 (in Russian).

13. Majmurnova A. A., Majmurnova A. A. Cifrovaja gorodskaja sreda: oценка ee razvitiya v monogorodah. *Materialy mezhdunarodnogo kruglogo stola «Finansovye tehnologii v cifrovoj jekonomike: problemy i perspektivy razvitiya v mire i Rossii»* [Materials of the international round table « Financial technologies in the digital economy: problems and prospects of development in the world and Russia»]. Moskva, 2019, pp. 83-92 (in Russian).

14. Kuprijanovskij V.P., Alen'kov V.V., Pershin A.V., Namiot D.E., Klimov A.A., Volokitin Ju.I., Sinjagov S.A. Umnye monogoroda, kak zony jekonomicheskogo razvitiya cifrovoj jekonomiki [Smart single-

industry towns as zones of economic development of the digital economy]. *International Journal of Open Information Technologies*, 2018, Vol. 6, 1, pp. 46-91 (in Russian).

15. Chistjakova O.V. *Territorii innovacionnogo razvitija kak instituty aktivizacii jekonomiki sibirskih regionov v uslovijah cifrovizacii*. Metodologija razvitija jekonomiki, promyshlennosti i sfery uslug v uslovijah cifrovizacii: monografija [Methodology of economic, industrial and service sector development in the context of digitalization: monograph]. Sankt-Peterburg, 2018, pp. 243-265 (in Russian).

16. Trojanskaja M. A., Tjurina Ju. G. *Mirovaja praktika cifrovizacii v upravlenii monogorodami* [World practice of digitization in the management of single-industry towns]. *Azimut nauchnyh issledovanij: jekonomika i upravlenie*, 2019, Vol. 8, 2 (27), pp. 341-343. <https://doi.org/10.26140/anie-2019-0802-0085> (in Russian).

17. Joia L. A., Kuhl A. *Smart City for Development: A Conceptual Model for Developing Countries. 5th International Conference on Social Implications of Computers in Developing Countries (ICT4D)*. Tanzania, 2019, pp. 203–214. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-19115-317>.

18. *Dobrovol'nyj Nacional'nyj obzor o realizacii Povestki dnja do 2030 goda v oblasti ustojchivogo razvitija*. Available at: https://economy.kz/documents/OECD/END_Report_DNO_06-2022_small.pdf (data obrashhenija: 12.11.2023).

19. *Otchet o rezul'tatah parallel'nogo jekspertno-analiticheskogo meroprijatija «Analiz dostizhenija sub#ektami Rossijskoj Federacii pokazatelej celej ustojchivogo razvitija pri realizacii dokumentov strategicheskogo planirovanija v period s 2020 goda po istekshij period 2022 goda»*. Available at: <https://ach.gov.ru/upload/iblock/4db/1fj6wt5pivqmbx6cc2vq2rayu2mbq713.pdf> (data obrashhenija: 25.11.2023).

20. *ESG-rjenking regionov i gorodov Evrazijskogo jekonomicheskogo sojuza*. Available at: https://www.ra-national.ru/wp-content/uploads/2023/06/esg-rank_a5.pdf (data obrashhenija: 19.12.2023).

ЦИФРОВИЗАЦИЯ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В СТРАНАХ ЕАЭС: НАЦИОНАЛЬНЫЙ УРОВЕНЬ И РЕГИОНАЛЬНАЯ ПРОЕКЦИЯ

Л.Л. Божко^{1*}, Г.Ж. Сейтхамзина², С.С. Джунусова¹

¹Рудненский индустриальный университет, Рудный, Казахстан

²Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

Резюме. В статье обсуждаются подходы к обоснованию и реализации национальных приоритетов в области устойчивого развития и цифровизации в странах ЕАЭС. Систематизированы данные о роли национальных приоритетов как значимых детерминантов, определяющих векторы и конкретные механизмы в контексте установления связи между цифровизацией и устойчивым развитием в исследуемых странах. При этом особое внимание уделяется изучению того, как национальные приоритеты в области цифровой трансформации отражаются в управленческих решениях, принимаемых на национальном и региональном уровнях; выявление расхождений между сформулированными национальными приоритетами и практикой их реализации в исследуемых странах. В заключение были сделаны выводы о путях совершенствования механизмов цифровой трансформации и возможностях распространения выявленного передового опыта.

Ключевые слова: Цели устойчивого развития (ЦУР), цифровизация, цифровая трансформация, национальный уровень, региональный уровень, институционализация, управление.

DIGITALIZATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EAEU COUNTRIES: NATIONAL LEVEL AND REGIONAL PROJECTION

L.L. Bozhko^{1*}, G.Zh. Seitkhamzina², S.S. Dzhunusova¹

¹Rudny Industrial University, Rudny, Kazakhstan

²Almaty humanitarian and economic University, Almaty, Kazakhstan

Summary. The article discusses approaches to the justification and implementation of national priorities in the field of sustainable development and digitalization in the EAEU countries. In the context of establishing the relationship between digitalization and sustainable development in the studied countries, data

on the role of national priorities as substantive determinants that determine vectors and specific mechanisms are systematized. At the same time, special attention is paid to the study of how national priorities in the field of digital transformation are reflected in management decisions made at the national and regional levels; identification of gaps between the formulated national priorities and the experience of their implementation in the countries under study. In conclusion, conclusions were drawn about ways to improve the mechanisms of digital transformation and the possibilities of disseminating the identified best practices.

Key words: Sustainable Development Goals (SDGs), digitalization, digital transformation, national level, regional level, institutionalization, management.

Авторлар туралы ақпарат:

Л.Л. Божко* - э.э.д., Академиялық мәселелер жөніндегі проректор, Рудный индустриалды университеті, 50 лет Октября көш., 38, Рудный қ., Қазақстан. Email: bogkoll@rii.kz

Г.Ж. Сейтхамзина - э.э.к., ғылым және тәрбие жөніндегі проректор, Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті, Жандосов көш., 59, Алматы, Қазақстан. Email: gau17erj@mail.ru

С.С. Джунусова - магистр, оқытушы, Рудный индустриалды университеті, 50 лет Октября көш., 38, Рудный қ., Қазақстан. Email: sabira2992@gmail.com

Информация об авторах:

Л.Л. Божко* - д.э.н., проректор по академическим вопросам, Рудненский индустриальный университет, ул. 50 лет Октября, 38, г.Рудный, Казахстан. Email: bogkoll@rii.kz

Г.Ж. Сейтхамзина - к.э.н., проректор по научно-воспитательной работе, Алматинский гуманитарно-экономический университет, ул. Жандосова, 59, Алматы, Казахстан. Email: gau17erj@mail.ru

С.С. Джунусова - магистр, преподаватель, Рудненский индустриальный университет, ул. 50 лет Октября, 38, г.Рудный, Казахстан. Email: sabira2992@gmail.com

Information about authors:

L. Bozhko* - c.e.s., Vice-Rector for Academic Affairs of Rudny Industrial University, St. 50 years of October, 38, Rudny city, Kazakhstan. Email: bogkoll@rii.kz

G. Seitkhamzina - c.e.s., Vice-rector for Science and social work of Almaty humanitarian and economic University, st. Zhandosova, 59, Almaty city, Kazakhstan. Email: gau17erj@mail.ru

S. Junusova - master, teacher at Rudny Industrial University, St. 50 years of October, 38, Rudny city, Kazakhstan. Email: sabira2992@gmail.com

Алынды: 15.01.2024

Қарауға қабылданды: 10.02.2024

Онлайн қолжетімді: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 68-77
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.05>
Экономика и менеджмент

МРНТИ 76.01.11
УДК 354

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF STRATEGIC TRANSFORMATIONS IN THE KAZAKHSTANI HEALTHCARE SYSTEM

*E. Vanhemping¹, T. Zharlygassinov²**

¹Scandinavian Institute of Academic Mobility, Seinajoki, Finland

²Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

*Corresponding author e-mail: kaztalgin@gmail.com

Abstract. *In this article a retrospective analysis of strategic transformations in the sphere of Kazakhstani healthcare is carried out. The study covers the period of time during which new strategies and approaches to health care delivery were introduced. The authors analyze the key changes caused by strategic decisions and assess their impact on the quality and accessibility of healthcare for the population. Particular attention is paid to successful strategic moves and to the problems and challenges that the health care system faced during the transformation process. The authors seek to draw valuable lessons for the future development of health care in Kazakhstan through a detailed analysis of past strategic transformations. The article makes a significant contribution to understanding the transformation of Kazakhstan's health care system. It also offers valuable recommendations for its further improvement and development. The results of the study may be useful for the development of future strategies to improve the health care system not only in Kazakhstan, but also in other countries. Historical analysis was applied in the preparation of the article to examine the context and previous reforms in the health care system, to understand the dynamics of change and their impact on the current state.*

Keywords: *Strategic Transformations, Healthcare System, Public Administrative, Market Economy, Reforms, Social Protection, Kazakhstan.*

Introduction. Healthcare is a crucial public concern as it impacts citizens' quality of life and a country's economic development. In Kazakhstan, strategic healthcare transformations are vital to ensure accessible and high-quality medical services. However, a more in-depth analysis is necessary to evaluate the effectiveness and efficiency of these efforts.

In recent decades, Kazakhstan's healthcare system has undergone significant changes to improve the accessibility and quality of healthcare services for the population. However, questions remain about the long-term effectiveness and sustainability of these transformations. A retrospective analysis of strategic changes in Kazakhstan's healthcare system will identify key success factors and challenges faced by the system. This text is already well-written and adheres to the desired characteristics. No changes are necessary.

Cite this article as: Vanhemping E., Zharlygassinov T. Retrospective analysis of strategic transformations in the Kazakhstani healthcare system. *Statistics, accounting and audit.* 2024, 1(92), 68-77. DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.05>

To evaluate the current state of the healthcare system in the Republic of Kazakhstan, a relevant and methodologically resourceful research approach is to study the dynamics and thematic rhetoric of leading academic analysts' approaches to the reforms and changes in healthcare and medicine in the country during different periods of development.

To analyze the expert rhetoric regarding the transformations introduced in accordance with the chronological framework, we will select publications for content analysis. Let us now discuss the recommended periodization for this research approach in more detail.

Therefore, let us discuss in more detail the recommended periodization for this research approach.

To analyze the initial ideas, initiatives, assessments, and recommendations published in the Kazakhstani scientific and analytical field, it is advisable to divide them into the following time periods.

The first set of information from Kazakhstani analytics, which pertains to the reforms taking place in the country, is selected for the 1990s (1990-1999).

The subsequent set of analytical discourse pertains to the content presented in scientific publications from 2000 to 2010.

The following analysis examines the primary rhetoric of health-related topics in analytical texts from 2011-2020, up until March 11, 2020, when the World Health Organization declared the COVID-19 pandemic.

The analysis concludes by conducting a content analysis of scientific publications from March 11, 2020, to the present day.

It is important to acknowledge that the current period, which began when the World Health Organization declared the global coronavirus threat, has been characterized by pandemic-focused language from March 2020 to December 2021.

Since January 2022, there has been widespread coverage of critical analytics related to the events of that month and the multilateral response of all representatives of the expert-analytical community in the country regarding the strategic task of building New Kazakhstan. This coverage is due to the current political situation in Kazakhstan.

Main provisions. This article presents a retrospective review of strategic changes in healthcare in Kazakhstan. The aim is to identify key success factors and challenges and provide recommendations for the future development of the healthcare system in the country.

Literature review. Strategic transformations in the field of healthcare are a relevant topic in the modern world. Domestic and foreign scientists have researched the features of strategic transformations in foreign countries to identify the main trends in healthcare. The article titled «Theoretical Foundations of Management and Functioning of the Healthcare System in the Republic of Kazakhstan» by Kazakhstani scientists determines the organizational structure of the healthcare system in Kazakhstan, including the roles and functions of the main institutions, agencies, and structures responsible for the management and provision of medical care. The article investigates the quality and accessibility of medical care in Kazakhstan. Various theoretical concepts, models, and approaches to healthcare management were studied to develop new theoretically-based management models that consider the unique features of the healthcare system in the Republic of Kazakhstan [1].

Zhanbyrbaeva A.N. and Yeralieva Y.A. emphasize the importance of ensuring public satisfaction with the country's system of public administration, regulating healthcare, developing medical production, providing full coverage of the population with domestic food, increasing the quantity and quality of export-oriented goods, increasing the demand for scientific laboratories and qualified specialists, and strengthening information security [2].

Akanov A.A.'s research work, «Health Protection Policy in Kazakhstan: Experience of Development, Implementation of National Health Programs and Prospects for 2010-2015», provides recommendations for the healthcare sector based on an analysis of modern foreign practices [3].

Over the past five years, scientific research has been conducted in Kazakhstan to assess the effectiveness of health care, including some reform programs. Researchers Y. Aymagambetov, N. Grazhevskaya, A. Tyngisheva [4] A. Mukayev, Z. Satpayeva, D. Kangalakova, G. Doskeyeva, E. Pedro [5], A. Orazymbetova, G. Sultanbekova [6], S. Aidossov, A. Moldazhanov, N. Ryapolova [7] studied the positive effects of health policy. The researchers used statistical methods to assess various aspects of health care, including life expectancy and life satisfaction during the COVID-19 pandemic. The main findings point to the need to develop a unified methodology to assess effectiveness, as current reforms have contributed to improved health, but further improvements in public administration are needed. Selected studies have confirmed significant improvements in key health indicators due to government programs, as well as high effectiveness of corporate governance in health facilities, which has contributed to modernization and improved quality of care.

Researchers M. Tuczyńska, R. Staszewski, M. Matthews-Kozanecka, A. Żok, E. Baum [8] conducted a study on the quality of health services in Europe during the COVID-19 pandemic. Important points were identified that can be considered in relation to the results in Kazakhstan. As a result of the pandemic, in some countries, including the UK, the quality of health services was rated as good, while in other countries there was a decline.

In the article «Kazakhstan Healthcare System Within Independence: Main Stages and the Perspectives of the Development» the authors analyze that «the socio-economic situation at the initial stage of the country's independence could not but affect the health of the population and the health system. The health care reform, the need for which stemmed from the requirements of the transition to market relations, was carried out in the crisis conditions of the economy, with significant underfunding, which ultimately led to a reduction in the provision of the population with medical personnel and a bed fund, unjustified closure of a number of medical facilities. The result of this was a decrease in the availability of medical care, a deterioration in its quality» [9].

Materials and methods. To prepare this article, we analyzed official documents, laws, strategic plans, and reports related to the development of healthcare in Kazakhstan over time.

We conducted a historical analysis to examine the context and previous reforms in the healthcare system, to understand the dynamics of change and their impact on the current state.

The objective of the retrospective content analysis is to identify how leading national scholars and practitioners responded to key governmental strategies of health care transformation in the Republic of Kazakhstan. The analysis focuses on analytical rhetoric regarding transformations and initiatives introduced in medical education, science, clinical practice, and management technologies throughout the reform process. It is important to identify what was supported, criticized, and given priority attention during each chronological period. The analysis of state program documents is necessary to determine the relevance of the thematic discourse in scientific articles, regardless of their evaluation.

Results. The study's results indicate that in Kazakhstan during the mid-2000s, the central theme of analytical rhetoric regarding the healthcare and social protection system shifted towards the quality of services provided to the population. The study's results indicate that in Kazakhstan during the mid-2000s, the central theme of analytical rhetoric regarding the healthcare and social protection system shifted towards the quality of services provided to

the population. This expansion included a wider range of subjects and objects of service. The study's results indicate that in Kazakhstan during the mid-2000s, the central theme of analytical rhetoric regarding the healthcare and social protection system shifted towards the quality of services provided to the population. The term 'innovation' was commonly used in reference to services during this time [10].

In the late 2000s, the Kazakhstani medical community focused on improving the competitiveness of healthcare through modernization and innovation. Diversification was also emphasized to improve the quality and accessibility of medical services.

After gaining sovereignty, the market economy in Kazakhstan brought about new requirements for the organization of economic activity in medical and medical-social institutions. It also highlighted the strategic role of individual health for every citizen of Kazakhstan.

The health of a citizen in the Republic of Kazakhstan is considered a fundamental aspect of the health of the entire national population and a key indicator of quality of life. In market conditions, the determinant role of individual health in revealing human potential is of particular importance (table 1).

Table 1 - Comparison of key strategic initiatives in Kazakhstan's healthcare sector

№	Year	Initiative	Goal	Results
1	2010	Introduction of electronic medical records	Improved accessibility of health data	Reducing the time, it takes to get test results
2	2015	Health care financing reform	Improved cost-effectiveness	Improved quality of medical services
3	2018	Creation of a national system of oncology care	Reducing mortality from cancer	Increased survival rate of patients with cancer

Source: compiled by the authors

The ambitious goals of developing the country and improving citizens' welfare are closely linked to the health of the nation. At the highest level of government, it has been recognized that prioritizing the lifelong health of Kazakhstan's citizens is crucial.

During the early 2000s, Kazakhstan's healthcare policies were closely linked to the country's socio-economic and socio-political developments. This period was characterized by a unique organizational structure, which saw multiple changes in conceptual approaches that determined the direction of healthcare reforms.

«In 2010, prominent Kazakhstani scientists expressed the need for developing the institutional structure of the healthcare system, searching for effective strategies, and integrating it with other sectors of the economy. They emphasized the importance of applying effective products from science and innovation in the healthcare system of the Republic of Kazakhstan» [10].

An analysis of state strategic documents from 1993-2010 regarding the healthcare system of the Republic of Kazakhstan shows that the initial focus was on introducing high-tech environments and significantly improving the quality of medical services (table 2).

Table 2 - Assessing the effectiveness of strategic transformations in Kazakhstani healthcare

№	Indicator	Before implementation of the strategy	After implementation of the strategy	Change
1	Percentage of population coverage with medical services	70%	85%	+15%
2	Average waiting time to see a doctor	30 days	15 days	-50%
3	Number of deaths from oncologic diseases	1000 a year.	800 a year.	-20%

Source: compiled by the authors

During that time, the scientific and medical community in Kazakhstan recognized the strategic importance of defining the meaning and scope of the term 'quality of medical services'. Researchers emphasized the significance of various institutional and cognitive factors that ultimately contribute to the complex nature of this concept.

Determinants of medical service quality include the material and technical resources of medical institutions, the level of professionalism of medical personnel, and staff motivation to improve their skills. It is important to note that subjective evaluations should be excluded unless clearly marked as such. Efficient management of medical care processes is also a significant factor.

A statistical analysis will be conducted on the budgetary funds allocated to the healthcare sector of the Republic of Kazakhstan during the second half of the 2000s.

The first devaluation of the national currency occurred in early April 1999, with the dollar's value increasing from 88 tenge on April 3 to 150-160 tenge on April 5. By 1999, the exchange rate had reached 119.5 tenge per dollar. During this period, the average salary did not exceed \$100 [11].

Financial analysts note that the longest period of tenge strengthening was from 2003 to 2008, during which the average annual exchange rate dropped from 153 tenge per dollar in 2002 to 120 tenge per dollar in 2008. There was an increase in the population's income: in 2002, it was \$53 per capita, while in 2008, the average per capita nominal income of the population was \$272.

In 2004, 90.5 billion tenge was allocated for the guaranteed volume of free medical care, equivalent to approximately 670.4 million dollars based on an average annual exchange rate of about 135 tenge.

In 2009, there was a second devaluation of the national currency in Kazakhstan. On February 4, during the working day, the exchange rate of tenge to dollar jumped from 128 tenge to 170 tenge, but then stabilized at 150 tenge. Based on this, the budget allocated 273.1 billion tenge in 2009 for the guaranteed volume of free medical care, which is approximately equivalent to 1.8 billion dollars.

The increase in financing for free medical care in Kazakhstan from 670.4 million dollars to 1.8 billion dollars over the period of 2004-2009 is significant. The increase in financing for free medical care in Kazakhstan from 670.4 million dollars to 1.8 billion dollars over the period of 2004-2009 is significant. This threefold increase speaks for itself.

However, the effectiveness of the extensive approach, as well as other conceptual approaches chosen to replace it, has been repeatedly critically reconsidered within the

framework of the changing concepts of healthcare financing in Kazakhstan and other post-Soviet countries from the mid-90s to 2010.

In the late 2000s, there was a need for institutional reform to improve the quality of medical services. The strategic principles for transforming the healthcare system in Kazakhstan during this time included integrating it with the modernization of the multi-sectoral economy [12].

Experts note that the institutional reform has necessitated a consistent and comprehensive revision of all organizations and institutions in the healthcare sector. This includes changes in ownership forms and a shift in the ideology and philosophy of medical care in Kazakhstan.

Additionally, changes have occurred in the financial and legal aspects of the medical services market, as well as in other practices related to healthcare. Socio-economic conditions were established to foster a competitive environment. The stakeholder aspects of investment activity in the health sector have changed, leading to the involvement of private capital initiatives.

During the mid to late 2000s, Kazakhstani politicians and scientists viewed innovation as a crucial tool for achieving constructive changes and improvements in the efficiency of financial expenditures on healthcare and the quality of medical services. The analytical rhetoric of that time often emphasized the importance of innovation, which was considered strategically significant and urgent.

Strategic innovations and tactically verified investments were expected to create and extrapolate institutional points of growth, bringing Kazakhstan's medical services to an international level [10].

In 2010, Kazakhstani scientific and applied institutions and their academic experts recognized the strategic importance of developing science focused on innovative medical technologies in the country's healthcare system.

Much attention was paid to critical reassessment of the models used in Kazakhstani medicine during the Soviet period, the legacy of which failed under the conditions of market reforms and transformation of the system.

The so-called «post-socialist» health care of the young sovereign Kazakhstan in the 1990s and in the first half of the 2000s felt the influence of the outdated system.

The lack of a clear strategy for the development of the healthcare system based on the already declared key values was noted by Kazakhstani health system experts in those years. They criticized the underdevelopment of market mechanisms, inefficient management, and technical and technological backwardness. Critiques of the healthcare system in the 1990s and 2000s often cited low staff motivation and challenges in monitoring and evaluating performance.

«Various factors, including socio-economic, techno-economic, normative-legal, organizational-administrative, and socio-psychological obstacles, have been identified as hindrances to innovation in healthcare» [13].

Discussion. The most relevant viewpoint currently is that of a distinguished Kazakhstani expert who was involved in the process of reforming and modernizing healthcare in the Republic of Kazakhstan. This expert has experience as a practitioner, a scientist, and as the rector of the country's leading medical university.

His objective scientific and analytical assessment of the healthcare reforms since their implementation is of great importance.

Analyzing the retrospective of the situation in Kazakhstani healthcare in the 1990s, A.A. Akanov identified three relevant periods. In 2015, Akanov assessed the achievements and difficulties of the process of reforming and modernizing healthcare.

These stages marked the initial transformational changes in the first decade of sovereign Kazakhstan. The health care model inherited from the USSR in Kazakhstan was reevaluated for its potential workability and efficiency.

Academician A.A. Akanov expressed this perspective in his report on the development of health care policy in the country. He noted that after gaining state sovereignty, the Soviet model of health care was widely implemented.

In 1992, it was recognized at all levels that there was an urgent need to revise the current model and create a new healthcare system in Kazakhstan.

From 1996 to 1998, Kazakhstan shifted towards an insurance-based healthcare system while retaining the key features of the budget model.

In the professional community of doctors, politicians, and civil servants, there were numerous debates in those years regarding the development and subsequent implementation of a new model of Kazakhstani healthcare. This model can be defined as a mixed budget-insurance model. However, at this stage, the discussions were mainly focused on its development and prospects of implementation.

As of 1999, as noted by academician A.A. Akanov in his report, the budget model, typical for the post-Soviet system, still dominated. Between 2000 and 2015, several initiatives aimed at reforming Kazakhstan's healthcare were implemented [14].

Academician A. A. Akanov assessed the results of all healthcare reforms in the Republic of Kazakhstan from the 1990s to 2015 and found that none of the strategic healthcare development programs were successfully completed.

According to the leading figure in Kazakhstani medicine, the proposed transformational strategies lack thorough consideration, proper study, and deep systemic conclusions drawn from ongoing changes.

The maestro believes that a truly effective structural reform of the Republic of Kazakhstan's healthcare system has yet to be fully realized. According to Kazakhstani scientist Academician Akanov, the main issues plaguing the country's healthcare system are the lack of clear strategic goals and objectives, a lack of continuity in reforms, systematic underfunding, and a significant spread of lack of motivation among medical personnel. Additionally, Akanov highlighted the failures of public consciousness regarding individual interest in personal health.

Conclusion. The analysis of the evolution of the Kazakhstani healthcare system revealed its key stages, successful and problematic aspects of changes, and the main factors that influenced its development.

The National Economic Doctrine of the Republic of Kazakhstan emphasizes the significance of the healthcare system and its related industries, including medical care, health insurance, pharmaceuticals, biotechnology, and information technology, as crucial pillars for the sustainable development of the country.

During the early years, the Republic of Kazakhstan's healthcare system faced challenges related to revising its strategic planning and management paradigm, as well as finding effective and optimized financing models. The system also focused on updating its regulatory and legal framework, while searching for scientific-methodological and institutional formats that would be effective for the country's healthcare.

The study showed that strategic transformations in the healthcare system of Kazakhstan had both positive and negative consequences. The success of reforms, such as the transition to a compulsory health insurance system, in improving access to health services and

reducing mortality rates from certain diseases, highlights the significance of strategic planning and implementation of changes in the healthcare system.

In conclusion, the scientific analysis of strategic transformations in the healthcare system of Kazakhstan indicates the need for continuous monitoring and improvement, considering both successful practices and problematic aspects.

Acknowledgement. This research has been funded by the Committee Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (AP19175800 «The Analysis of the Effectiveness of Reforming the Public Administration System of the Republic of Kazakhstan in the Healthcare Sector»).

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В СИСТЕМЕ КАЗАХСТАНСКОГО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Э.Г. Ванхемпинг¹, Т.М. Жарлыгасинов^{2}*

¹ Скандинавский Институт Академической мобильности, Сейнайоки, Финляндия

² Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Резюме. В данной статье проведен ретроспективный анализ стратегических трансформаций в сфере казахстанского здравоохранения. Исследование охватывает период времени, в течение которого внедрялись новые стратегии и подходы к оказанию медицинской помощи. Авторы анализируют ключевые изменения, вызванные стратегическими решениями и оценивают их влияние на качество и доступность здравоохранения для населения. Особое внимание уделяется успешным стратегическим шагам, а также проблемам и вызовам, с которыми столкнулась система здравоохранения в процессе преобразований. Авторы стремятся извлечь ценные уроки для будущего развития здравоохранения в Казахстане путем детального анализа прошлых стратегических преобразований. Статья вносит значительный вклад в осмысление трансформации казахстанской системы здравоохранения. В ней также предлагаются ценные рекомендации по ее дальнейшему совершенствованию и развитию. Результаты исследования могут быть полезны для разработки будущих стратегий улучшения системы здравоохранения не только в Казахстане, но и в других странах. В ходе подготовки статьи был применен исторический анализ, чтобы изучить контекст и предыдущие реформы в системе здравоохранения, понять динамику изменений и их влияние на текущее состояние.

Ключевые слова: стратегические трансформаций, система здравоохранения, государственное управление, рыночная экономика, реформы, социальная защита, Казахстан.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАРДЫ РЕТРОСПЕКТИВТІ ТАЛДАУ

Э.Г. Ванхемпинг¹, Т.М. Жарлыгасинов^{2}*

¹ Скандинавиялық академиялық ұтқырлық институты, Сейнайоки, Финляндия

² ал-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Түйін. Аталған мақалада қазақстандық денсаулық сақтау саласындағы стратегиялық трансформацияларға ретроспективті талдау жүргізілді. Зерттеу медициналық көмек көрсетудің жаңа стратегиялары мен тәсілдері енгізілген уақыт кезеңін қамтиды. Авторлар стратегиялық шешімдерден туындаған негізгі өзгерістерді талдайды және олардың халықтың денсаулық сақтау сапасы мен қолжетімділігіне әсерін бағалайды. Табысты стратегиялық қадамдарға, сондай-ақ денсаулық сақтау жүйесі трансформация процесінде кездесетін сәтсіздіктер мен қиындықтарға ерекше назар аударылады. Авторлар өткен стратегиялық өзгерістерді егжей-тегжейлі талдау арқылы Қазақстанда денсаулық сақтаудың болашақ дамуы үшін құнды сабақ алуға ұмтылады. Мақала қазақстандық денсаулық сақтау жүйесін трансформациялауды түсінуге елеулі үлес қосады. Ол сондай-ақ оны одан әрі жетілдіру және дамыту бойынша құнды ұсыныстарды ұсынады. Зерттеу нәтижелері Қазақстанда ғана емес, басқа елдерде де денсаулық сақтау жүйесін жақсартудың болашақ

стратегияларын әзірлеу үшін пайдалы болуы мүмкін. Мақаланы дайындау кезінде денсаулық сақтау жүйесіндегі контекст пен бұрынғы реформаларды зерттеу, өзгерістердің динамикасын және олардың қазіргі жағдайға әсерін түсіну үшін тарихи талдау қолданылды.

Түйін сөздер: стратегиялық трансформациялар, денсаулық сақтау жүйесі, мемлекеттік басқару, нарықтық экономика, реформалар, әлеуметтік қорғау, Қазақстан.

Literature cited

1. Жарлыгасинов Т.М., Купешова С.Т., Нурымова С.К. Теоретические основы управления и функционирования системы здравоохранения в республике Казахстан // вестник университета «Туран». - 2023. - №4. - с.83-95. <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2023-1-4-83-95>
2. Жанбырбаева А.Н., Ералиева Я.А. Пандемия жағдайындағы Қазақстан республикасының мемлекеттік басқару жүйесін бағалау // экономика: стратегия и практика. – 2022. - № 17(1). – с.19-32. <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2022-1-19-32>
3. Аканов А.А. Политика охраны здоровья населения в Казахстане: опыт разработки, реализации национальных программ здравоохранения и перспективы на 2010-2015 годы / А.А. Аканов. – Астана, 2006. - 243 с.
4. Aymagambetov, Y., Grazhevskaya, N., Tyngisheva, A. Estimation the effectiveness of public governance of the health system in the context of sustainable development // entrepreneurship and sustainability issues. – 2020. - №7. - p. 3309-3320. [https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4\(48\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4(48)).
5. Mukayev, A., Satpayeva, Z., Kangalakova, D., Doskeyeva, G., Pedro, E. Assessment of the population's quality of life in Kazakhstan during Covid-19: the effectiveness of public policy // problems and perspectives in management. – 2023. - №3. - p. 69-83. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.06](https://doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.06)
6. Orazymbetova, A., Sultanbekova, G. Assessment of the effectiveness of implemented state programs in the healthcare sector of kazakhstan // journal of health development. – 2021. - №2(42). - p. 47-52. <https://doi.org/10.32921/2225-9929-2021-2-42-32-40>.
7. Aidossov, S., Moldazhanov, A., Ryapolova, N. 2022. Implementation of corporate governance principles and instruments into the healthcare system of kazakhstan // journal of health development. – 2022. - №1(45). - p. 32-40. <https://jhd.kz.org/index.php/jhd/article/view/107>.
8. Tuczynska, M., Staszewski, R., Matthews-Kozanecka, M., Żok, A., Baum, E. Quality of the healthcare services during Covid-19 pandemic in selected european countries // frontiers in public health. – 2022. - №10. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35646786/>
9. A.Turgambayeva, S.Ibrayev, O.Yeaskendirov. Kazakhstan healthcare system within independence: main stages and the perspectives of the development // Journal of health development. -2021. – vol. 4. - № 44. – P.16.
10. А.Аканов, У.И. Ахметов, Е.А. Биртанов. Инновации и качество услуг в здравоохранении [электронный ресурс] // Вестник КАЗНМУ. - 2010. - №4. – режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsii-i-kachestvo-uslug-v-zdravooxranenii> (дата обращения: 05.12.2023).
11. Как менялся курс доллара в Казахстане за 30 лет [электронный ресурс]. – режим доступа: [https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kak-menyalsya-kurs-dollar-v-kazahstane-za-30-let-456727/#:~:text=\(дата обращения: 20.12.2023\)](https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kak-menyalsya-kurs-dollar-v-kazahstane-za-30-let-456727/#:~:text=(дата обращения: 20.12.2023))
12. Приоритеты в области здравоохранения / Джеймисон Д.Т., Бримэн Д.Д., Мишэм Э.Р. и др. – Всемирный банк, Вашингтон, 2006. – 213 с.
13. Нысанбаев А.Н. Казахстан: От выживания - к устойчивому развитию. казахстан на пути к устойчивому развитию. – Алматы, 1996. – с. 17.
14. Аканов А.А., Куракбаев К.К., Чен А.Н., Ахметов У.И. Организация здравоохранения Казахстана / А.А. Аканов. – Алматы, 2016. - 231 с.

References

1. Zharlygasinov T.M., Kupeshova S.T., Nurymova S.K. Teoreticheskie osnovy upravlenija i funkcionirovanija sistemy zdravooxranenija v Respublike Kazahstan [Theoretical foundations of management and functioning of the healthcare system in the Republic of Kazakhstan]. *Vestnik universiteta «Turan»*, 2023, 4, pp. 83-95. <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2023-1-4-83-95> (in Russian).
2. Zhanbyrbaeva A.N., Eralieva Ja.A. Ocenka sistemy gosudarstvennogo upravlenija Respubliki Kazahstan v uslovijah pandemii [Assessment of the Public Administration System of the Republic of Kazakhstan in the Context of a Pandemic]. *Economics: the strategy and practice*, 2022, 17(1), pp.19-32. <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2022-1-19-32> (In Kazakh).
3. Akanov A.A. *Politika ohrany zdorov'ja naselenija v Kazahstane: Opyt razrabotki, realizacii nacional'nyh programm zdravooxranenija i perspektivy na 2010-2015 gody* [Public health policy in Kazakhstan:

Experience in the development, implementation of national health programs and prospects for 2010-2015]. Astana, 2006. 243 p. (in Russian).

4. Aymagambetov, Y., Grazhevskaya, N., Tyngisheva, A. Estimation the effectiveness of public governance of the health system in the context of sustainable development. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2020, 7, pp. 3309-3320. [https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4\(48\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4(48)).

5. Mukayev, A., Satpayeva, Z., Kangalakova, D., Doskeyeva, G., Pedro, E. Assessment of the population's quality of life in Kazakhstan during COVID-19: The effectiveness of public policy. *Problems and Perspectives in Management*, 2023, 3, pp. 69-83. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(3\).2023.06](https://doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.06).

6. Orazymbetova, A., Sultanbekova, G. Assessment of the Effectiveness of Implemented State Programs in the Healthcare Sector of Kazakhstan. *Journal of Health Development*, 2021, 2(42), pp. 47-52. <https://doi.org/10.32921/2225-9929-2021-2-42-32-40>.

7. Aidossov, S., Moldazhanov, A., Ryapolova, N. Implementation of Corporate Governance Principles and Instruments into the healthcare System of Kazakhstan. *Journal of Health Development*, 2022, 1(45), pp. 32-40. <https://jhd.kz/index.php/jhd/article/view/107>

8. Tuczynska, M., Staszewski, R., Matthews-Kozanecka, M., Żok, A., Baum, E. Quality of the Healthcare Services During COVID-19 Pandemic in Selected European Countries. *Frontiers in public health*, 2022, 10. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35646786/>

9. A. Turgambayeva, S. Ibrayev, O. Yeaskendirov. Kazakhstan Healthcare System Within Independence: Main Stages and the Perspectives of the Development. *Journal of Health Development*, 2021, Vol.4, 44, pp.16.

10. A. Akanov, U.I. Ahmetov, E.A. Birtanov. Innovacii i kachestvo uslug v zdavoohranenii [Innovation and quality of healthcare services]. *Vestnik KazNMU*, 2010, 4. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsii-i-kachestvo-uslug-v-zdavoohranenii> (data obrashhenija: 05.12.2023).

11. *Kak menjalsja kurs dollara v Kazahstane za 30 let*. Available at: [https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kak-menyalsya-kurs-dollar-v-kazahstane-za-30-let-456727/#:~:text=\(data obrashhenija: 20.12.2023\)](https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kak-menyalsya-kurs-dollar-v-kazahstane-za-30-let-456727/#:~:text=(data obrashhenija: 20.12.2023)).

12. *Prioritety v oblasti zdavoohranenija [Health priorities]*/ Dzhejmison D.T., Brimjen D.D., Mishjem Je.R. i dr. *Vsemirnyj Bank*, Vashington, 2006. 213 s. (in Russian).

13. Nysanbaev A.N. *Kazahstan: ot vyzhivaniya - k ustojchivomu razvitiyu. Kazahstan na puti k ustojchivomu razvitiyu* [Kazahstan: from survival to sustainable development. Kazahstan on the way to sustainable development]. Almaty, 1996. 17 s. (in Russian).

14. Akanov A.A., Kurakbaev K.K., Chen A.N., Ahmetov U.I. *Organizacija zdavoohranenija Kazahstana* [Health Organization of Kazakhstan]. Almaty, 2016. 231 s. (in Russian).

Авторлар туралы ақпарат:

Э.Г. Ванхемпинг – Әлеуметтік ғылымдар саласындағы PhD, профессор, Скандинавиялық академиялық ұтқырлық институты, Сейнайоки, Финляндия, e-mail: baltraining@gmail.com

Т.М. Жарлыгасинов* – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Экономика және бизнес жоғары мектебінің постдокторанты, e-mail: kaztalgin@gmail.com

Информация об авторах:

Э.Г. Ванхемпинг – PhD в области социальных наук, профессор, Скандинавский Институт Академической Мобильности, Сейнайоки, Финляндия, e-mail: baltraining@gmail.com

Т.М. Жарлыгасинов* – Постдокторант Высшей школы экономики и бизнеса Казахского национального университета имени аль-Фараби, e-mail: kaztalgin@gmail.com

Information about authors:

E. Vanhemping – PhD in Social Sciences, Professor, Scandinavian Institute of Academic Mobility, Seinajoki, Finland, e-mail: baltraining@gmail.com

T. Zharlygassinov* – Postdoctoral Student at the Higher School of Economics and Business of the Al-Farabi Kazakh National University, e-mail: kaztalgin@gmail.com

Received: 28.02.2024

Accepted: 22.03.2024

Available online: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 78-88

DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.06>

Экономика и менеджмент

МРНТИ 06.52.17

УДК 316.42

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ КОРРУПЦИИ НА НЕРАВЕНСТВО ДОХОДОВ

А.Ж. Панзабекова^{1}, И.Д. Тургель², И.Е. Дигель¹*

¹ *Институт экономики Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, г. Алматы*

² *Уральский федеральный университет, Россия, г. Екатеринбург*

**Corresponding author e-mail: aksanat@mail.ru*

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию влияния коррупции на распределение доходов. В исследовании путем применения моделей линейной регрессии методом наименьших квадратов выявлены статистически значимые ассоциации между уровнем коррупции и неравенством доходов в Казахстане. В качестве измерителя коррупции в работе используется Индекс восприятия коррупции, а измерителя неравенства доходов – Индекс Джини. В статье также проведен сравнительный анализ влияния коррупции на неравенство доходов в других странах. Это позволило определить особенности подобного влияния в странах с разным уровнем экономического развития. Результаты исследования показали, что снижение уровня коррупции, выраженное в улучшении показателей Индекса восприятия коррупции, ассоциируется со снижением неравенства при распределении доходов, выраженного в виде Индекса Джини. Исследование также выявило, что рост населения имеет высокую статистическую значимость и связан с существенным уменьшением уровня социального неравенства в Казахстане. Это подтверждает, что рост численности населения преимущественно наблюдается среди менее обеспеченных слоев общества, что ведет к увеличению коэффициента Джини.

Ключевые слова: *распределение ресурсов, коррупция, распределительные отношения, неравенство доходов, экономические индикаторы.*

Введение. Распределение доходов населения является важнейшим механизмом, определяющим эффективность экономической системы [1]. Поэтому изучение факторов и процессов, способных повлиять на распределительные отношения, является важным экономическим вопросом. Один из таких факторов, который взаимодействует с системой распределительных отношений – это коррупция. Существует множество исследований, посвящённых вопросу влияния (иногда взаимного) коррупции на распределение [2,3,4]. Методология этих исследований разнообразна, и включает как качественные, так и количественные методы. Особенно заслуживает упоминания использование эконометрических методов, в основе которых лежит применение регрессионных моделей для определения направления и масштабов эффекта коррупции.

Cite this article as: Panzabekova A., Turgel I., Digel I. Assessing the impact of corruption on income inequality. *Statistics, accounting and audit.* 2024, 1(92), 78-88. (In Russ.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.06>

Наиболее простым в применении является расчёт модели линейной регрессии методом наименьших квадратов (МНК). Он предполагает наличие линейной зависимости между объясняемой и объясняющими переменными, или хотя бы возможность линейной зависимости между их логарифмами. Это один из самых распространённых методов в подобных исследованиях, который встречается в работах начиная с 1990-х и 2000-х годов. Основным его преимуществом является простота моделирования. Также, при соблюдении ряда допущений относительно выборки, МНК является наилучшей линейной несмещённой оценкой для модели [5].

Этот подход применен в одной из самых цитируемых работ по теме, опубликованной С.Гупта и др. о влиянии коррупции на неравенство доходов и уровень бедности. В ней авторы использовали ряд экономических индикаторов и индексы уровня коррупции для определения влияния коррупции на индекс Джини в ряде стран за период 1980-1997 [6]. Результаты работы показали статистически значимое влияние уровня коррупции. Похожая методология встречается и в других работах: например, для стран Африки его применил Квабена Геймах-Бремпонг [7], и обнаружил схожую закономерность: увеличение уровня коррупции усиливает неравенство распределения доходов. Йонг-Санг и Хаграм [8] использовали несколько иной набор объясняющих переменных, дополнив его индексами политического развития государства, для стран Азии. Интересная находка авторов заключается в том, что они нашли свидетельства как влияния коррупции на неравенство доходов, так и неравенства доходов на уровень коррупции. Таким образом, направление причинности может быть обоюдным между этими двумя переменными.

Развитием идеи применения линейных моделей является использование регрессионных моделей с нелинейными зависимостями, либо на более обширных – панельных – данных (чаще в комбинации). Такие модели сложнее на этапе дизайна, однако способны выявлять более сложные взаимосвязи между переменными, а также могут быть более устойчивыми к нарушению основных допущений при моделировании.

Целью настоящей работы является применение метода наименьших квадратов для оценки влияния коррупции на неравенство доходов в Казахстане.

Основные положения. На основе применения модели линейной регрессии, в работе выявлены статистически значимые связи между уровнем коррупции и неравенством доходов, посредством использования Индекса восприятия коррупции и Индекса Джини соответственно. Проведен сравнительный анализ влияния коррупции на неравенство доходов в странах с разным уровнем экономического развития. Результаты свидетельствуют о том, что снижение уровня коррупции коррелирует с уменьшением неравенства в распределении доходов. Исследование также выявило, что рост населения в Казахстане связан с уменьшением социального неравенства, особенно учитывая его влияние на более уязвимые слои общества.

Материалы и методы. В качестве зависимой переменной, отображающей неравенство доходов, был использован Индекс Джини. Его преимуществом является доступность данных за достаточно длительный период времени, и возможность сравнения показателей разных стран между собой.

Для репрезентации уровня коррупции был использован Индекс Восприятия Коррупции (ИВК), рассчитываемый международной организацией Транспаренси Интернешнл (Transparency International) с 1995 г. [9]. Он имеет те же преимущества: длительный период расчёта и возможность сравнения. Временные рамки данных – 2000-2021 гг., они обусловлены доступностью данных об Индексе Джини. Методология расчёта ИВК изменилась в 2012 г.: изменился масштаб измерения оценки с 0-10 до 0-100, из-за

чего для соответствия более поздним оценками более ранние оценки были умножены на 10. В основе лежит предположение, что таким образом оценки становятся сопоставимы.

Для сравнительного анализа с Казахстаном были отобраны три страны: Аргентина (как развивающаяся страна с высокой коррупцией), Германия и Дания как развитые страны с низким уровнем коррупции.

Для расчётов использовался программный пакет «RStudio», дополненный библиотеками методов для эконометрического и статистического анализа. Все модели, рассчитанные в настоящей работе, учитывают гетероскедастичность данных, обнаруженную при тестировании, т.е. рассчитывают устойчивые к гетероскедастичности стандартные ошибки.

Результаты и обсуждение. Первым шагом анализа стал расчёт регрессионной модели методом наименьших квадратов, где зависимой переменной выступает Индекс Джини, а объясняющей – ИВК. Все переменные были стандартизированы для облегчения анализа.

В Таблице 1 представлены результаты расчётов. Для всех стран, кроме Германии, обнаружена обратная ассоциация между показателями, т.е. рост уровня коррупции приводит к росту неравенства доходов (т.е. чем ниже ИВК, тем выше Индекс Джини). Для Германии и Дании обнаружена прямая ассоциация – т.е. чем выше коррупция, тем ниже неравенство. Подобный вывод выглядит достаточно неинтуитивным, однако существует как минимум одно исследование, которое обнаруживало такие взаимосвязи в других странах - Сулемана и Кпиенбааре [10]. Для Казахстана и Аргентины ассоциация между этими показателями также является статистически значимой, однако взаимодействие между ними обратное – чем выше ИВК (т.е. ниже уровень коррупции), тем ниже Индекс Джини (т.е. ниже неравенство доходов).

Таблица 1 – Результаты регрессионного анализа взаимодействия уровня коррупции и неравенства доходов за 2000-2020 гг.

Страна	Коэффициент
Аргентина	-0.7091*** (0.1436)
Германия	0.4677* (0.2180)
Дания	0.8351* (0.1110)
Казахстан	-0.5696** (0.1693)

*** - значимость при 0.0001, ** - значимость при 0.001, * - значимость при 0.01, в скобках приведены стандартные ошибки

Зависимая переменная – Индекс Джини, объясняющая переменная – Индекс Восприятия Коррупции

Применение только одной переменной для расчёта модели обладает преимуществом простоты, однако повышает риск смещения оценки из-за возможной экзогенности переменной. В некоторых случаях есть возможность отделить эндогенное изменение переменной от экзогенного, однако в случае с ИВК это не представляется возможным. Решением проблемы также является добавление переменных, которые могут иметь статистически значимое влияние на неравенство доходов. В качестве основы для

отбора переменных было использовано исследование Двипутри и др. [11], которые применили МНК на панельных данных и также использовали ИВК и Индекс Джини. Из исследования были отобраны все переменные, которые имели сколько-нибудь статистически значимые эффекты:

Таблица 2 – Список дополнительных переменных для отбора и использования при регрессионном анализе

Название переменной	Источник
GDP per capita	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD
Urban population (% of total population)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS
Trade (% of GDP)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS
Tax revenue (% of GDP)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS
Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS
Population growth (annual %)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW
Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD
World Governance Indicators	The World Bank. URL: https://info.worldbank.org/governance/wgi/
Current health expenditure (% of GDP)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS
Expense (% of GDP)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/GC.XPN.TOTL.GD.ZS
Total natural resources rents (% of GDP)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.TOTL.RT.ZS
Social contributions (% of revenue)	The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/GC.REV.SOCL.ZS

Две переменные: ВВП на душу населения и объём прямых иностранных инвестиций (ПИИ) имели заметные признаки нестационарности, которая значительно осложняет формирование выводов при применении МНК для временных рядов (см. напр. для Аргентины ниже). Нестационарность этих двух переменных для каждой страны подтверждается и результатами расширенного теста Дики-Фуллера (ADF-test).

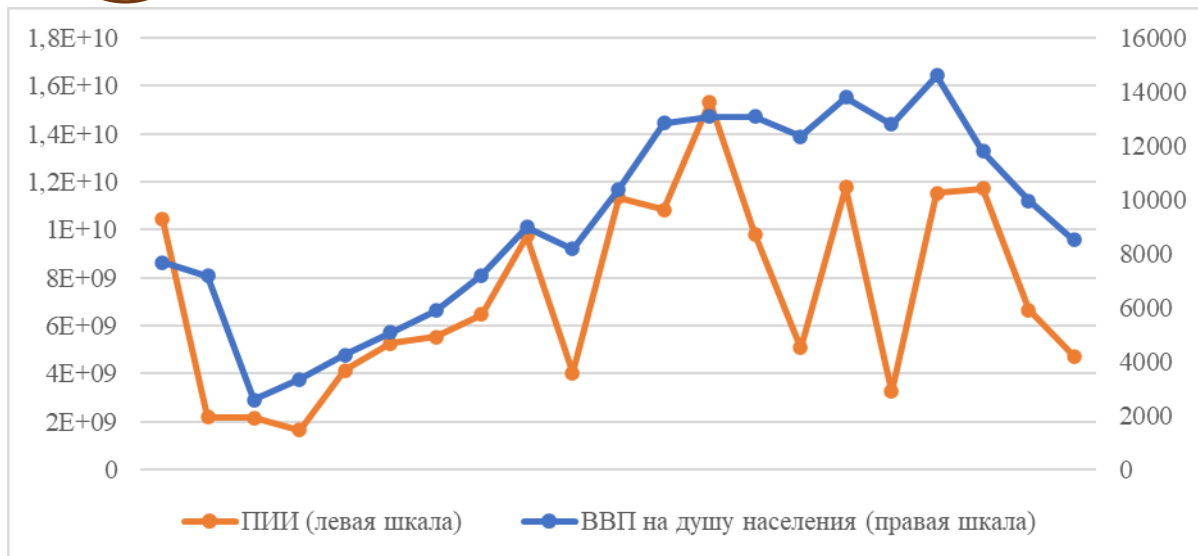

Рисунок 1 – Визуальный анализ ПИИ и ВВП на душу населения Аргентины на предмет нестационарности

Для приведения к стационарности ВВП на душу населения достаточным оказалось рассчитать разность первого порядка, а затем логарифмировать её для того, чтобы порядок чисел соответствовал таковым для других переменных:

$$y_t^* = \ln(y_t) - \ln(y_{t-1})$$

Для показателя ПИИ расчёт разности первого порядка оказался недостаточным для приведения к стационарности, поэтому была рассчитана разность второго порядка. Более того, логарифмирование этого показателя оказалось невозможным из-за наличия отрицательных чисел, поэтому для соответствия порядка значений ПИИ таковым у других переменных была рассчитана двойная разность:

$$y_t^* = y_t - 2y_{t-1} + y_{t-2}$$

Таблица 3 - Результаты расширенного теста Дики-Фуллера (ADF-test) для модифицированных нестационарных переменных

Страна	Переменная	Значение статистики	P-критерий
Аргентина	ВВП на душу	-5.9441	<0.01
	ПИИ	-3.953	0.0249
Германия	ВВП на душу	-3.9058	0.0282
	ПИИ	-3.746	0.0396
Дания	ВВП на душу	-3.9984	0.0292
	ПИИ	-4.9919	0.3187
Казахстан	ВВП на душу	-4.7296	0.0296
	ПИИ	-5.4779	<0.01

В таком виде переменные уже могут быть использованы для формирования статистических выводов. Тестирование на наличие мультиколлинеарности с помощью коэффициента инфляции дисперсии (Variance Inflation Factor, VIF) показали, что использование уровня урбанизации, открытости торговли, безработицы, доли расходов на здравоохранение в ВВП, государственных расходов и ресурсной ренты приводит к высокой мультиколлинеарности для каждой анализируемой страны (коэффициенты корреляции с этими переменными оказываются больше 0.7 в абсолютном выражении) (см. таблицу 4)

Таблица 4 – Значения коэффициента инфляции дисперсии (VIF) для оставшихся переменных

Страна	ИВК	ВВП	Налоги	Рост населения	ПИИ	Индекс Управления
Аргентина	1.5783	3.1675	3.5477	1.3079	1.5781	3.2416
Германия	1.9702	1.4049	1.4669	2.1285	1.0580	1.4724
Дания	5.2722	1.2694	1.7917	1.5071	1.0961	4.6179
Казахстан	2.1776	2.5813	2.9153	3.2906	1.2557	3.5390

**Пороговое значение для подтверждения мультиколлинеарности – 10.*

Нормализация временных рядов позволила уменьшить корреляции упомянутых переменных с прочими переменными, однако не уменьшила их корреляцию между собой. Поскольку интересом настоящего исследования является анализ влияния ИВК на Индекс Джини, переменные, провоцирующие мультиколлинеарность, были убраны из модели.

Сначала были рассчитаны индивидуальные модели для каждой страны. Результаты расчётов для Аргентины показали, что добавление переменных не влияет на значимость ИВК, но несколько меняет размер его эффекта:

```
Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
CPI -0.787781 0.147017 -5.3584 7.971e-05 ***
GDP 0.030354 0.347893 0.0872 0.93163
Tax -0.603985 0.217950 -2.7712 0.01426 *
Pop_growth 0.148026 0.204766 0.7229 0.48086
FDI 0.064879 0.160465 0.4043 0.69168
Governance -0.184797 0.230219 -0.8027 0.43468
---
Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
```

```
Residual standard error: 0.4919 on 15 degrees of freedom
Multiple R-squared: 0.8185, Adjusted R-squared: 0.7459
F-statistic: 11.27 on 6 and 15 DF, p-value: 7.875e-05
```

Для Германии ситуация оказывается очень похожей: значимость коэффициента не меняется, при этом увеличивается размер эффекта.

```
Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
CPI 0.79880975 0.37120071 2.1520 0.0481 *
GDP 0.01490479 0.26482872 0.0563 0.9559
```


Tax -0.49571566 0.35574415 -1.3935 0.1838
Pop_growth -0.32523556 0.41707008 -0.7798 0.4476
FDI 0.27327029 0.29597105 0.9233 0.3705
Governance -0.00068562 0.25819360 -0.0027 0.9979

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.7671 on 15 degrees of freedom
Multiple R-squared: 0.5586, Adjusted R-squared: 0.3821
F-statistic: 3.164 on 6 and 15 DF, p-value: 0.03281

Значимость коэффициента при ИВК для Дании также не изменилась, однако размер эффекта оказался меньше по сравнению с моделью с одной переменной:

Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
CPI 0.680975 0.292718 2.3264 0.03442 *
GDP 0.091973 0.184136 0.4995 0.62469
Tax 0.199630 0.118973 1.6779 0.11406
Pop_growth 0.220268 0.157100 1.4021 0.18124
FDI 0.090883 0.139037 0.6537 0.52322
Governance 0.023815 0.215823 0.1103 0.91360

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.5306 on 15 degrees of freedom
Multiple R-squared: 0.7889, Adjusted R-squared: 0.7044
F-statistic: 9.34 on 6 and 15 DF, p-value: 0.00023

В случае Казахстана добавление дополнительных переменных несколько снизило значимость коэффициента при ИВК, а также уменьшило размер эффекта. Тем не менее, коэффициент всё ещё значим на высоком уровне и переменная оказывает заметный эффект:

Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
CPI -0.352392 0.152430 -2.3118 0.0354048 *
GDP 0.097294 0.135762 0.7167 0.4845965
Tax -0.103132 0.129041 -0.7992 0.4366368
Pop_growth -0.674165 0.143354 -4.7028 0.0002831 ***
FDI -0.094175 0.231367 -0.4070 0.6897315
Governance 0.107837 0.203131 0.5309 0.6032789

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.6012 on 15 degrees of freedom
Multiple R-squared: 0.729, Adjusted R-squared: 0.6205
F-statistic: 6.724 on 6 and 15 DF, p-value: 0.00131

Необходимо отметить некоторые примечательные особенности. Не все переменные, указанные как значимые в исследовании Двипутри и коллег для стран Азии, оказываются значимыми для стран в этом исследовании. Большая часть не имеет значимого коэффициента, кроме показателя доли налоговых поступлений в бюджет от ВВП для Аргентины и показателя роста населения для Казахстана.

Сравнение коэффициентов позволяет сделать несколько наблюдений. Для Аргентины значения не изменились значительно, в то время как для трёх других стран коэффициенты изменились заметнее, сохраняя значимость. Для развивающихся стран – Аргентины и Казахстана - коэффициенты при ИВК показывают обратную ассоциацию между ИВК и Индексом Джини: повышение ИВК на одно стандартное отклонение (снижение уровня коррупции) ассоциируется со снижением Индекса Джини на некоторую долю стандартного отклонения в зависимости от страны, что означает снижение неравенства доходов. Для развитых стран – Германии и Дании – ассоциация оказывается прямой, т.е. снижение уровня коррупции ассоциируется с ростом неравенства. Вероятно, здесь присутствуют менее очевидные взаимосвязи, включающие другие переменные.

Таблица 5 – Сравнение коэффициентов при ИВК для регрессионных моделей с одной и несколькими переменными.

Страна	Только ИВК	ИВК и дополнительные переменные
Аргентина	-0.7091*** (0.1436)	-0.7878*** (0.1470)
Германия	0.4677* (0.2180)	0.7988* (0.3712)
Дания	0.8351* (0.1110)	0.6810* (0.2917)
Казахстан	-0.5696** (0.1693)	-0.3524* (0.1524)

*** - значимость при 0.0001, ** - значимость при 0.001, * - значимость при 0.01, в скобках приведены стандартные ошибки

Заключение. Исходя из результатов анализа, можно сделать вывод, что применение МНК для оценки взаимодействия между ИВК и Индексом Джини позволяет найти статистически значимые ассоциации между ними для Казахстана. В общем виде, снижение уровня коррупции, выраженное в улучшении показателей ИВК, ассоциируется со снижением неравенства при распределении доходов, выраженного в виде Индекса Джини. Применение моделей с одной или несколькими переменными влияет на размеры эффекта, однако сохраняют его статистическую значимость.

Исследование показало, что рост населения оказался статистически крайне значимым, и демонстрирует сильную обратную ассоциацию с уровнем неравенства в Казахстане. Это может означать, что рост населения происходит в основном среди более бедных слоёв населения, что увеличивает значение Индекса Джини.

Для более глубокого анализа факторов, влияющих на неравенство доходов в Казахстане, требуется индивидуальный подбор параметров. В частности, применение переменных из исследования по странам Азии выявило мультиколлинеарность части переменных, и статистическую незначимость других. Для развитых и развивающихся стран знаки коэффициентов оказались разными. Иными словами, есть вероятность, что по

достижению определённого уровня благосостояния, справедливости распределения доходов и коррупции взаимодействие между ними оказывается более сложным и менее очевидным. Это является поводом для отдельной перепроверки.

Применение показателей, рассчитанных как доля от ВВП или государственного бюджета может привести к мультиколлинеарности, затрудняющей формирование выводов относительно моделей. Стандартизация этих переменных не позволила избавиться от проблемы. Возможно, имеет смысл использовать показатели в абсолютном выражении, однако в этом случае возникнут сложности со сравнением между разными странами. Для одной страны, однако, это может быть решением.

Информация о финансировании: Статья подготовлена в рамках проекта грантового финансирования Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан по проекту ИРН AP14869922 «Влияние коррупции на деформацию распределительных отношений и социальное расслоение казахстанского общества».

Список литературы

1. Sen A. Social justice and the distribution of income // Handbook of income distribution. 2000, Т. 1, pp. 59-85. [https://doi.org/10.1016/S1574-0056\(00\)80004-4](https://doi.org/10.1016/S1574-0056(00)80004-4).
2. Khan S. Investigating the Effect of Income Inequality on Corruption: New Evidence from 23 Emerging Countries // Journal of the Knowledge Economy, 2022, 13(3), pp. 2100–2126. URL: <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00761-6>.
3. Rashid A., Ahmad F., Din S.U., Zaman S. Exploring the relationship between corruption, income inequality and informal sector in developing countries: a panel quantile approach // Journal of Economic and Administrative Sciences, 2023, 39(4), pp. 1226–1240. URL: <https://doi.org/10.1108/JEAS-03-2021-0043>.
4. Van Ha, Le. Unveiling a novel approach to corruption measurement: Leveraging household survey data on income and expenditure through forensic analysis // Economic Modelling, 2024. Т.136. 106733. URL: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2024.106733>.
5. Демидова О.А. Эконометрика: учебник и практикум для среднего профессионального образования / О.А. Демидова, Д.И. Малахов. - Москва: Издательство Юрайт, 2024. - 334 с. ISBN 978-5-534-13226-7.
6. Gupta S., Davoodi H., Alonso-Terme R. Does corruption affect income inequality and poverty? // Economics of governance. 2002, Т. 3, pp. 23-45. URL: <https://doi.org/10.1007/s101010100039>.
7. Gyimah-Brempong K. Corruption, economic growth, and income inequality in Africa // Economics of governance. 2002, Т. 3, pp. 183-209. URL: <https://doi.org/10.1007/s101010200045>.
8. Jong-Sung Y., Khagram S. A comparative study of inequality and corruption // American sociological review. 2005, Т. 70, pp. 36-157. URL: <https://doi.org/10.1177/000312240507000309>.
9. Corruption Perception Index / Transparency International [Электронный ресурс]. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата обращения: 11.07.2023).
10. Sulemana I., Kpienbaareh D. An empirical examination of the relationship between income inequality and corruption in Africa // Economic Analysis and Policy. 2018, Т. 60, pp.27-42. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.09.003>.
11. Dwiputri I.N., Arsyad L., Pradipto R. The corruption-income inequality trap: A study of Asian countries // Economics Discussion Papers. 2018, no. 2018-81. URL: <https://doi.org/10.7910/DVN/8VF8RV>.

References

1. Sen A. Social justice and the distribution of income. *Handbook of income distribution*. 2000, Т. 1, 59-85. [https://doi.org/10.1016/S1574-0056\(00\)80004-4](https://doi.org/10.1016/S1574-0056(00)80004-4).
2. Khan S. Investigating the Effect of Income Inequality on Corruption: New Evidence from 23 Emerging Countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 2022, 13(3), 2100–2126. URL: <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00761-6>.
3. Rashid A., Ahmad F., Din S.U., Zaman S. Exploring the relationship between corruption, income inequality and informal sector in developing countries: a panel quantile approach. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 2023, 39(4), 1226–1240. <https://doi.org/10.1108/JEAS-03-2021-0043>.

4. Van Ha Le. Unveiling a novel approach to corruption measurement: Leveraging household survey data on income and expenditure through forensic analysis. *Economic Modelling*, 2024, T.136, 106733. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2024.106733>.
5. Demidova O.A. (2024). *Jekonometrika: uchebnik i praktikum dlja srednego professional'nogo obrazovaniya* [Econometrics: textbook and workshop for secondary vocational education]. O.A. Demidova, D.I. Malahov. - Moskva: Izdatel'stvo Jurajt, 2024, 334 s. ISBN 978-5-534-13226-7 (In Russian).
6. Gupta S., Davoodi H., Alonso-Terme R. Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of governance*, 2002, T. 3, 23-45. <https://doi.org/10.1007/s101010100039>.
7. Gyimah-Brempong K. Corruption, economic growth, and income inequality in Africa. *Economics of governance*, 2002, T. 3, 183-209. <https://doi.org/10.1007/s10101010200045>.
8. Jong-Sung Y., Khagram S. A comparative study of inequality and corruption. *American sociological review*, 2005, T. 70, 36-157. <https://doi.org/10.1177/000312240507000309>.
9. *Corruption Perception Index*. Transparency International. Available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (data obrashheniya: 11.07.2023).
10. Sulemana I., Kpienbaareh D. (2018). An empirical examination of the relationship between income inequality and corruption in Africa. *Economic Analysis and Policy*, 2018, Vol. 60, 27-42. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.09.003>.
11. Dwiputri I.N., Arsyad L., Pradipto R. The corruption-income inequality trap: A study of Asian countries. *Economics Discussion Papers*, 2018? no. 2018-81. <https://doi.org/10.7910/DVN/8VF8RV>.

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚТЫҢ ТАБЫС ТЕҢСІЗДІГІНЕ ӘСЕРІН БАҒАЛАУ

А.Ж. Панзабекова^{1}, И.Д. Тургель², И.Е. Дигель¹*

¹ Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті
Экономика институты, Алматы қ.

² Урал федералдық университеті, Екатеринбург қ.

Түйін. Бұл мақала сыбайлас жемқорлықтың кірістерді бөлуге әсерін зерттеуге арналған. Зерттеу барысында ең кіші квадраттар әдісімен сызықтық регрессия модельдерін қолдану арқылы Қазақстандағы сыбайлас жемқорлық деңгейі мен табыс теңсіздігі арасындағы статистикалық маңызды бірлестіктер анықталды. Бұл ретте, сыбайлас жемқорлықты өлшегіш ретінде жұмыста сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі, ал табыс теңсіздігін өлшегіш ретінде – Джини индексі пайдаланылады. Мақалада сыбайлас жемқорлықтың басқа елдердегі табыс теңсіздігіне әсері туралы салыстырмалы талдау жасалды. Бұл экономикалық дамудың әртүрлі деңгейлері бар елдердегі осындай ықпалдың ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берді. Зерттеу көрсеткендей, сыбайлас жемқорлықтың төмендеуі сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексінің көрсеткіштерін жақсартады және Джини индексіне көрсетілген кірістерді бөлудегі теңсіздіктің төмендеуімен байланысты. Зерттеу сонымен қатар халықтың өсуінің статистикалық маңыздылығы жоғары екенін және Қазақстандағы әлеуметтік теңсіздік деңгейінің айтарлықтай төмендеуімен байланысты екенін анықтады. Бұл халықтың өсуі негізінен қоғамның аз қамтылған топтары арасында байқалатынын растайды, бұл Джини коэффициентінің артуына әкеледі.

Түйін сөздер: ресурстарды бөлу, сыбайлас жемқорлық, бөлу қатынастары, табыс теңсіздігі, экономикалық индикаторлар.

ASSESSING THE IMPACT OF CORRUPTION ON INCOME INEQUALITY

A. Panzabekova^{1}, I. Turgel², I. Digel¹*

¹Institute of Economics Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education
of the Republic of Kazakhstan, Almaty c.

²Ural Federal University, Russia, Yekaterinburg c.

Summary. This article is devoted to the study of the impact of corruption on income distribution. The study reveals statistically significant associations between the level of corruption and income inequality in Kazakhstan by applying least squares linear regression models. The paper uses the Corruption Perception Index as a measure of corruption and the Gini Index as a measure of income inequality. The paper also analyzes the impact of corruption on income inequality in other countries. This made it possible to determine the specifics of such an impact in countries with different levels of economic development. The results of the study showed that a decrease in the level of corruption, expressed as an improvement in the Corruption Perception Index, is associated with a decrease in income inequality, expressed as the Gini Index. The study also found that population growth has high statistical significance and is associated with a significant reduction in the level of social inequality in Kazakhstan. This confirms that population growth is predominantly observed among the less well-off strata of society, which leads to an increase in the Gini coefficient.

Keywords: resource allocation, corruption, distributive relations, income inequality, economic indicators.

Авторлар туралы ақпарат:

А.Ж. Панзабекова* – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты, Қазақстан, Алматы қ., e-mail: aksanat@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-6389-96376;

И.Д. Тургель - Орал федералдық университеті, Екатеринбург қ., Ресей, e-mail: i.d.turgel@urfu.ru, ORCID ID: 0000-0001-8647-7739;

И.Е. Дигель – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты, Қазақстан, Алматы қ., e-mail: ivan.digel@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2584-9919.

Информация об авторах:

А.Ж. Панзабекова* – Институт экономики Комитета науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, Казахстан, г. Алматы, e-mail: aksanat@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-6389-96376;

И.Д. Тургель - Уральский федеральный университет, Россия, г. Екатеринбург, e-mail: i.d.turgel@urfu.ru, ORCID ID: 0000-0001-8647-7739;

И.Е. Дигель – Институт экономики Комитета науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, Казахстан, г. Алматы, e-mail: ivan.digel@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2584-9919.

Information about authors:

A. Panzabekova* – Associate Professor, Chief Researcher, Institute of Economics of the Science Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: aksanat@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-6389-96376;

I. Turgel – Ural Federal University, Russia, Yekaterinburg, e-mail: i.d.turgel@urfu.ru, ORCID ID: 0000-0001-8647-7739;

I. Digel – Institute of Economics of the Science Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: ivan.digel@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2584-9919.

Получено: 25.01.2024

Принято к рассмотрению: 12.02.2024

Доступно онлайн: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 89-100
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.07>
Экономика и менеджмент

МРНТИ 05.01.11
УДК 314.15.015

РИСКИ И ВОЗМОЖНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА

М.М. Халитова^{1*}, Т.Ю. Яковец²

¹ Институт экономики Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, Алматы, Казахстан

² Отделение проблем народонаселения Российской академии естественных наук, Россия, Москва

*Corresponding author e-mail: madinakhalidi@mail.ru

Аннотация. Цель исследования состоит в определении рисков и возможностей реализации демографической политики в Казахстане и с учетом изменения экономических, политико-экономических, финансовых и других факторов в современных условиях. Для проведения исследования были применены методы: исторический, монографический, абстрактно-логический метод. Используя исторические методы, были рассмотрены цели и задачи демографической политики, изменяющиеся в связи с переменой условий и факторов. Монографический метод позволил изучить также исторически сложившийся опыт реализации демографической политики за рубежом и примененный в Казахстане. Абстрактно-логический метод позволил выделить приоритеты демографической политики Казахстана на каждом этапе реализации.

Использование методов исследования позволили выделить современные направления реализации демографической политики в Казахстане на основе анализа государственных программных документов и выделения приоритетов по каждой из них. В ходе реализации демографической политики были выявлены основные риски, связанные с формальными и неформальными процессами в системе. Кроме того, выделены возможности реализации демографической политики, связанные с совершенно новыми социально-экономическими и политическими условиями, которые требуют пересмотра политик, концепций, программ, институциональных форм и их законодательного оформления.

Ключевые слова: демографическая политика, миграционная политика, население, социальная политика, Национальная комиссия по делам женщин и социально-демографической политике.

Введение. Современная демографическая политика Казахстана направлена не просто на увеличение количества населения, но и на его качественное воспроизводство соответственно с тенденциями и требованиями социально-экономического развития. В последние годы отмечается улучшение демографической ситуации в Казахстане, что является результатом реализуемой на данном этапе активной демографической политики. Однако, рост численности населения должен сопровождаться улучшением качества жизни и увеличением ее продолжительности. Важно, чтобы эти основные направления были тесно связаны с укреплением института семьи, духовным обогащением, улучшением здоровья населения и т.д.

Cite this article as: Khalitova M., Yakovets T. Risks and opportunities for the implementation of Kazakhstan's demographic policy. *Statistics, accounting and audit*. 2024, 1(92), 89-100. (In Russ.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.07>

Важность реализации демографической политики в Казахстане обусловлена необходимостью решения ряда социально-экономических проблем, связанных с огромной и малонаселенной территорией, региональной дифференциацией, высокой вовлеченностью природных ресурсов, экономической безопасностью, политическими вопросами и т.д.

Основные положения. Особенностью современной демографической политики Казахстана является ее реализация посредством ряда программных документов страны. Для определения рисков и возможностей дальнейшей реализации демографической политики в Казахстане мы постарались выделить основные направления в области демографии, которые включены в те или иные программные документы: стратегии, концепции, программы и т.д. В целом, проведя анализ этих документов, можно сделать вывод о том, что целью современной демографической политики Казахстана является эффективное управление демографическими процессами. Исходя из этого, основные задачи связаны с регулированием рождаемости и смертности, брачности и упрочения семьи, миграции населения, заболеваемости, улучшение материального благосостояния людей и трудоустройства и т.д.

Материалы и методы. Стимулирование роста населения и снижение смертности осуществляется на основе ряда законов и других нормативных документов. Так, реализация Концепции государственной демографической политики Казахстана, утвержденной в 2000 г., а также реализации Программы демографического развития на 2001-2005 гг. способствовали повышению тенденций роста населения и в стране и за период с 2009 по 2019 г. численность населения увеличилась на 23 %. Современная же политика Казахстана нацелена на качественное воспроизводство населения и улучшения условий и качества жизни людей (Таблица), что отражает реализация Стратегии развития «Казахстан – 2030» [1], Прогнозной схемы территориально-пространственного развития страны до 2030 г. [2]. Кроме того, реализуется Концепция социального развития до 2030 года [3], Концепция семейной и гендерной политики до 2030 г. [4], Стратегический план до 2025 г. [5].

Таблица – Направления реализации демографической политики в Казахстане согласно программам и концепциям

№	Приоритет	Направление реализации демографической политики
1	<i>Стратегия «Казахстан-2030»</i>	
1.1	Национальная безопасность	- сильная демографическая и миграционная политика; - охрана здоровья матери и ребенка; - поддержка многодетных семей; - поддержка женщин; - повышение ответственности супругов.
1.2	Внутриполитическая стабильность и консолидация общества	- проблемы города и села; - миграция и урбанизация; - дифференциация регионов по уровню социально-экономического развития;
1.3	Здоровье, образование и благополучие граждан Казахстана	- снижение уровня заболеваемости и смертности населения; - охрана здоровья матери и ребенка; - поддержка семей; - стабилизация рождаемости и ее рост в долгосрочной перспективе до уровня, обеспечивающего расширенное воспроизводство населения; - государственная поддержка женщин
2	<i>Прогнозная схема территориально-пространственного развития страны до 2030 г.</i>	

Продолжение таблицы

2.1	Содействие расселению населения с учетом управляемой урбанизации	- градостроительная политика; - доступность жилья; - мобильность населения
2.2	Обеспечение базовыми стандартами качества жизни населения	- реализация требований системы региональных стандартов; - обеспечение базовыми стандартами качества жизни населения
2.3	Развитие человеческого капитала	- обеспечение доступа к качественным образовательным услугам; - повышение качества образования в регионах; - содействие продуктивной занятости
2.4	Формирование ФГР	- развитие коммуникаций и интернета, - развитие инфраструктуры здравоохранения; - развитие инфраструктуры образования
3	<i>Концепция социального развития до 2030</i>	
3.1	Построение эффективной модели социально-трудовых отношений	- новые подходы в реализации политики занятости; - обучение в течение всей жизни; - безопасные рабочие места и гармоничные трудовые отношения
3.2	Создание инновационной и финансово-устойчивой системы здравоохранения	- всеобщий охват населения медицинской помощью; - непрерывное улучшение качества медицинских услуг; - финансовая устойчивость национальной системы здравоохранения
3.3	Формирование конкурентоспособной и доступной системы образования	- обеспечение всеобщей доступности образовательных услуг; - повышение качества образования; - общественное участие в управлении и контроле
3.4	Развитие адресной и комплексной системы социальной защиты	- дальнейшая модернизация системы пенсионного обеспечения; - сокращение бедности через эффективную систему обусловленной социальной поддержки; - комплексная поддержка материнства и детства; - формирование инклюзивного общества через создание благоприятной среды для всех уязвимых групп
3.5	Расширение информационного, культурного и спортивного пространства	- формирование информационного общества для эффективного социального развития; - расширение доступа к ценностям культуры; - обеспечение условий для занятия спортом всеми гражданами страны
	доступность жилья	- обеспеченность жильем и его доступность для населения; - обеспечение комфортных условий проживания населения и улучшение состояния коммунальной инфраструктуры

Продолжение таблицы

4	<i>Концепция семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 г.</i>	
4.1	Укрепление института семьи и традиционных семейных ценностей	<ul style="list-style-type: none"> - продвижение семейных ценностей и традиций; - повышение доступности и адресности государственной социальной поддержки семьям; - предотвращение насилия в семье и в отношении детей; - сохранение репродуктивного здоровья мужчин и женщин, здоровья детей и молодежи, охрана материнства и детства;
4.2	Укрепление института гендерного равенства.	<ul style="list-style-type: none"> - интеграция гендерных подходов в систему государственного и бюджетного планирования; - расширение экономических и политических возможностей женщин; - предотвращение насилия в отношении женщин; - продвижение гендерного просвещения; - расширение участия женщин в обеспечении мира и безопасности
5	<i>Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 г.</i>	
5.1	Справедливая социальная политика	<ul style="list-style-type: none"> - развитие продуктивной занятости; - обеспечение социального благополучия
5.2	Доступная и эффективная система здравоохранения	<ul style="list-style-type: none"> - формирование здорового образа жизни; - повышение доступности и качества медицинских услуг; - развитие кадрового потенциала и научной медицины; - создание единого цифрового пространства здравоохранения
5.3	Качественное образование	<ul style="list-style-type: none"> - обеспечение доступа и равенства в сфере образования; - создание благоприятных условий и среды для обучения; - повышение качества образования; - повышение эффективности управления и финансирования образования; - развитие человеческого капитала для цифровой экономики
6	<i>Концепция развития здравоохранения Республики Казахстан до 2026 года [6]</i>	
6.1	Формирование здорового образа жизни и профилактики неинфекционных заболеваний	<ul style="list-style-type: none"> - пропаганда здорового образа жизни
6.2	Совершенствование организации медицинской помощи	<ul style="list-style-type: none"> - поддержание здоровья на уровне ПМСП и развитие сельского здравоохранения; - обеспечение доступности специализированной, в том числе высокотехнологичной, медицинской помощи; - усиление охраны материнства и детства, оздоровление детей с ограниченными возможностями
7	Национальный проект «Качественное образование «Образованная нация» [7]	
7.1	Среднее образование	<ul style="list-style-type: none"> - повышение качества среднего образования; - обеспечение школ комфортной, безопасной и современной образовательной средой; - охват детей дополнительным образованием
<i>Примечание – составлено авторами на основе [2,3,4,5,6,7]</i>		

Результаты. Современная демографическая ситуация в Казахстане характеризуется низкими темпами прироста населения, а также не равномерным развитием регионов страны. В этой связи, в Казахстане необходимо учитывать дополнительный потенциал и возможные риски реализации и совершенствования демографической политики (Рисунок).

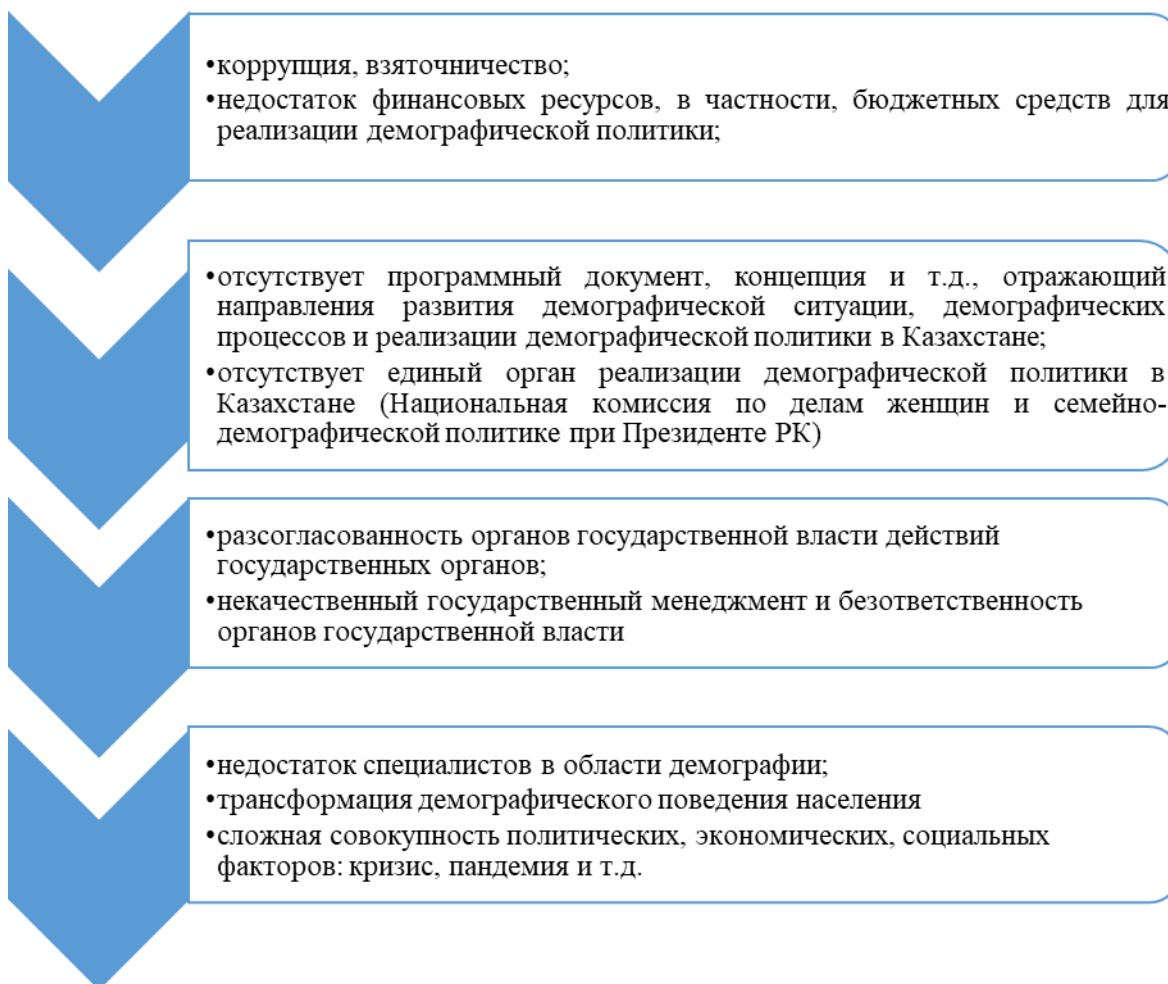

Рисунок – Риски реализации демографической политики в Казахстане
Примечание – составлено авторами

Дальнейшие перспективы демографической политики в Казахстане должны учитывать возможности, риски и угрозы, которые могут способствовать или препятствовать качественной и эффективной ее реализации. Можно выделить следующие возможности, расширяющие и повышающие эффективность реализации демографической политики:

- реализация и менеджмент осуществляется государством, что обеспечивает обязательность исполнения
- новые подходы и механизмы продвижения демографических вопросов в обществе;
- взаимодействие различных органов власти;
- четкий, конкретный план действий для решения демографических проблем страны;

- создание государственного органа, контролирующего реализацию демографической политики;
- выделение государством дополнительных средств;
- возможность оценить результаты;
- значительное сокращение показателей коррупции;
- развитие экономики, рост производства, расширение бизнеса и т.д.

Обсуждение. В последние годы складываются совершенно новые социально-экономические и политические условия, которые требуют пересмотра политик, концепций, программ, институциональных форм и законодательного оформления. Как видим, некоторые задачи демографической политики являются частью социальной политики, политики территориального развития, общей стратегии развития страны. С одной стороны, наблюдается тенденция охвата определённых вопросов демографической политики государственными программами. С другой, недостаточность комплексности и системности сказывается на результатах, о чем свидетельствует эффективность реализованной в начале 2000-х концепции демографической политики, которая положительно сказалась на демографических показателях. Таким образом, одной из основных причин современной демографической ситуации является отсутствие целостного, системного и комплексного подхода к вопросам решения демографических проблем. Складывается впечатление, что с одной стороны, государство предпринимает меры по стимулированию рождаемости, активизации миграционных процессов, снижению смертности и т.д. Но с другой, меры какие-то «осторожные», «не уверенные».

К примеру, выплаты по рождению ребенка совершенно мизерные, средства Национального фонда, которые предполагается также перечислять на счета детей – минимальны. Так, по словам министра национальной экономики за 18 лет ребенок получит ориентировочно 3,5 тысячи долларов, если будет находиться в системе 18 лет. По сути, такой суммы не достаточно для использования в качестве первоначального взноса при оформлении ипотеки или получения высшего образования в Казахстане или за рубежом. Кроме того, здесь присутствует признак не соблюдения справедливости, поскольку фонд называется Национальным, он был организован в 2000 г. и согласно Указу является фондом финансовых средств для будущих поколений [8]. Однако, средства Фонда остались не доступны для рожденных с начала 2000 года, а современные дети до 18 лет получают мизерные средства «на будущее».

Таким образом, одна из причин не результативности демографической политики состоит в точечном подходе, вопросы рассматриваются узко, хотя требуют комплексности и долгосрочности.

Далее. Демографический вопрос – это, прежде всего, вопрос национальной безопасности, поскольку людские ресурсы необходимы для сохранения геополитических интересов государства. По своей сути, демографическая безопасность – это функционирование и развитие популяции как таковой в её возрастно-половых и этнических параметрах, соотнесение её с национальными интересами государства, состоящими в обеспечении его целостности, независимости, суверенитета и сохранении существующего геополитического статуса [9]. С точки зрения экономической безопасности, демографический кризис, убыль населения порождает риск сокращения трудовых ресурсов, старение населения и увеличения пенсионной нагрузки на бюджет и экономически активное население. В то же время приходит понимание того, что демографическая политика, основанная на призывах к росту рождаемости, многодетности имеет социально-экономическое следствие. В результате,

при сохраняющейся риторике поддержки рождаемости, роста численности населения четко проявляется тенденция иждивенчества, потребительства [10]. В этой связи встает вопрос трансформации морально-духовного, культурного и экономического поведения населения страны.

Важное значение имеет вопрос экономического обеспечения роста населения. Так, с начала 2000-х годов наблюдался активный рост рождаемости, что привело к тому, что к 2025 г. приток молодежи на рынок труда составит более 250 тыс. человек в год, а численность трудоспособного населения увеличится до более чем 12 млн. человек [11]. Таким образом, вопрос реализации демографической политики тесно связан с экономическим развитием, ростом производства, предпринимательства, бизнеса, которые смогут создать рабочие места и снизить нагрузку на бюджет и пенсионный фонд.

Меж тем, развитие производств, технологий, техники и т.д. требуют высококвалифицированных трудовых ресурсов. Здесь сразу оголяются проблемы образования, эмиграции молодежи и высококвалифицированных специалистов, которые не могут приложить свои знания и навыки в стране. Если сфера экономических технологий, технологий в сфере услуг и цифровизации достаточно активно набирает обороты, поддерживается государством, то другие сферы, в особенности в области технологичных производств, остаются вне внимания. Вместе с тем, система образования Казахстана обладает определенным потенциалом в данной сфере. Так, в Казахстане в высших учебных заведениях готовят специалистов в области химических технологий, биологических технологий, машиностроения и т.д. Но выпускники не могут найти применение своим знаниям в Казахстане, поскольку нет производств, не развита промышленность, что и движет молодое поколение на миграцию в поисках работы и приложения своих навыков за рубежом.

Заслуживает особого внимания и проблема недостаточности финансовых ресурсов для эффективной и качественной реализации демографической политики. В этом направлении государство должно учесть финансовые аспекты и финансовые возможности не только самого бюджета, внебюджетных фондов, но и финансовые аспекты граждан и семьи и здесь важен вопрос финансового планирования. Если вопросы финансирования демографических задач рассматриваются на уровне государства, то вопросы финансовой политики граждан и семьи практически не изучаются ни в теоретическом, ни в практическом плане, хотя именно этот аспект определяет тенденции развития демографических процессов в экономике. Таким образом, финансы населения и семьи являются ресурсной составляющей демографической политики, определяя направления и методы реализации демографической политики.

Вопрос реализации демографической политики тесно связан с проблемами финансового обеспечения. В период кризисов и пандемии вопросы реализации социальных программ оказываются под угрозой, поскольку основные ресурсы формируются в рамках государственного бюджета. В этой связи, остается актуальным вопрос увеличения социальных отчислений и увеличения налогооблагаемой базы. По сути, это проблема увеличения количества активного частного сектора, стимулирование развития малого и среднего бизнеса и поддержка крупного предпринимательства. Развитие производств, бизнеса и предпринимательства сократит нагрузку на демографическую среду, улучшит качество жизни населения, отразится на семейном бюджете граждан Казахстана, увеличит доходную часть бюджета и т.д. Кроме того, вопрос угроз для реализации бюджетных программ связан с рисками. В

этой связи необходимо совершенствовать систему анализа бюджетных рисков, в том числе анализа макроэкономического риска, фискального риска, риска финансового сектора, информацию о долгосрочной финансовой устойчивости. Прозрачность может быть дополнительно улучшена путем раскрытия государственных гарантий и условных обязательств в годовой финансовой отчетности правительства.

Также важен вопрос эффективного распределения бюджетных средств по социальным программам, программам в области здравоохранения и образования. Согласно рекомендациям ОЭСР, следует обратить внимание на возможности участия парламента в составлении бюджета в Казахстане, учета современных практик участия в бюджетном цикле; определения наиболее подходящей формы расширенной институциональной поддержки парламентского контроля и подотчетности [12].

Высокий уровень реализации бюджетных программ и высокая доля бюджетных средств по реализации демографической политики влечет высокие риски увеличения коррупции, что и наблюдается в Казахстане. Несмотря на активную государственную политику в области противодействия коррупции, ежегодные потенциальные потери в экономике Казахстана из-за коррупции оцениваются в 3,8 млрд долларов, что эквивалентно 2 % от ВВП. Об этом сообщается в первом национальном докладе Агентства по делам госслужбы и противодействию коррупции РК [13]. В настоящее время осуществляется ряд мер, согласно рекомендациям Группы государств против коррупции, которые должны быть оценены в конце 2023 г. Всего по результатам анализа было представлено 27 рекомендаций. При этом, важное значение уделяется вопросу системного анализа и мониторинга коррупционных рисков, привлечению общественных организаций и СМИ к антикоррупционной политике, а также ратификации антикоррупционных конвенций Совета Европы [14].

На современном этапе в Казахстане нет действующего программного или концептуального документа, обозначающего и конкретизирующего цели и задачи государственной демографической политики. Кроме того, важно разработать новые механизмы решения проблем демографии с четким планом финансирования и привлечения финансовых ресурсов вне бюджета, из других источников. Государственная программа должна предполагать комплексный, целостный подход, а также даст возможность выявить проблемы демографии в стране, учитывать их при реализации других программных документов. Комплексность реализации даст возможность решения разноплановых задач в различных сферах и отраслях: в области здравоохранения, образования, культуры, духовного обогащения, миграции, трудоустройства и т.д. Также целостный документ повысит эффективность разносторонней реализации демографической политики, а также обеспечит взаимодействие различных органов власти, их активное сотрудничество с населением, бизнесом и институтами гражданского общества. Взаимодействие окажет влияние на качество и результат реализации демографической политики. В рамках программного документа необходимо разработать четкий, конкретный план действий для решения демографических проблем страны.

Заключение. В настоящее время вопросы демографии регулируются Национальной комиссией по делам женщин и социально-демографической политике при Президенте Республики Казахстан. Комиссия оказывает содействие по:

- достижению равенства возможностей женщин и мужчин в экономической сфере, дальнейшему развитию предпринимательства среди женщин, повышению конкурентоспособности женщин на рынке труда;

- созданию условий для членов семьи по совмещению трудовой деятельности с домашними обязанностями и воспитанием детей;
- укреплению института семьи, достижению равенства возможностей женщин и мужчин в семейных отношениях;
- разработке комплекса мер по сохранению и укреплению здоровья населения, в том числе репродуктивного, повышению качества жизни;
- искоренению насилия в семье и на рабочем месте и внедрению международного опыта борьбы с насилием в отношении мужчин, женщин и детей;
- гендерному образованию и просвещению населения;
- проведению научных исследований, формированию информационной базы в целях анализа реального положения семьи, равенства возможностей женщин и мужчин в экономической, социальной, политической и культурной жизни общества;
- улучшению демографической ситуации.

Однако у комиссии полномочия и бюджет ограничены. При этом, демографическая политика выступает не самым важным направлением, тогда как именно этот вопрос охватывает все проблемы современного общества. Таким образом, становится крайне необходимым создание государственного органа, контролирующего реализацию демографической политики, что позволит сосредоточить все полномочия по реализации концепции в рамках одного органа, который будет выступать стратегическим штабом, ответственным за ее выполнение и финансирование.

Вопрос финансирования и эффективного использования финансов для реализации демографической политики также требует особого внимания, поскольку, как было отмечено выше затрагивает буквально все государственные проекты. Здесь требуется изучение зарубежного опыта и разработка национальных механизмов финансирования с изучением возможностей поиска источников финансовых ресурсов. Кроме того, каждая мера государства в области налогообложения, таможенного регулирования должна учитывать демографический аспект.

По сути, каждый механизм, мера, инструмент, новый законодательный или нормативный акт должны проходить экспертизу на фактор влияния на демографические процессы. Такая работа также требует более сильного. Качественного и эффективного регулирования. В этой связи, необходимо усиление полномочий государственного органа по вопросам демографической политики.

Информация о финансировании: Статья подготовлена в рамках исследования по программно-целевому финансированию «Модернизация системы распределительных отношений и снижения неравенства доходов населения Республики Казахстан» (ИРН BR21882165).

Список литературы

1. Казахстан - 2030 Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев. Послание Президента страны народу Казахстана 1997 года [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K970002030/_history (дата обращения: 19.04.2023).
2. Указ Президента Республики Казахстан от 9 октября 2019 года № 185 «Об утверждении Прогнозной схемы территориально-пространственного развития страны до 2030 года» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1900000185> (дата обращения: 16.04.2023).
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 апреля 2014 года № 396 «Об утверждении Концепции социального развития Республики Казахстан до 2030 года» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000396> (дата обращения: 17.06.2023).

4. Указ Президента Республики Казахстан от 6 декабря 2016 года № 384 «Об утверждении Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000384> (дата обращения: 16.08.2023).

5. Указ Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018 года № 636 «Об утверждении Национального плана развития Республики Казахстан до 2025 года и признании утратившими силу некоторых указов Президента Республики Казахстан» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636> (дата обращения: 23.08.2023).

6. Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 ноября 2022 года № 945 «Об утверждении Концепции развития здравоохранения Республики Казахстан до 2026 года» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000945> (дата обращения: 25.08.2023).

7. Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 октября 2021 года № 726 «Об утверждении национального проекта «Качественное образование «Образованная нация»» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000726> (дата обращения: 23.08.2023).

8. Указ Президента Республики Казахстан от 23 августа 2000 года № 402 «О Национальном фонде Республики Казахстан» [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000726> (дата обращения: 24.08.2023).

9. Демографическая безопасность Казахстана [Электронный ресурс] // ВУ ARGYN. – Режим доступа: <https://argyn.kz/demograficheskaya-bezopasnost-kazahstana/> 28.09.2016 (дата обращения: 23.06.2023).

10. Скибан О. Токаев: не допускать иждивенчества и воспитывать трудолюбие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.zakon.kz/4984647-tokaev-ne-dopuskatizhdivenstva-i.htm> (дата обращения: 24.06.2023).

11. Кайсар А. Безработицу среди молодежи нельзя назвать низкой, и она будет только расти. Насколько высока безработица среди молодежи, каковы ее особенности и почему она вырастет в ближайшие 10 лет [Электронный ресурс] // Независимое медиа «Власть». – 2021. – Режим доступа: <https://vlast.kz/jekonomika/44014-bezraboticu-sredi-molodezi-nelza-nazvat-nizkoj-i-ona-budet-tolko-rasti.html> (дата обращения: 07.10.2023).

12. Бюджетное управление в Казахстане. Дорожная карта для продолжения реформирования процедур управления бюджетным процессом. ОЭСР. 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/Budgeting-in-Kazakhstan-RUS.pdf> (дата обращения: 27.06.2023).

13. Взятки не гладки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://inbusiness.kz/ru/specprojects/vzyatki-ne-gladki-31> (дата обращения: 27.05.2023).

14. Совмещенный первый и второй раунд оценки. Отчет об оценке по Казахстану [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rm.coe.int/grecoeval1-2rep-2021-1-final-rus-evaluation-report-kazakhstan-public/1680a6e774> (дата обращения: 27.04.2023).

References

1. *Kazakhstan - 2030 Procvetanie, bezopasnost' i uluchshenie blagosostojaniya vseh kazahstancev.* Poslanie Prezidenta strany narodu Kazahstana 1997 goda. Available at: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K970002030_/history (data obrashhenija: 19.04.2023).

2. Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 9 oktjabrja 2019 goda № 185 «*Ob utverzhenii Prognoznoj shemy territorial'no-prostranstvennogo razvitija strany do 2030 goda*». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1900000185> (data obrashhenija: 16.04.2023).

3. Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 24 aprelja 2014 goda № 396 «*Ob utverzhenii Konceptii social'nogo razvitija Respubliki Kazahstan do 2030 goda*». ». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000396> (data obrashhenija: 17.06.2023).

4. Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 6 dekabrja 2016 goda № 384 «*Ob utverzhenii Konceptii semejnoy i gendernoj politiki v Respublike Kazahstan do 2030 goda*». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000384> (data obrashhenija: 16.08.2023).

5. Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 15 fevralja 2018 goda № 636 «*Ob utverzhenii Nacional'nogo plana razvitija Respubliki Kazahstan do 2025 goda i priznanii utrativshimi silu nekotoryh ukazov Prezidenta Respubliki Kazahstan*». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1800000636> (data obrashhenija: 23.08.2023).

6. Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 24 nojabrja 2022 goda № 945 «*Ob utverzhenii Konceptii razvitiya zdravoohranenija Respubliki Kazahstan do 2026 goda*». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000945> (data obrashhenija: 25.08.2023).
7. Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 12 oktjabrja 2021 goda № 726 «*Ob utverzhenii nacional'nogo proekta «Kachestvennoe obrazovanie «Obrazovannaja nacija»*». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000726> (data obrashhenija: 23.08.2023).
8. Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 23 avgusta 2000 goda № 402 «*O Nacional'nom fonde Respubliki Kazahstan*». Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000726> (data obrashhenija: 24.08.2023).
9. *Demograficheskaja bezopasnost' Kazahstana*. Available at: <https://argyn.kz/demograficheskaya-bezopasnost-kazahstana/> 28.09.2016 (data obrashhenija: 23.06.2023).
10. Skiban O. *Tokaev: ne dopuskat' izhdivenchesiva i vospityvat' trudoljubie*. Available at: <https://www.zakon.kz/4984647-tokaev-ne-dopuskatizhdivenstva-i.htm> (data obrashhenija: 24.06.2023).
11. Kajsar A. *Bezroboticu sredi molodezhi nel'zja nazvat' nizkoj, i ona budet tol'ko rasti. Naskol'ko vysoka bezrobotica sredi molodezhi, kakovy ee osobennosti i pochemu ona vyrastet v blizhajshie 10 let*. Available at: <https://vlast.kz/jekonomika/44014-bezroboticu-sredi-molodezi-nelza-nazvat-nizkoj-i-ona-budet-tolko-rasti.html> (data obrashhenija: 07.10.2023).
12. *Bjudzhetnoe upravlenie v Kazahstane. Dorozhnaja karta dlja prodolzhenija reformirovanija procedur upravlenija bjudzhetnym processom. OJeSR*. Available at: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/Budgeting-in-Kazakhstan-RUS.pdf> (data obrashhenija: 27.06.2023).
13. *Vzjatki ne gladki*. Available at: <https://inbusiness.kz/ru/specprojects/vzyatki-ne-gladki-31> (data obrashhenija: 27.05.2023).
14. Sovmeshennyj pervyj i vtoroj raund ocenki Otchet ob ocenke po Kazahstanu. Available at: <https://rm.coe.int/grecoeval1-2rep-2021-1-final-rus-evaluation-report-kazakhstan-public/1680a6e774> (data obrashhenija: 27.04.2023).

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТӘУЕКЕЛДЕРІ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ

М. М. Халитова^{1}, Т. Ю. Яковец²*

¹ *Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитетінің
Экономика институты, Алматы, Қазақстан*

² *Ресей жаратылыстану ғылымдары академиясының халық проблемалары бөлімі,
Мәскеу, Ресей*

Түйін. *Зерттеудің мақсаты – Қазақстанда демографиялық саясатты іске асырудың тәуекелдері мен мүмкіндіктерін анықтау және қазіргі жағдайда экономикалық, саяси қаржылық және басқа факторлардың өзгеруін ескере отырып. Зерттеу жүргізу үшін әдістер қолданылды: Тарихи, монографиялық, дерексіз-логикалық әдіс. Тарихи әдістерді қолдана отырып, жағдайлар мен факторлардың өзгеруіне байланысты өзгеретін демографиялық саясаттың мақсаттары мен міндеттері қарастырылды. Монографиялық әдіс шет елдерде демографиялық саясатты іске асырудың тарихи қалыптасқан тәжірибесін және Қазақстанда қолданылған тәжірибені зерделеуге мүмкіндік берді.*

Абстрактті-логикалық әдіс іске асырудың әрбір кезеңінде Қазақстанның демографиялық саясатының басымдықтарын айқындауға мүмкіндік берді.

Зерттеу әдістерін қолдану мемлекеттік бағдарламалық құжаттарды талдау және олардың әрқайсысы бойынша басымдықтарды бөлу негізінде Қазақстанда демографиялық саясатты іске асырудың заманауи бағыттарын анықтауға мүмкіндік берді. Демографиялық саясатты іске асыру барысында жүйедегі ресми және бейресми процестерге байланысты негізгі тәуекелдер анықталды. Бұдан басқа, саясаттарды, тұжырымдамаларды, бағдарламаларды, институционалдық нысандарды қайта қарауды және оларды заңнамалық ресімдеуді талап ететін мүлдем жаңа әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларға байланысты демографиялық саясатты іске асыру мүмкіндіктері бөлінді.

Түйінді сөздер: *демографиялық саясат, көші-қон саясаты, халық, әлеуметтік саясат, әйелдер істері және әлеуметтік-демографиялық саясат жөніндегі Ұлттық комиссия*

RISKS AND OPPORTUNITIES FOR THE IMPLEMENTATION OF KAZAKHSTAN'S DEMOGRAPHIC POLICY

M. Khalitova^{1*}, *T. Yakovets*²

¹ *Institute of Economics of the National Academy of Economics of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan*

² *Department of Population Problems of the Russian Academy of Natural Sciences, Moscow, Russia*

Summary. *The purpose of the study is to identify the risks and opportunities of implementing demographic policy in Kazakhstan and taking into account changes in economic, political, financial and other factors in modern conditions. The following methods were used to conduct the research: historical, monographic, abstract-logical method. Using historical methods, the goals and objectives of demographic policy, changing due to changing conditions and factors, were considered. The monographic method also allowed us to study the historical experience of implementing demographic policy abroad and applied in Kazakhstan.*

The abstract-logical method made it possible to identify the priorities of Kazakhstan's demographic policies at each stage of implementation.

The use of research methods made it possible to identify modern directions for the implementation of demographic policy in Kazakhstan based on the analysis of state program documents and the allocation of priorities for each of them. During the implementation of the demographic policy, the main risks associated with formal and informal processes in the system were identified. In addition, the possibilities of implementing demographic policy related to completely new socio-economic and political conditions that require a revision of policies, concepts, programs, institutional forms and their legislative formalization are highlighted.

Key words: *demographic policy, migration policy, population, social policy, National Commission on Women's Affairs and Socio-Demographic Policy*

Авторлар туралы ақпарат:

М.М. Халитова* - э.ғ.д., Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты, Қазақстан, Алматы, e-mail: madinakhhalidi@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-9564-5503>

Т.Ю. Яковец - э.ғ.к., Ресей жаратылыстану ғылымдары академиясының халық проблемалары бөлімі, Мәскеу, Ресей, e-mail: tzag@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5658-7950>

Информация об авторах:

М.М. Халитова* - д.э.н., Институт экономики Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, Казахстан, Алматы, e-mail: madinakhhalidi@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-9564-5503>

Т.Ю. Яковец - к.э.н., Отделение проблем народонаселения Российской академии естественных наук, Россия, г. Москва, e-mail: tzag@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5658-7950>

Information about authors:

M. Khalitova* - c.e.s., Institute of Economics of the National Academy of Economics of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: madinakhhalidi@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-9564-5503>

T. Yakovets - c.e.s., Department of Population Problems of the Russian Academy of Natural Sciences, Moscow, Russia, e-mail: tzag@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5658-7950>

Получено: 29.01.2024

Принято к рассмотрению: 25.02.2024

Доступно онлайн: 30.03.2024

Статистика, учет и аудит, 1(92)2024. стр. 101-112
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.08>
Қаржы

MPFТА 06.73.65
ӘОЖ 336.63

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚАРЖЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ДАМУ («НОМАД Иншуранс «СК» АҚ мысалында)

Н.Н. Кадерова, М.С. Досманбетова*

*Қ. Сағадиев атындағы Халықаралық бизнес университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

**Corresponding author email: nkaderova@mail.ru*

Аңдатпа. Мақала қаржылық технологиялардың сақтандыру компанияларының әл-ауқатына әсерін бағалауға, оларды енгізу мен дамытуға кедергі келтіретін жағымсыз факторларды анықтауға және осы әсерді төмендету жолдарын ұсынуға арналған. Зерттеу барысында талдау мен синтездің жалпы ғылыми әдістері, сондай-ақ статистикалық, корреляциялық және регрессиялық әдістер қолданылды. Зерттеудің эмпирикалық базасын ресми есептер, "Номад Иншуранс "СК" АҚ материалдары жасады. Қазақстандағы қаржы технологиялары нарығы Азиядағы ең жылдам дамып келе жатқан нарықтардың бірі болып табылады. Интернетке қол жеткізудің жоғары деңгейінің арқасында (90%-дан астам) елдің финтех-секторы үлкен өсу әлеуетіне ие. Сонымен қатар, ірі ұйымдар, соның ішінде телекоммуникация секторындағы компаниялар жаңа өнімдер мен қызметтерді әзірлеумен және енгізумен тәжірибе жасауда. Бұл сақтандыру секторында жаңа қаржылық технологиялардың пайда болуына және зерттеу мен шешуді қажет ететін жаңа сын-қатерлердің пайда болуына ықпал етеді, бұл болашақ зерттеулердің бағыты болады. Қаржылық технологиялардың көмегімен сақтандыру қызметін оңтайландыру бойынша ұсыныстар әзірленді. Компания бірқатар сақтандыру өнімдерін енгізіп, сақтандыру объектісінің «ақылды» бейнесін жасау технологияларын қолдануы керек. Алдағы жылдарға арналған сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасының мәндерін болжау жүргізілді, оның деректері «Номад Иншуранс «СК» АҚ қызметінің оң динамикасының жалғасуын көрсетеді.

Түйінді сөздер: сақтандыру, сақтандыру нарығы, сақтандырудағы қаржылық технологиялар, сақтандыру өнімдері, финтех-нарық, сақтандыру секторы, қаржы технологиялары секторы.

Негізгі ережелер. Қазіргі (Заманауи) әлемде сақтандыру секторы қаржы және кәсіпкерлік қызметтің тұрақты дамуын қамтамасыз ететін, экономиканың маңызды секторларының бірі болып табылады. Сақтандыру мемлекетке елдің экономикалық деңгейін дамытуда ғана емес, сонымен қатар қол жеткізілген қаржылық және ұлттық әл-ауқатты сақтауға да көмектеседі. Нарықтық экономика жағдайында сақтандыру тәуекелдерді басқару процесіндегі маңызды тиімді құралға айналды.

Сақтандыру секторын тұтынушыларды қорғауға жауапты мемлекеттік органдар реттейді, бұл сақтандыру компанияларының сақтандыру сомасын төлеу үшін қаржылық ресурстарға ие болуын және олардың әділ және ашық әрекет етуін қамтамасыз етеді.

Cite this article as: Kaderova N., Dosmanbetova M. Development of financial technologies in the Republic of Kazakhstan (on the example of JSC ic Nomad Insurance). *Statistics, accounting and audit*. 2024, 1(92), 101-112. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-1.08>

Кіріспе. Қазақстандағы сақтандыруды Қазақстан Ұлттық Банкі мен Қаржы Министрлігі реттейді. Қазақстанда сақтандыру нарығы салыстырмалы түрде аз, бірақ соңғы жылдары ол өсуде. Нарықта бірнеше ірі мемлекеттік және жеке компаниялар үстемділік етеді, нарықта шетелдік компаниялар да бар. Қазақстан өзінің сақтандыру нарығын одан әрі өсіру және дамыту үшін сақтандыру саласының ЖІӨ құрылымындағы активтерінің салым пайызын арттыруы қажет.

Соңғы жылдары қаржылық технологиялардың өсуі үлкен қызығушылық тудырды, бұл ішінара қаржылық қызмет көрсетудің қарқынды технологиялық дамуына байланысты. Жаңа технологиялық мүмкіндіктер қаржылық қызметтерге қол жетімділікті жақсарту, жеке қаржылық қызметтерді ұсыну немесе қолданыстағы қызметтерден қалған кемшіліктердің орынын толтыру тұрғысынан қаржы индустриясы үшін әртүрлі мүмкіндіктер жасай отырып, тұрақты қажеттіліктерді қанағаттандырудың қазіргі және болашақ әлеуетін арттырады. Интернетті және смартфондарды кеңінен қолдану, телекоммуникация мен деректер желілерін құру және есептеу қуатының экспоненциалды өсуі, қаржылық қызметтерді ұсынуға технологияларды қолданудың бұрын-соңды болмаған деңгейіне ықпал етті.

Әдебиетке шолу. Посткеңестік кеңістіктегі қаржы жүйесін дамытудың өзекті тенденциясы технологиялар мен инновациялардың маңыздылығының артуымен сипатталады. Антикалық кезеңнен бастап көптеген ғалымдар қаржы жүйесіндегі технологияның рөлі туралы ой қозғаған Мысалы, А. Ю. Барнева ежелгі философтың еңбегіне сілтеме жасай отырып, «пайызбен несие беруге барлық жерде тыйым салу керек, өйткені оны болдырмау арқасында «дау-дамай мен келіспеушіліктер орын алмай, алтын және күміс тиындар сияқты, несие де қажет болмайды» [1].

Хоминич И.П. басқа авторлар сияқты инновациялық жұмыстың түпкілікті нәтижесіне ғана емес, оны практикаға енгізу мүмкіндігіне де назар аударады; автор «қаржылық технологияларды іс жүзінде қолдану пайдаланушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатын көздейді» деп тұжырымдайды [2]. Бұл тұжырым қаржылық технологиялардың толық анықтамасы деп саналады, себебі ол оның теориялық мәні мен практикалық маңыздылығын сипаттайды.

Фоломьев А. Н. технология ғылыми процесі жүзеге асыру әдісін, сондай-ақ осы адамның қызмет салаларының үнемі жаңарып отыратындығымен байланысы бар әр адамның шығармашылық жұмысының нәтижесін білдіреді деп санайды [3].

Колпакова Г. М., Евдокимова Ю. В. қаржылық технологиялар туралы бірнеше позиция тұрғысынан қарастырады, олар келесідей [4]:

технология мүлдем жаңа тұжырымдама, процесс немесе өнім түрінде ұсынылатын нәтиже ретінде;

технология жобаны, зерттеуді, сондай-ақ өнімнің өзін, тұжырымдамасын немесе процесін құруды қамтитын белгілі бір процесс ретінде.

Айта кету керек жайт, технологияны өмірдің әртүрлі салаларында, соның ішінде қаржы саласында да кездестіруге болады. Бұл инновациялардың атауы – қаржылық деп есептеледі. Хоминич И. П. «қаржылық» анықтамасын технологияларға олардың айналымы процесі жүріп жатқан кезде ақша қорларын құру мен қолдануды білдіретін қолма-қол ақшамен байланысы болған жағдайда ғана қолдануға болатындығын атап өтті [2]. Басқаша айтқанда, қаржылық технологиялар-бұл әлеуметтік өндірістің дамуына қажет құрал.

Андреева А. В. мүлдем жаңа экономикалық құралды қалыптастыру тұрғысынан қаржылық технологиялардың мазмұны туралы баяндайды. Автор оларды кірістің, өтімділіктің нақты деңгейін қамтитын, сондай-ақ кредиторлардың, қарыз алушылардың,

және басқа да субъектілердің, қаржы нарығының барлық қажеттіліктеріне жауап беретін ақшаны қайта бөлу тәсілі ретінде қарастырады [5].

Теориялық шолуды жүргізе отырып, қаржылық технологиялар деп қаржылық қызметтерді және инновациялық технологияларды қолдана отырып көптеген қызметтерді көрсетуге арналған құралдар мен бизнес-модельдер жиынтығын түсіну керек деген қорытындыға келеміз. Табиғаты бойынша қаржылық технологиялар-бұл ақша қаражаттарына, сондай-ақ олардың айналымы мен қатынастарына негізделген инновациялық жұмыстың нәтижелері.

Зерттеу әдістемесі. Зерттеу барысында авторлар қолданатын әдістемелік негіз - зерттеудің абстрактылы-логикалық, жүйелік-құрылымдық, экономикалық-математикалық тәсілдерін қамтитын диалектикалы теориялық және эмпирикалық әдістер. Атап айтқанда, библиографиялық зерттеу әдістері, жағдайды зерттеу, статистикалық және экономикалық-математикалық әдістер, салыстырмалы талдау әдісі, индукция әдісі қолданылды. Негізгі ұғымдарды бастапқы анықтаудан және кейіннен Қазақстанда сақтандыруда қаржылық технологиялардың ұйымдастырылуы мен жұмыс істеуінің негіздерін ашудан тұратын баяндау логикасы олардың дамуының заңдылықтары мен қазіргі тенденцияларын түсінуге мүмкіндік береді.

Нәтижелер мен талқылаулар. Зерттеу нәтижелері бойынша активтер соңғы үш жылда 27,81% - ға өскені анықталды, бұл күмәнсіз компанияның кеңеюін көрсетеді. Есепті кезеңде активтердің жалпы сомасы 36695,63 млн. теңгені құрады. Үш жылдағы активтердің орташа сомасы 32753,02 млн. теңгені құрайды. Ең үлкен үлесті: Қолда бар сатуға арналған бағалы қағаздар (60,62%), орналастырылған салымдар (15,89%) және болашақ кезеңдердің шығыстары (9,31%) алады.

Міндеттемелерді талдау көрсеткендей, меншікті капитал міндеттемелерге (25,33%) қарағанда үлкен қарқынмен (+32,54%) өскен. Бұл үрдіс «СК» НОМАД Иншуранс» АҚ-ның қаржылық тәуелсіздігінің қалыптасқанын айғақтайды. Міндеттемелер құрылымында меншікті капитал (орта есеппен үш жыл ішінде) 34,71% құрады. Меншікті капиталдың негізгі үлесінде: бөлінбеген пайда 22,86% және Жарғылық капитал (10,31%). Бұл ретте үш жылдық кезеңдегі баланс валютасындағы жарғылық капиталдың үлесі төмендеу үрдісіне ие болса (-2,87 п.т.), ал бөлінбеген пайда – ұлғаяуда (+4,46 п. т.).

Компанияның пайдасы мен залалын талдау есепті кезеңде сақтандыру сыйлықақыларының жалпы сомасы 47,45% - ға ұлғайып, 32379,21 млн. теңгені құрағанын анықтауға мүмкіндік берді. Тапқан сыйлықақылардың жалпы сомасы (қайта сақтандыруғалады шегергенде) іс жүзінде тең дәрежеде өсті және 28502,41 млн.теңгені құрады. Талданатын кезең динамикасында таза пайда сомасы тұрақты өсу үрдісін көрсетеді, алайда есепті жылдың қорытындысы бойынша айтарлықтай өсім байқалады: жиынтық табыс 7121,59 млн. теңгені (+72,86%) құрады, ал есепті кезеңдегі таза пайда сомасы 7025,34 млн. теңгені құрады., бұл өткен жылмен салыстырғанда 70,79% - ға артық.

Рентабельділік көрсеткіштерін талдау нәтижелері бойынша зерттелетін компанияның сақтандыру және инвестициялық қызметі рентабельді екендігі анықталды, және динамикада көрсеткіштер оң тенденцияны көрсетеді.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің деректері негізінде пруденциалдық нормативтердің орташа жылдық мәндері есептелді. Жүргізілген талдау нәтижелері бойынша компания зерттелетін үш жылдық кезеңде барлық көрсеткіштер бойынша нормативтік мәндерге қол жеткізгені анықталды. «СК «Номад Иншуранс» АҚ-ның нормативтерін орындау, компанияның қаржылық тұрақтылығы және оның клиенттер,

депозиторлар, инвесторлар және өзге контрагенттер үшін сенімділігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

«СК «Номад Иншуранс» АҚ қызметін зерттеу барысында компания өз тәжірибесінде өзінің бизнес-процестерін жақсарту және өз клиенттеріне үздік қызметтер көрсету үшін қаржылық технологияларды белсенді пайдаланатыны анықталды. Төменде «СК «Номад Иншуранс» компаниясында қолданылатын кейбір технологиялар келтірілген:

1. Сақтандыруға арналған онлайн-платформалар (2015 жылы енгізілген). Номад Иншуранс полистерді рәсімдеу және клиенттерге қызмет көрсету үшін онлайн-платформаларды қолдуды мүмкіндігі бар, бұл сақтандыру процесін едәуір жеңілдетеді.

2. Құжаттарға қол қоюдың автоматтандырылған жүйелері (2016 жылы енгізілген). Электрондық қолтаңба технологиялары NOMAD Inshurans клиенттеріне компанияның кеңсесіне келмей-ақ құжаттарға онлайн қол қоюға мүмкіндік береді.

3. Деректерді талдау (2016 жылы енгізілген). Заманауи алгоритмдер мен деректерді талдау құралдарының көмегімен Номад Иншуранс өз клиенттері туралы құнды ақпарат ала алады және өз қызметтерін оңтайландырады.

4. Үлкен деректер (Big Data, 2018 жылы енгізілген). Үлкен деректерді пайдалану Номад Иншурансқа өз клиенттері туралы үлкен көлемдегі ақпаратты жинау және талдауға қол жетімді етеді, бұл өз кезегінде сақтандыру шарттарын жақсартуға және тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді.

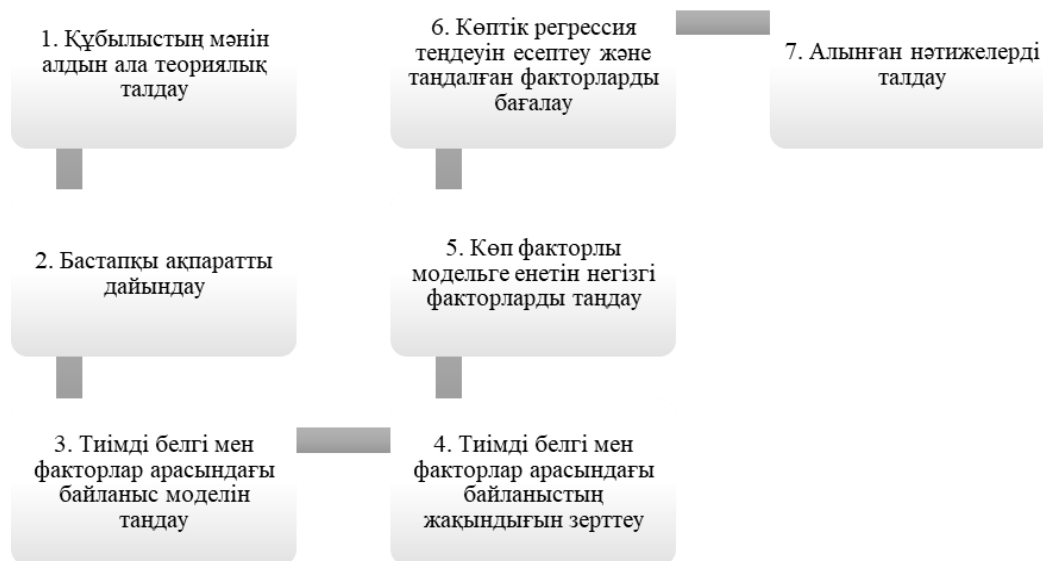
5. Жасанды интеллект және машиналық оқыту (2018 жылы енгізілген). Жасанды интеллект және машиналық оқыту технологиялары компаниядағы деректерді талдау, сақтандыру өтінімдерін өңдеу, шағымдарды қарау және т. б. сияқты бірқатар процестерді автоматтандыруға мүмкіндік береді.

6. Мобильді қосымшалар (2017 жылы енгізілген). Мобильді қосымшаларды клиенттерге ыңғайлы болу үшін пайдалануға болады, мысалы, сақтандыру полистерін рәсімдеу, сақтандыру ісінің жай-күйін бақылау, төлемдер туралы хабарламалар алу және т. б.

7. Блокчейн-технологиялар (2017 жылы енгізілген). Блокчейн технологияларын деректердің қауіпсіздігі мен сенімділігін қамтамасыз ету үшін, сондай-ақ сақтандыру процестерін жеделдету және сақтандыру процесінде делдалдардың қажеттілігін жою үшін пайдалануға болады.

Ғылыми-техникалық прогресті дамыту сақтандыру компанияларына өз қызметін оңтайландыруға, операциялардың сенімділігін арттыруға және клиенттерге ыңғайлы сервис ұсынуға мүмкіндік береді. Мұны теоретиктер [6,7] де, іс жүзінде де растайды. «СК «Номад Иншуранс» АҚ компаниясы сыртқы ортаның өзекті сын-қатерлеріне сәйкес келеді және COVID-19 пандемиясынан туындаған белсенді карантиндік шектеулер кезеңінде сапаны жоғалтпай сақтандыру қызметтерінің толық пакетін ұсыну үшін қашықтықтан оқыту технологияларын қолданды. Жүргізілген нәтижелер бойынша есепті «СК «Номад Иншуранс» АҚ қызметі тұрақты өсу үрдісімен сипатталатыны анықталды.

Сол себепті қолданылатын қаржылық технологиялар мен компанияның әл-ауқаты арасындағы байланыстың болуы туралы гипотеза өміршең деп саналады. Жоғарыда айтылғандарды дәлелдеу немесе жоққа шығару мақсатында корреляциялық-регрессиялық талдау жүргізілді. Корреляциялық-регрессиялық талдау кезеңдері 1-суретте көрсетілген.

1 сурет - Қаржы технологияларының «СК «Номад Иншуранс» АҚ әл-ауқатына әсерін корреляциялық-регрессиялық талдау кезеңдері

Ескерту - авторлармен дереккөзге сәйкес құрастырған [8]

Бірінші кезеңде жүргізілен талдау көмегімен белгі арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды іздеу жүзеге асырылады және басым факторлар белгіленеді, өлшенетін нәтижелі және факторлық белгілер анықталады.

Екінші кезеңде бақылау бірліктерінің жеткіліктілігін, олардың таралуының жақындық белгілерін анықтайтын ақпарат таңдалады.

Үшінші кезең байланыс моделін таңдауды қамтиды, біздің жағдайда бұл сызықтық модель.

Төртінші кезеңде жұптасқан сызықтық корреляция коэффициенттерінің матрицасы құрылады.

Бесінші кезең көптік регрессия теңдеуін құруды қамтиды. Соңғы қадамдар теңдеу параметрлерін есептеуді және алынған нәтижелерді талдауды қамтиды.

Талдау үшін бастапқы деректер, атап айтқанда 2017 жылдан 2023 жылға дейінгі кезеңде қолданылатын қаржы технологияларының саны және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы 1-кестеде келтірілген.

1 кесте - Корреляциялық-регрессиялық талдау жүргізуге арналған бастапқы деректер

Жыл	Қолданылатын қаржы технологияларының саны	Сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы, мың теңге
2017	1	5 276067
2018	3	5 649570
2019	3	12 719520
2020	5	15 854063
2021	7	18 535556
2022	7	23747019
2023	7	23 343886

Ескерту-авторлар Қазақстан Ұлттық Банкінің деректері негізінде құрастырған [6]

Компанияның таңдамалы бақылаулар материалының негізінде:

- сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының саны (компанияның 7 жылдағы динамикадағы қызметтер пакетінің мониторингі негізінде айқындалған), нәтижелі x-фактор;

- сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы (қайта сақтандырушыға берілетін (немесе берілген) сақтандыру сыйлықақыларын шегергендегі сақтандыру және қайта сақтандыру шарттары бойынша сақтандыру компаниясының атына ақшалай төлемді білдіреді. Компанияның есепті құжаттамасының мониторингі және Қазақстан Ұлттық Банкінің 7 жылдағы динамикадағы деректері негізінде айқындалған), у-фактор.

Корреляциялық-регрессиялық талдауды «Регрессия» құралы «Деректерді талдау» пакеті MicrosoftExcel бағдарламасы көмегімен жасалынды, бұл көлемді және уақытты қажет ететін процедураны тез және дәл орындауға мүмкіндік береді. Алынған нәтижелерді талдау барысында алынған тәуелділіктердің кездейсоқ емес, заңды екенін анықтау қажет. Осы мақсатта корреляция мен регрессия көрсеткіштерінің маңыздылығы бағаланады.

2-кестеде «СК «Номад Иншуранс» АҚ сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының санын және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасын корреляциялық-регрессиялық талдау нәтижелерінің регрессиялық статистикасы келтірілген.

2 кесте - Айнымалылар арасындағы байланысты талдаудың регрессиялық статистикасы (сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының саны және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы)

Көрсеткіштер	Белгіленуі	Мәні
Көптік корреляция коэффициенті	R	0,935214936
Детерминация коэффициенті	R ²	0,874626977
Еркіндік дәрежелерінің санына түзетілген детерминация коэффициенті	R ²	0,849552373
Стандартты қате	S	0,27
Бақылаулар саны	n	7
<i>Ескерту – авторлар «Регрессия» құралының көмегімен құрастырған «Деректерді талдау» пакеті MicrosoftExcel бағдарламасы</i>		

Ұсынылған мәліметтердің нәтижелері бойынша көптік корреляция коэффициентінің (R) мәні 0,93 болатындығы анықталды, бұл айнымалылар арасындағы тығыз сызықтық корреляцияны көрсетеді.

Детерминация коэффициенті R² және оның нормаланған өрнегі 0,87-0,84 мәндеріне ие ($\geq 0,5$ норма шегінде), бұл айнымалылардың орташа деңгейден жоғары тәуелділік деңгейін көрсетеді.

Стандартты регрессия қатесінің мәні 0,27 құрайды және бақыланатын мәндер регрессия сызығынан ауытқитын орташа қашықтық туралы түсінік береді. 3-кестеде сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының санын және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасын дисперсиялық талдау нәтижелері келтірілген.

3 кесте - Айнымалылар арасындағы байланыстың болуын дисперсиялық талдау (сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының саны және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы)

Белгіленуі	Көрсеткіштер				
	Еркіндік дәрежелерінің саны	Квадраттық ауытқу соммасы	Дисперсия	F-критериясының мәні	Маңыздылық деңгейі
	(df)	(SS)	(MS)	(F)	
Регрессия	1	2,69698	2,69698	34,88098785	0,001981068
Қалдық	5	3,86597	7,73195		
Барлығы	6	3,08358			

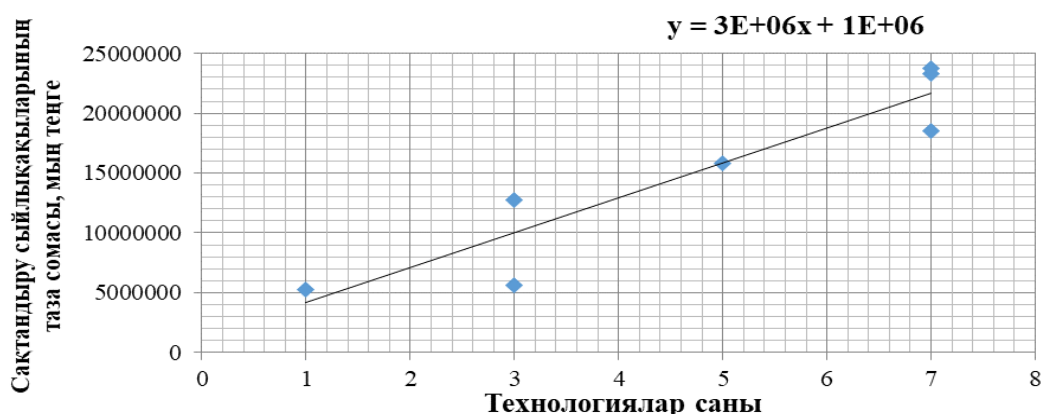
Ескерту – авторлар «Регрессия» құралының көмегімен құрастырған «Деректерді талдау» пакеті MicrosoftExcel бағдарламасы

Дисперсиялық талдау нәтижелері бойынша маңыздылық деңгейі (F) = 0,0019 бұл стандартты маңыздылық деңгейінен аз (F-критерий мәні = 34,88). Бұл факт статистикалық маңыздылықты растайды, Детерминация коэффициенті R^2 және айнымалылардың тәуелділік деңгейі орташадан жоғары.

Ұсынылған есептеулердің нәтижелері бойынша P мәні (есептеу t-статистикасына сәйкес келетін маңыздылық деңгейінің мәні) = 0,67 екендігі анықталды. Бұл мән стандартты маңыздылық деңгейінен аз (F-критерий мәні = 13,3), бұл коэффициенттің статистикалық маңыздылығын көрсетеді және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасымен сақтандыруда қолданылатын қаржылық технологиялар саны арасындағы орташадан жоғары тәуелділік деңгейін растайды.

Талдаудың графикалық интерпретациясы 2-суретте көрсетілген.

Осылайша, корреляциялық-регрессиялық талдау нәтижелері зерттеу гипотезасын растайды: сақтандыруда қолданылатын қаржы технологиялары болуы және санының динамикалық өсуі компанияның қаржылық әл-ауқатын және таза сақтандыру сыйлықақыларының өсуін қамтамасыз етеді (байланыс түрі 0,93 мәнімен айқындалған) және «СК «Номад Иншуранс» АҚ қызметі шеңберінде сақтандыруда қаржы технологияларын дамыту және олардың көлемін ұлғайту қажеттілігін негіздейді».

2 сурет - Айнымалылар арасындағы байланысты корреляциялық-регрессиялық талдаудың графикалық интерпретациясы (сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының саны және сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы)

Ескерту – авторлар «Регрессия» құралының көмегімен құрастырған «Деректерді талдау» пакеті MicrosoftExcel бағдарламасы

Қаржы технологиялары арқылы сақтандыру қызметін оңтайландыру және коммерциялық табысты бекіту үшін зерттелетін компания үшін сақтандыру өнімдерінің мынадай түрлері ұсынылуы мүмкін (3-сурет).

3 сурет - «СК «Номад Иншуранс» АҚ үшін ұсынылған сақтандыру өнімдерінің түрлері
Ескерту - авторлар дереккөзге сәйкес құрастырған [7, 9]

Сақтандыруда қолданылатын қаржылық технологияларға «СК «Номад Иншуранс» АҚ үшін сақтандыру объектісінің «ақылды» бейнесін жасау ұсынылуы мүмкін. Сақтандыру объектісінің «ақылды» бейнесін жасау сақтандыру компаниясына сақтандыру объектісіне байланысты тәуекелдерді жақсы түсінуге және сақтандыру полистерін бағалау кезінде шешім қабылдау процестерін жақсартуға көмектеседі.

Сақтандыру объектісінің «ақылды» бейнесін жасау үшін сенсорлар, датчиктер, бақылау жүйелері және сақтандыру объектісі туралы ақпарат жинай алатын басқа құрылғылар сияқты әртүрлі деректер көздерін пайдалануға болады. Мысалы, автокөлікті сақтандыру үшін апаттар мен мүмкін залалдардың ықтималдығын бағалау үшін автомобильдің маркасы мен моделі, жүгірісі, жүргізу стилі және басқа факторлар туралы мәліметтерді пайдалануға болады.

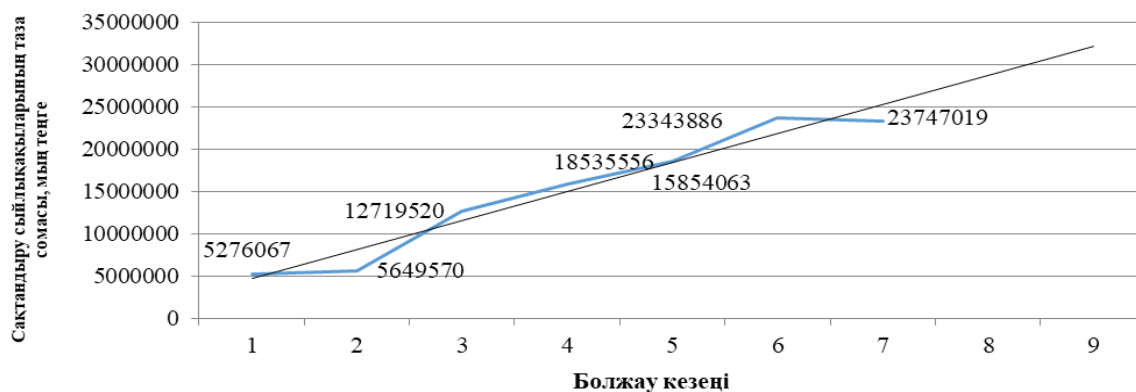
Сонымен қатар, жасанды интеллект пен машиналық оқытуды осы деректерді талдау және ықтимал тәуекелдерді көрсететін үлгілерді анықтау үшін пайдалануға болады. Әр түрлі көздерден жиналған ақпарат сақтандыру полисінің құнын және басқа сақтандыру шарттарын анықтау үшін, сақтандыру объектісінің «ақылды» бейнесін жасау үшін пайдаланылуы мүмкін.

«Ақылды» бейнені құрудың мысалы-автокөлік құралдарын сақтандырудағы телематика. Телематика көлік құралының жүргізушісіне алыстан қызмет көрсету үшін әртүрлі технологияларды (компьютерлік, сенсорлық, телекоммуникациялық) пайдалануды көздейді [10]. Телематиканың негізгі функцияларының бірі-автомобильдің қозғалысын бақылау. Яғни, қашықтықтан сіз бұл көліктің қай жерде екенін, қандай маршрут бойынша және қандай жылдамдықпен жүретінін айта аласыз. Бұл функция көлік құралының иесі үшін де (ұрланған жағдайда көлік құралының қай жерде екенін бақылауға мүмкіндік береді) және сақтандыру компаниясы үшін де ыңғайлы (жүргізушінің жүргізу стилін, жылдамдықтың жоғарылау жиілігін, күрт бұрылу жиілігін және агрессивті үдеуді, көлік құралының қозғалыс уақытының мөлшерін және осы мәліметтер негізінде сақтандыру полисінің жеке құнын анықтауға мүмкіндік береді).

3 жылға сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасының мәндерін болжауды орынды деп саналады. MicrosoftExcel бағдарламасының «сызықтық болжам»

функциясын және 2017-2023 жылдардағы ұсынылған деректерді қолдана отырып [6] болжам жасалды және 4-суретте келтірілген мәліметтер алынды. Болжам «СК «Номад Иншуранс» АҚ қызметінің оң динамикасының жалғасуын айғақтайды. R^2 коэффициентінің мәні тренд сызығының сапасын көрсетеді және 0,88 құрайды ($\text{Max} = 1$, $\text{min} = 0,85$). Болжам сенімді деген қорытындыға келуге болады.

4 сурет - 2024-2026 жылдарға арналған «СК «Номад Иншуранс» АҚ сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасының сызықтық болжамын графикалық түсіндіру

Ескерту – авторлар «Регрессия» құралының көмегімен құрастырған «Деректерді талдау» пакеті MicrosoftExcel бағдарламасы

Осылайша, зерттеу нәтижелері бойынша сақтандыруда қолданылатын қаржы технологияларының саны мен «СК «Номад Иншуранс» АҚ зерттелетін кезең ішінде (2017-2023 жж.) алатын сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасы арасында тікелей байланыс орнатылды. Енгізілетін технологиялар санының өсуі 2020-2021 жылдардың басында байқалады, бұл 2021 жылдан бастап сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасының өсуі түрінде өз нәтижесін берді және 2023 жылы шарықтау шегіне жетті.

Қорытындылар мен ұсыныстар. Зерттеу барысында қаржылық технологиялардың тарихы зерттелді. Технологиялар мен инновациялардың маңыздылығын арттыру үрдісі белгіленді. Жүргізілген теориялық шолу қаржылық технологиялар деп қаржылық қызметтерді көрсетуге арналған құралдар мен бизнес-модельдер жиынтығын және инновациялық технологияларды қолданатын көптеген қызметтерді түсіну керек деп қорытындыланды.

Қаржы технологияларының мәнін толық түсіну үшін олардың жіктелуі (ішкі, сыртқы, технологиялық параметрлер, өзгеру сипаты, қаржы ұйымдары қызметінің ерекшелігі) ұсынылды. Зерттеу барысында бұл жіктеу Қазақстан Республикасының шаруашылық субъектілері қызметінің тәжірибесінде кеңінен таралғаны атап өтілді. Бұл ретте қаржылық технологияларды мынадай санаттарға бөлу ұсынылады: өнімнің қаржылық технологиялары, өткізудің қаржылық технологиялары, процестің қаржылық технологиялары.

Әлемде және Қазақстанда сақтандыруда технологиялардың таралуының тарихи фактісінің негізгі кезеңдерін зерделеу оларды қолдану ұйымдық және өнім инновацияларымен, сондай-ақ осы технологиялар қолданылатын субъект пен объектінің өзара іс-қимыл моделінің өзгеруімен қатар жүреді деген қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Қаржылық технологиялар көптеген артықшылықтар бере алатындығы анықталды, атап айтқанда тиімділікті арттыру, шығындарды азайту, тәуекелдерді

бағалауды жақсарту, клиенттерге қызмет көрсетудің жоғары сапасы және қаржылық қол жетімділік. Сонымен қатар, талдау барысында артықшылықтармен қатар осы технологияларды қолданудың бірқатар жағымсыз факторлары анықталды.

Сақтандыруда қаржылық технологиялардың қолданылуын зерттеу олардың келесі бағыттар бойынша қолданылатынын анықтауға мүмкіндік берді: тәуекелдерді бағалау, сақтандыру қызметтерінің желісін кеңейту, клиенттік сервисті арттыру, ұсынысты даралау. Сақтандыруда қолданылатын негізгі технологиялар: жасанды интеллект, машиналық оқыту, үлкен деректер, блокчейн және интернет заттары, сақтандыру қызметтерін ұсынуды жақсарту және басқару.

«СК «Номад Иншуранс» АҚ зерттеу объектісінің қаржылық қызметіне жалпы талдау жүргізілді. Талдау нәтижелері бойынша зерттелетін Компанияның сақтандыру және инвестициялық қызметі үнемді болып табылатыны анықталды және динамикада көрсеткіштер оң үрдісті көрсетеді. Компания қаржылық жағынан тұрақты және клиенттер, депозиторлар, инвесторлар және басқа контрагенттер үшін сенімді.

Корреляциялық-регрессиялық талдау нәтижелері негізінде «СК «Номад Иншуранс» АҚ сақтандыру технологияларының әл-ауқатына әсерін бағалау жүргізілді. Зерттеу барысында «СК «Номад Иншуранс» АҚ қызметі шеңберінде сақтандыруда қаржы технологияларын дамыту және олардың көлемін ұлғайту қажеттілігін негіздейтін, қолданылатын қаржы технологиялары мен компанияның әл-ауқаты арасында байланыстың болуы туралы гипотеза ұсынылды және дәлелденді.

Қаржылық технологиялардың көмегімен сақтандыру қызметін оңтайландыру бойынша ұсыныстар әзірленді. Компания бірқатар сақтандыру өнімдерін енгізіп, сақтандыру объектісінің «ақылды» бейнесін жасау технологияларын қолдануы қажеттілігі айқындалды.

Алдағы жылдарға арналған сақтандыру сыйлықақыларының таза сомасының мәндерін болжау жүргізілді, оның деректері «СК «Номад Иншуранс» АҚ қызметінің оң динамикасының жалғасуын көрсетеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Барнева, А.Ю. Инновация как экономическая категория // Инновации. - 2017. - № 9 (107). - С. 61-63.
2. Управление финансовыми рисками: учебник и практикум для вузов / И.П. Хоминич [и др.]; под редакцией И.П. Хоминич. - 2-е изд., испр.и доп. - Москва: Издательство Юрайт, 2021. - 569 с.
3. Фоломьев А.Н. Высокотехнологичный комплекс в инновационной трансформации экономики России // Вестник Брянского государственного университета. – 2012. - №3 (1) – С.1-6.
4. Колпакова Г.М., Евдокимова Ю.В. Новейшие финансово-технологические решения в страховании // Фундаментальные и прикладные разработки естественных и гуманитарных наук. –2018. – №3.- С. 20-28.
5. Андреева А.В. Роль финансовых инноваций в развитии рынка банковских услуг // Банковские услуги. – 2019. - № 6. – С.31-35.
6. Сведения по страховым (перестраховочным) организациям за 2015-2021 годы [Электронный ресурс] // Официальный сайт Национального Банка Республики Казахстан. Режим доступа: <https://nationalbank.kz/ru/news/svedeniya-po-strahovym-perestrahovochnym-organizacijam/rubrics/798> (дата обращения: 25.12.2023).
7. Джабраилов У.А. Страхование предпринимательского риска как ключевое направление страхования инвестиционных рисков // УЭПС: управление, экономика, политика, социология. - 2020. - №2. – С.92-99.
8. Прозорова Ю.Ю., Хомяченко А.А. Использование корреляционно-регрессионного анализа в процессе анализа эффективности использования трудовых ресурсов предприятия // Таврический научный обозреватель. – 2017. - №3(20). – С.32-35.
9. Аксютин С.В. Трансформация страхования: продукты и технологии // Экономика, предпринимательство и право. - 2020. – Т.10. - №2. – С. 395-410. <https://doi.org/10.18334/epp.10.2.100463>.

10. Дроменко А.Ю. Телематика в страховании // Международный журнал социальных и гуманитарных наук. – 2016. – Т.6. - №1. – С. 204-206.

References

1. Barneva, A.Ju. Innovacija kak jekonomicheskaja kategorija [Innovation as an economic category]. *Innovacii*, 2017, 9(107), pp. 61-63 (in Russian).
2. I.P. Hominich i dr. *Upravlenie finansovymi riskami: uchebnik i praktikum dlja vuzov* [Financial Risk Management: textbook and workshop for universities]. Moskva, Izdatel'stvo Jurajt, 2021. 569 p (in Russian).
3. Folom'ev A.N. Vysokotehnologichnyj kompleks v innovacionnoj transformacii jekonomiki Rossii [High-tech complex in the innovative transformation of the Russian economy]. *Vestnik Brjanskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2012, 3(1), pp.1-6 (in Russian).
4. Kolpakova G.M., Evdokimova Ju.V. Novejšie finansovo-tehnologicheskie reshenija v strahovanii [The latest financial and technological solutions in insurance]. *Fundamental'nye i prikladnye razrabotki estestvennyh i gumanitarnyh nauk*, 2018, 3, pp.20-28 (in Russian).
5. Andreeva A.V. Rol' finansovyh innovacij v razvitii rynka bankovskih uslug [The role of financial innovations in the development of the banking services market]. *Bankovskie uslugi*, 2019, 6, pp.31-35 (in Russian).
6. *Svedeniya po strahovym (perestrahovochnym) organizacijam za 2015-2021 gody*. Available at: <https://nationalbank.kz/ru/news/svedeniya-po-strahovym-perestrahovochnym-organizacijam/rubrics/798> (data obrashhenija: 25.12.2023).
7. Dzhabrailov U.A. Strahovanie predprinimatel'skogo riska kak kljuchevoe napravlenie strahovanija investicionnyh riskov [Entrepreneurial risk insurance as a key area of investment risk insurance]. *UJePS: upravlenie, jekonomika, politika, sociologija*, 2020, 2, pp. 92-99 (in Russian).
8. Prozorova Ju.Ju., Homjachenko A.A. Ispol'zovanie korrelyacionno-regressionnogo analiza v processe analiza jeffektivnosti ispol'zovanija trudovyh resursov predpriyatija [Using correlation and register analysis in the process of analysis of the efficiency of the use of the labor resources of the enterprise]. *Tavrisheskij nauchnyj obozrevatel'*, 2017, 3 (20), pp.32-35 (in Russian).
9. Aksyutina S.V. Transformatsiya strakhovaniya: innovatsionnye produkty i tekhnologii [Insurance transformation: innovative products and technologies]. *Ekonomika, predprinimatel'stvo i pravo*, 2020, 10 (2), pp. 395-410. <https://doi.org/10.18334/epp.10.2.100463> (in Russian).
10. Dromenko A.Ju. Telematika v strahovanii [Telematics in insurance]. *Mezhdunarodnyj zhurnal social'nyh i gumanitarnyh nauk*, 2016, 6 (1), pp. 204-206 (in Russian).

РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН (на примере АО «СК «НОМАД Иншуранс»)

*Н.Н. Кадрова**, *М.С. Досманбетова*

*Университет Международного Бизнеса имени К. Сагадиева,
г. Алматы, Казахстан*

Резюме. Статья посвящена оценке влияния финансовых технологий на благосостояние страховых компаний, выявить негативные факторы, мешающие их внедрению и развитию и предложить пути снижения этого влияния. В процессе исследования использовались общенаучные методы анализа и синтеза, а также методы статистического, корреляции и регрессии. Эмпирическую базу исследования составили официальные отчеты, материалы АО «СК «Номад Иншуранс». Рынок финансовых технологий в Казахстане является одним из самых быстрорастущих в Азии. Благодаря достигнутому высокому уровню проникновения интернет-доступа (более 90%), финтех-сектор страны имеет огромный потенциал роста. Вместе с тем крупные организации, включая компании из телекоммуникационного сектора, экспериментируют с разработкой и внедрением новых продуктов и сервисов. А это будет способствовать возникновению новых финансовых технологий в страховом секторе и возникновению новых вызовов, требующих изучения и решения, что и будет направлением будущих исследований. В статье разработаны рекомендации по оптимизации страховой деятельности с помощью финансовых технологий. Компании следует внедрить ряд страховых продуктов и применить технологии создания «умного» образа объекта страхования. Было проведено

прогнозирование значений чистой суммы страховых премий на предстоящие годы, данные которого, свидетельствует о продолжении положительной динамики деятельности АО «СК «Номад Иншуранс».

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, финансовые технологии в страховании, страховые продукты, финтех-рынок, страховой сектор, сектор финансовых технологий.

DEVELOPMENT OF FINANCIAL TECHNOLOGIES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN (on the example OF JSC IC NOMAD Insurance)

*N. Kaderova**, *M. Dosmanbetova*

K. Sagadiev University of International Business, Almaty, Kazakhstan

Summary. The article is devoted to assessing the impact of financial technologies on the well-being of insurance companies, to identify negative factors hindering their implementation and development and to suggest ways to reduce this impact. The research used general scientific methods of analysis and synthesis, as well as statistical, correlation and regression methods. The empirical base of the study was made up of official reports and materials of JSC IC Nomad Insurance. The financial technology market in Kazakhstan is one of the fastest growing in Asia. Due to the achieved high level of Internet access penetration (over 90%), the country's fintech sector has huge growth potential. At the same time, large organizations, including companies from the telecommunications sector, are experimenting with the development and implementation of new products and services. And this will contribute to the emergence of new financial technologies in the insurance sector and the emergence of new challenges that require study and solution, which will be the direction of future research. Recommendations have been developed to optimize insurance activities using financial technologies. The company should introduce a number of insurance products and apply technologies to create a "smart" image of the insurance object. Forecasting of the values of the net amount of insurance premiums for the coming years was carried out, the data of which indicates the continuation of the positive dynamics of the activities of JSC IC Nomad Insurance.

Keywords: insurance, insurance market, financial technologies in insurance, insurance products, fintech market, insurance sector, financial technology sector.

Авторлар туралы ақпарат:

Н.Н. Кадерова* - э. г. к., профессор Қ. Сағадиев атындағы Халықаралық бизнес университеті, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: nkaderova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4475-2883>

М.С. Досманбетова - PhD, Қ. Сағадиев атындағы Халықаралық бизнес университеті, Алматы қ., Қазақстан, dms-kz@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-0326-2850>

Информация об авторах:

Н.Н. Кадерова* - к.э.н., профессор ВУЗ, Университет Международного Бизнеса имени К. Сағадиева, г. Алматы, Казахстан, e-mail: nkaderova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4475-2883>

М.С. Досманбетова – PhD, Университет Международного Бизнеса имени К. Сағадиева, г.Алматы, Казахстан, dms-kz@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-0326-2850>

Information about the authors:

N. Kaderova*- Candidate of Economic Sciences, Professor at the University, K. Sagadiev University of International Business, Almaty, Kazakhstan, e-mail: nkaderova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4475-2883>

M. Dosmanbetova – PhD, K. Sagadiev University of International Business, Almaty, Kazakhstan, dms-kz@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-0326-2850>

Получено: 18.02.2024

Принято к рассмотрению: 04.03.2024

Доступно онлайн: 30.03.2024

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ ЖУРНАЛА

(с учетом изменений в Требованиях к научным изданиям для включения их в Перечень изданий, рекомендуемых для публикации результатов научной деятельности - Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 30 апреля 2020 года № 170)

Журнал «Статистика, учет и аудит» (в дальнейшем - Журнал) публикует оригинальные работы ученых и специалистов научно-исследовательских организаций, высших учебных заведений, организаций и административных структур Казахстана, а также иностранных авторов. В журнале публикуются оригинальные статьи по научным направлениям статистики, учета и аудита, микро и макроэкономические вопросы международной и отечественной экономики, финансов, информатики и педагогики.

Обязательными условиями для публикации являются:

1. Соответствие публикуемых научных статей (в том числе обзоров) заявленной цели и тематическому направлению журнала. Научная статья - изложение собственных выводов и промежуточных или окончательных результатов научного исследования, экспериментальной или аналитической деятельности, содержащее авторские разработки, выводы, рекомендации ранее не опубликованные и обладающие новизной; или посвященное рассмотрению ранее опубликованных научных статей, связанных общей темой (систематический обзор).

2. Структура научной статьи включает название, **аннотацию, ключевые слова, введение, основные положения, материалы и методы, результаты, обсуждение, заключение, информацию о финансировании (при наличии), список литературы**. В каждой оригинальной статье (за исключением социально-гуманитарного направления) обеспечивается воспроизводимость результатов исследования, описывается методология исследования с указанием происхождения оборудования и материалов, методов статистической обработки данных и других способов обеспечения воспроизводимости. Содержание других типов публикаций не превышает 10% (десять) от общего количества статей в номере. При этом автор или коллектив авторов вносят значительный вклад в концепцию, научный дизайн, исполнение или интерпретацию заявленного научного исследования и создание научной статьи. Наличие библиографической информации – заголовка статьи, аннотации, ключевых слов, информации об авторах на английском языке обязательно.

2.1 В аннотации (андатпа, abstract) публикуемой статьи на языке статьи излагаются суть и использованные методы исследования, суммируются наиболее важные результаты и их значимость. Объем аннотации составляет 100-300 слов.

2.2 Резюме (түйін, summary) на двух не на языке статьи (казахском, русском и английском) языках. Например, резюме и summary- это не переводы андатпа, а краткое изложение о статье на русском и английском языках (если статья написана на казахском) и рекомендуется их приводить после списка литературы.

2.3 Ключевые слова (түйінді сөздер, key words) предназначены для поиска текста статьи и определения ее предметной области. Например, они приводятся после аннотации (если статья написана на русском) и двух резюме (түйін, summary). Ключевые слова должны обеспечить наиболее полное раскрытие содержания статьи.

2.4 Информация об авторах – имена (Фамилия И.О. авторов), аффилиации (полное название учреждения, которое представляет автор (авторы), название страны, и адреса всех авторов публикаций, в том числе с указанием основного автора – выделить звездочкой (*), *Corresponding author email: (основного автора).

3. Список литературы. Ссылки на источники в тексте статьи даются только в квадратных скобках (без цитирования [12], при цитировании или пересказе авторского текста [12, с. 29]). Используемая литература, указываемая в ссылках, дается в конце статьи пронумерованной и в порядке упоминания по авторам. Архивные материалы в список не включаются, ссылки на них помещаются в тексте в круглых скобках. При использовании в статье: источников законодательных, нормативно-правовых актов – ссылки на них делать в тексте сразу же после них, а источников из электронных ресурсов или удаленного доступа (Интернета) в списке литературы приводится библиографическая запись источника и ссылка на сетевой ресурс с полным сетевым адресом в Интернете. Желательно указывать дату обращения к ресурсу. Список литературы предоставляется на языке оригинала и должен состоять не более чем из 20 наименований.

3.1 Наличие транслитерированных списков литературы (используемых источников) к каждой статье. Существуют различные системы транслитераций. Предложение редакции по транслитерации (вы имеете право найти другой способ):

3.2. На данной странице Вы можете выполнить транслит - онлайн русских букв латиницей:

[Транслитерация с русского на английский онлайн](https://lim-english.com/posts/transliteratsiya-s-russkogo-na-angliiskij/)

<https://lim-english.com/posts/transliteratsiya-s-russkogo-na-angliiskij/>

4. Ответственность за содержание статей несут авторы.

5. Этические принципы, которыми должен руководствоваться автор научной публикации. Представление статьи на рассмотрение в редакцию подразумевает, что она содержит полученные автором (коллективом авторов) новые научные результаты, которые ранее нигде не публиковались. Автор должен осознавать, что несет персональную ответственность за представляемый текст рукописи. Это предполагает соблюдение следующих принципов:

5.1. Автор статьи гарантирует, что предоставляет редакции журнала достоверные результаты выполненной научной работы или исследования. Заведомо ложные или сфальсифицированные утверждения приравниваются к неэтичному поведению и являются неприемлемыми.

5.2. В случае, если главный редактор журнала запрашивает у автора научной статьи ее исходные данные для рецензирования, автор, если это возможно, должен быть готов предоставить открытый доступ к таким данным; автор также берет на себя обязательство сохранять исходные материалы статьи в течение разумного периода, прошедшего после ее публикации.

5.3. Автор гарантирует, что результаты исследования, изложенные в рукописи, представляют собой самостоятельную и оригинальную работу. В случае использования фрагментов чужих работ или заимствования утверждений других авторов, в статье должны быть оформлены соответствующие библиографические ссылки с обязательным указанием автора и первоисточника. Все статьи проходят обязательную проверку через систему «Антиплагиат». Чрезмерные заимствования, а также плагиат в любых формах, включая неоформленные цитаты, перефразирование или присвоение прав на результаты чужих исследований, являются неэтичными и неприемлемыми действиями. Статьи, представляющие собой компиляции из материалов, ранее опубликованных другими авторами, без их творческой переработки и собственного авторского осмысления, редакцией журнала к публикации не принимаются.

5.4. Автор безусловно признает вклад всех лиц, так или иначе повлиявших на ход исследования или определивших характер представленной научной работы. В частности, в статье должны быть сделаны библиографические ссылки на отечественные и зарубежные публикации, которые имели значение при проведении исследования. Информация, полученная в частном порядке путем разговора, переписки или обсуждения с третьими лицами, не должна использоваться без получения открытого письменного разрешения от ее источника. Все источники должны быть раскрыты. Даже в том случае, если используемые в статье письменные или иллюстративные материалы получены от большого числа людей, автору статьи необходимо представить в редакцию все соответствующие разрешения на использование этих материалов.

5.5. Автор гарантирует, что представленная в журнал рукопись статьи не находится на рассмотрении редакции другого научного журнала и не была ранее опубликована в другом журнале. Несоблюдение этого принципа расценивается как грубое нарушение этики публикаций и дает основание для снятия статьи с рецензирования. Текст статьи должен быть оригинальным, то есть публиковаться в представленном виде в периодическом печатном издании впервые. Если элементы рукописи ранее были опубликованы в другой статье, автор обязан сослаться на более раннюю работу и указать, в чем состоит существенное отличие новой работы от предыдущей. Дословное копирование собственных работ и их перефразирование неприемлемы, они могут быть использованы только как основа для новых выводов.

5.6. Автор статьи гарантирует правильность списка соавторов. В числе соавторов должны быть указаны все лица, внесшие существенный интеллектуальный вклад в концепцию, структуру, а также в проведение или интерпретацию результатов представленной работы. Другим лицам, чье участие в представленной в журнал работе

ограничилось некоторыми ее аспектами, должна быть выражена благодарность. Автор статьи должен также гарантировать, что все соавторы ознакомлены с окончательным вариантом статьи, одобрили его и согласны с ее представлением к публикации. Все указанные в статье соавторы несут совокупную ответственность за ее содержание. Если статья является мультидисциплинарной работой, соавторы могут также принимать на себя ответственность за свой личный вклад в работу, продолжая при этом нести коллективную ответственность за результат исследования в целом. Недопустимо указание в качестве соавторов статьи лиц, не принимавших участия в исследовании.

5.7. В случае обнаружения существенных ошибок или неточностей в статье на этапе ее рассмотрения или после ее опубликования автор обязан незамедлительно уведомить об этом редакцию журнала и принять совместное решение о признании ошибки и/или ее исправлении в максимально короткие сроки. Если редакция узнает от третьего лица, что опубликованная работа содержит существенные ошибки, автор обязан незамедлительно исправить их либо предоставить редакции доказательства правильности ранее предоставленной им информации.

5.8. Автор обязуется указывать в своих рукописях все источники финансирования работы, заявлять о возможных конфликтах интересов, которые могут повлиять на результаты исследования, их интерпретацию, а также на суждения рецензентов. Потенциальные конфликты интересов должны быть раскрыты как можно раньше.

5.9. Автор вместе со статьей представляет рецензию от ведущих специалистов, практиков, ученых по профилю направляемой статьи. Данная рецензия не является основанием для ее опубликования в журнале.

6. При отрицательном отзыве рецензентов редакция Журнала обязуется сообщать авторам все комментарии об их работе, сделанные рецензентами, если только они не содержат обидные или клеветнические замечания.

7. Все статьи проверяются на предмет обнаружения плагиата (оригинальность должна быть не менее 70%). Применяется лицензионная программа Антиплагиат.ВУЗ Договор № 1065 от 29 декабря 2020 г., Договор № 256 от 10.03.2022 г. «Plagiat.pl.»)

8. К статье прилагаются заполненные формы для размещения сборника статей в Научной электронной библиотеке (eLibrary.ru) и включения сборника статей в Российский индекс научного цитирования (РИНЦ):

ФОРМА

для размещения сборника статей в Научной электронной библиотеке (eLibrary.ru) и включения сборника статей в Российский индекс научного цитирования (РИНЦ)

1. Название статьи: на казахском, русском и английском языках

2. Сведения об авторе (авторах):

- фамилия, имя, отчество (полностью) автора (авторов) с указанием ученой степени и ученого звания (при наличии) на трех языках:
- место работы автора (авторов) (должность и организация) на трех языках:
- контактная информация:
e-mail автора (авторов) -
тел.номер автора (авторов) -

9. Редакция оставляет за собой право редакторской правки.

Технические требования

1. Общий объем статьи, включая аннотацию, ключевые слова, литературу, таблицы и рисунки не должен превышать 8-10 страниц. Исключение составляют заказные и обзорные статьи.
2. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии шрифтом гарнитуры Times New Roman.

Схематический пример оформления статьи

МРНТИ

УДК 339.74 DOI (Digital Object Identifier) xxxxxxxxxxxx

По центру приводятся: Название статьи

(Поля: сверху - 2 см., слева-3 см., справа -1,5 см. Шрифт полужирный. Кегль-14 пт, межстрочный интервал – одинарный.)

Фамилии и инициалы авторов (напр.И.В.Иванов, Ю.П.Крылов)

Полное название учреждения, которое представляе(ю)т автор(ы) с указанием города и страны, электронного адреса основного автора выделением надстрочной звездочкой.

Если авторы из разных учреждений, то соответствие между автором и учреждением устанавливается надстрочными индексами, например:

*И.В. Иванов ¹, Ю.П. Крылов ²

¹Алматинская академия экономики и статистики, Алматы, Казахстан

² Международная академия бизнеса, Алматы, Казахстан

*Corresponding author email: ivanov@mail.ru

- Аннотация.
- Ключевые слова.
- Текст статьи: Поля: сверху, снизу - 2 см., слева - 3 см., справа -1,5 см. Шрифт Times New Roman. Кегль-14 пт. Абзацный отступ-1,25 см., межстрочный интервал – одинарный).

- Список литературы. Транслитерированный список литературы (References)
- После списка литературы приводятся:
Название статьи перед каждым резюме на двух не на языке статьи (казахском, русском и английском) языках.
После каждого названия статьи приводятся см. выше (последовательно) пп. 2.4, 2.2, 2.3 Руководства для авторов

3. Таблицы и рисунки с названиями должны быть пронумерованы по порядку (если их несколько). Название таблицы следует помещать над таблицей слева, без абзацного отступа в одну строку с ее номером через « - » тире.

4. Рисунки, фотографии, таблицы должны быть четкими и контрастными в формате jpg, иметь разрешение не менее 300 dpi, подрисуночные надписи к ним должны быть расположены ниже рисунка по центру. Цветные рисунки, диаграммы не допускаются.

5. На рисунках должен быть минимум буквенных и цифровых обозначений, обязательно объясненных в статье или подрисуночных подписях.

6. Необъясненные сокращения слов, имен, названий, кроме общепринятых, не допускаются. Аббревиатуры расшифровываются после первого появления в тексте, например: Организация по экономическому сотрудничеству и развитию (ОЭСР).

7. Упомянутые в статьях единицы измерения должны соответствовать Международной системе единиц СИ.

8. Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Education (каждая формула - один объект). Нумеровать следует лишь те формулы, на которые имеются ссылки.

9. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статей.

Материалы, статьи не возвращаются

10. Авторам для рассмотрения статьи необходимо представить рукопись и квитанции по оплате на сайт <https://sua.aesa.kz>

ВНИМАНИЕ: DOI (Digital Object Identifier) присваивается регистрационным агентством International DOI Foundation (Интернэйшенел ДООИ Фаундэйшен).